

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS

PSICHOLOGIJA SVEIKATAI IR GEROVEI

2013 m. balandžio 25–27 d.
Vilnius, Lietuva

Kongreso pranešimų santraukų leidinys

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA
2013

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS 2013

UDK 159.9(474.5)(06)
Ps-07

Lietuvos psichologų kongreso 2013 organizatoriai:
VILNIAUS UNIVERSITETO FILOSOFIJOS FAKULTETAS
LIETUVOS PSICHOLOGŲ SĄJUNGA

Kongreso mokslo komitetas (santraukų recenzentai):

Pirmininkas - prof. dr. Gintautas Valickas (Vilniaus universitetas)
Prof. dr. Albinas Bagdonas (Vilniaus universitetas)
Doc. dr. Dalia Bagdžiūnienė (Vilniaus universitetas)
Prof. dr. Auksė Endriulaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Prof. habil. dr. Danutė Gailienė (Vilniaus universitetas)
Doc. dr. Alfredas Laurinavičius (Mykolo Romerio universitetas)
Doc. dr. Dalia Nasvytienė (Lietuvos edukologijos universitetas)
Prof. dr. Algis Norvilas (Saint Xavier universitetas, Čikaga, JAV)
Prof. dr. Mindaugas Rugevičius (Klaipėdos universitetas)

Kongreso organizacinis komitetas:

Pirmininkė - doc.dr. Roma Jusienė
Doc. Dr. Rasa Bieliauskaitė
Odeta Geleželytė
Dr. Antanas Kairys
Tautrimas Karickas
Vaiva Klimaitė
Doc. Dr. Vilmantė Pakalniškienė
Ieva Vasionytė

ISBN 978-609-459-194-5

Mieli kolegos, mieli Lietuvos psichologų kongreso dalyviai,

Džiaugiamės, kad galime trečią kartą pakviesti jus visus susitikti Lietuvos psichologų kongrese ir pasidalinti savo idėjomis, atliktais tyrimais, projektais, profesiniais rūpesčiais. Šiais metais Lietuvos psichologų kongreso tema „Psichologija sveikatai ir gerovei“ sutampa su LR Seimo nutarimu 2013-uosius metus paskelbti sveikatos metais. Nutarimu skatinama atkreipti dėmesį į visuomenės sveikatos stiprinimą bei sveikatos problemų prevenciją, o mes dar akcentuojame ir tokių priemonių rezultatą – žmonių psichologinės gerovės teigiamus pokyčius. Tikimės, jog visų jūsų tyrimų rezultatai, diskusijų išvalgos, praktinė patirtis neliks nepastebėti ir padės puoselėti gerą visuomenės psichologinę savijautą.

Į leidinį sudėjome visų kongreso dalyvių pranešimus, kuriuos recenzavo, atrinko ir rekomendavo skelbti Kongreso mokslo komitetas. Kongreso programoje numatyta 4 kviestiniai pranešimai, 50 žodinių pranešimų ir 29 stendiniai pranešimai. Leidinyje pirmiausiai pateikiami kviestinių pranešėjų pranešimai, diskusijos santrauka, paskui žodiniai pranešimai ir stendiniai pranešimai. Pranešimai pateikti abėcėlės tvarka pagal pirmojo pranešimo autoriaus pavardę.

Lietuvos psichologų kongreso 2013 organizatoriai

TURINYS

Kviestiniai pranešimai	8
Gintilienė G. Intelektu testavimas ir tyrimai įžengus į naują šimtmetį	9
Gudaitė G. Psichoterapijos veiksmingumo tyrimai: santykio su autoritetu atkūrimas pokyčių laikotarpiu	10
Nadirašvilis D., Nadirašvilis Š. Antropinės nuostatų teorijos pagrindiniai bruožai	11
Tikkanen, T. Psichologijai reikia stiprios organizacijos: Suomijos pavyzdys	12
Diskusija	13
Truskauskaitė-Kunevičienė I., Kazlauskas E. Europsy lietuvoje: naujos galimybės ir iššūkiai lietuvių psichologams	13
Žodiniai pranešimai	14
Alčiauskaitė L., Šinkariova L. Judėjimo negalią turinčių asmenų saviveiksmingumo ir socialinės paramos reikšmė negalios priėmimui	15
Bagdonas A., Kairys A., Linauskaitė A., Pakalniškienė V. LPGS-S, LPGS-J ir LPGS-P skalės: instrumentai žmogaus gerovės įvertinimui	16
Balsevičienė B., Šinkariova L., Ališauskaitė S. Sutrumpintojo motinystės/tėvystės streso klausimyno lietuviškosios versijos psichometriniai rodikliai	17
Barkauskienė R., Grauslienė I., Gervinskaitė L. Vaikų emociniai sunkumai ir asmenybės bruožai: motinų ir tėčių vertinimų suderinamumas	18
Bukšnytė-Marmienė L., Joffė R. Psichologijos absolventų pasitenkinimo darbu ypatumai ...	19
Bulotaitė L. Studentų alkoholio vartojimo įpročių, vairavimo apsvaigus nuo alkoholio ir asmenybės veiksnių sąsajos	20
Burkauskas J., Brožaitienė J., Neverauskas J., Bunevičius R. Sergančiųjų išėmimo širdies liga ir esančių kardiologinės reabilitacijos programoje kognityvinių funkcijų ir psichologinio distreso sąsajos	21
Butėnaitė J., Sondaitė J. Gyvenimo prasmė ir subjektyvi gerovė: laimingas gyvenimas senatvėje – prasmingas gyvenimas?	22
Čėsniene I. Lietuvos gyventojų nuostatos į kriminalinę justiciją: subjektyviai suvokiama teisingumo ir normų laužymo vaidmuo	23
Dovydaitienė M., Vaitiekutė G., Nasvytienė D. Autizmo sutrikimas: vaikų elgesio problemos ir sensorinės informacijos apdorojimo iššūkiai	24
Genevičiūtė-Janonienė G., Endriulaitienė A. Organizacinio įsipareigojimo ryšys su darbuotojų kūrybiškumu, saviveiksmingumu darbe bei pasipriešinimu pokyčiams	25
Gervinskaitė L., Čekuolienė D., Zbarauskaitė A. Tėvų mentalizacijos ir vaikų psichopatologijos sąsajos	26
Goštautas, A. Sveikatos psichologija - mokslas, studijos ir praktika Lietuvos priežiūros sistemoje	27
Girdzijauskienė S., Gintilienė G., Žukauskaitė I., Butkienė D., Dragūnevičius K. Gabumai, kūrybiškumas ir pasiekimai: ką atpažįsta mokytojai?	28

Gudaitė U., Valickas G. Teisėjų patiriamo streso ir jo įveikos ypatumai	29
Gudonis V. Neįgalaus žmogaus paveikslas olandų dailėje kaip visuomenės nuostatų atspindys.....	30
Jablonskytė G., Bukšnytė – Marmienė L. Iš vadovo gaunamo grįžtamojo ryšio ir darbuotojų socializacijos organizacijoje sąsajos	31
Jakubkaitė B. Patyriminės grupės ir jų aptarimo patirtis: grupių dalyvių požiūris	32
Jusienė R., Braidokienė R., Čekuolienė D. Motinų depresiškumo po gimdymo reikšmė mažų vaikų elgesio ir emocinių problemų raidai	33
Kuprytė E., Bukšnytė-Marmienė L. Paauglių socialinių kompetencijų sąsajos su jų suvokimu apie tėvų konfliktus	34
Kupšytė R., Brazdeikienė L., Būtiene D. Gyvenimo po bandymo nusižudyti patyrimas.....	35
Lapėnienė D., Perminas A. Nėščiąjų su gimdymu susijusio saviveiksmingumo ir sveikatos rodiklių sąsajos	36
Laurinavičiūtė J., Vaičiulienė A. Etninio tapatumo ir asmenybės tapatumo ryšio ypatumai	37
Lazauskaitė-Zabielskė J. Žmogiškųjų išteklių valdymo sprendimų suvokiamas teisingumas: sprendimo palankumo vaidmuo.....	38
Macijauskaitė R., Pranckevičienė A. Vyrų psichologinės reakcijos į partnerės nėštumą ir kūdikio gimimą: tarp pasididžiavimo ir panikos.....	39
Mačiūnė I., Kerzaitė R., Bartkienė S. Teisinės vaikų apklausos Lietuvoje: baudžiamųjų bylų tyrimas.....	40
Michailovaitė D., Valickas G. Agresyvių vyrų ir moterų socialinės informacijos apdorojimo ypatumai.....	41
Mockus A. Kokybinė socialiai aktyvių vyresnio amžiaus žmonių pasitenkinimo gyvenimu psichosocialinių veiksnių analizė.....	42
Morkūnienė L., Dovydaitytė M. 8-10 metų vaikų, gyvenančių vaikų globos namuose, sprendimo dėl įvaikinimo priėmimo proceso veiksniai	43
Nasvytienė D. Gabių vaikų intelektualiniai gebėjimai: kiekybinis ir kokybinis žvilgsnis į WISC-III LT rezultatus	44
Navaitienė J. Studentų savirefleksijos ir profesinio adaptyvumo sąsajos.....	45
Pacevičius J. Darbo atlikimo vertinimo sistemos analizė organizacijoje.....	46
Petraitis T. Pasitikėjimas psichoterapijuose santykiuose	47
Petrolienė R., Šinkariova L. Ekspresyvus rašymas: teorinis modelis ir veikimo mechanizmas	48
Petrulytė A. Mokyklos psichologo vaidmuo stiprinant sveikatą ir gerovę mokyklos bendruomenėje	49
Pranckevičienė A., Šeibokaitė L., Endriulaitienė A., Markšaitytė R., Žardeckaitė - Matulaitienė K. Kiek alkoholio, tabako ir kitų narkotinių medžiagų vartojimas leidžia nuspėti rizikingą suaugusiųjų vairavimą?	50
Pukinskaitė R., Žentelytė B. Ar gyvenimo prasmės patyrimas gali prognozuoti gyvenimo būdą ir sveikatą?.....	51

Reches R., Sondaitė J. Traumuojančių holokausto prisiminimų įtaka tapatumo patirčiai.....	52
Rukšaitė G., Gudaitė G. Kompleksų dinamika ir psichoterapijos veiksmingumo vertinimas.....	53
Rusinaitė-Vaitkuvienė I., Bukšnytė-Marmienė L. Tėvų reakcijų į neigiamas vaiko emocijas ypatumai skirtingose sociodemografinėse grupėse.....	54
Sondaitė J. Tarpvalstybinė šeimos mediacija: psichologiniai aspektai.....	55
Stelmokienė A., Endriulaitienė A. Ar moterys vadovės pavaldinių akimis nusipelnė vienodo kaip ir vyrai vadovai vertinimo lietuvių organizacijose?.....	56
Sučylaitė J. Pedagoگو profesinio perdegimo sindromas kaip psichosomatinų simptomų pasireiškimo prielaida ir prevencijos aspektai.....	57
Šidlauskaitė-Stripeikienė I. Lietuvos rajonų suaugusiųjų gyventojų psichikos sveikatos ypatumai.....	58
Truskauskaitė-Kunevičienė I., Kaniušonytė G. Pilietinė galia ir asmenybė.....	59
Urbanavičiūtė I., Bagdžiūnienė D., Lazauskaitė-Zabielskė J. Suvokto nesaugumo dėl darbo individualios prielaidos: nuostatų ir įsitikinimų apie darbą vaidmuo.....	60
Urbonaitė R., Bukšnytė-Marmienė L. Skirtingas pareigas užimančių darbuotojų atitikimo organizacijai ir darbo reikalavimams svarba subjektyviai vertinamai darbo atlikimo kokybei.....	61
Žukauskaitė I. Lietuviško piešimo testo kūrybiškam mąstymui (TCT-DP) rezultatai: gabus = talentingas?.....	62
Stendiniai pranešimai.....	63
Argustaitė G. Jaunų moterų jautrumas savo išvaizdai ir seksualinio gyvenimo ypatumai.....	64
Astrauskaitė M., Ortega E., Max Kern R. Galimos patyčių darbe priežastys: dviejų prevencinių mediacijos modelių vertinimas transformacinės lyderystės ir individualiosios psichologijos teorijų kontekste.....	65
Astrauskaitė M., Medišauskaitė A., Max Kern R., Notelaers G. Transformacinės lyderystės ir esminių darbo charakteristikų sąsajos su priekabiavimu darbe.....	66
Bagdonas A., Kairys A., Zamalijeva O. VU specialiosios psichologijos laboratorijai 40 metų.....	67
Chudoba L., Gailienė D. Ankstyvųjų neadaptivių kognityvinių schemų pasireiškimo palyginimas depresija sergančiųjų ir sveikų tiriamųjų imtyse.....	68
Daniūnaitė I. Kompleksinė pagalba nuo smurto nukentėjusiems vaikams ir jų šeimoms.....	69
Goth K., Kriščiūnaitė T., Normantaitė D. Paauglių identiteto vystymosi vertinimo metodikos (AIDA) adaptacija.....	70
Grakauskaitė Karkockienė D. Vyresniųjų klasių moksleivių cirkadinio paros tipo ir kūrybiškumo sąsajos.....	71
Juozapavičienė D., Sargautytė R. Neįgaliųjų motyvai dirbti ir suvokiamos kliūtys: sąsajos su emocine būseną.....	72
Jusienė R., Breidokienė R. Žindymo reikšmė dviejų metų amžiaus vaikų psichosocialinei raidai ir sveikatai.....	73

Kovalčikienė K., Bukšnytė-Marmienė L. Doktoranto pasitenkinimą studijomis prognozuojantys veiksniai.....	74
Miežienė B., Šinkariova L. Sergančiųjų diabetu su mityba susijusio elgesio motyvacijos ypatumai (mokslinių tyrimų apžvalga)	75
Misiūnienė J. Asmenybės ir šeimos veiksnių svarba 16 metų paauglių fluidiniam ir kristalizuotam intelektui.....	76
Mitaitė A., Žardeckaitė – Matulaitienė K. Informacijos apie seksualinę prievartą pateikimo ypatumų įtaka studentų vyrų požiūriui į seksualinę prievartą.....	77
Pečiulienė I., Normantaitė D., Perminas A. Studentų subjektyviai suvokiamo streso ir subjektyviai vertinamos sveikatos rodiklių sąsajos.....	78
Pileckaitė – Markovienė M., Bogačionok O. Bedarbių psichinės sveikatos ir demografinių rodiklių sąsajos	79
Povilanskaitė V., Šeibokaitė L. 16 – 18 metų paauglių suvokiamos mokyklos politikos psichoaktyvių medžiagų vartojimo atžvilgiu ir marihuanos vartojimo sąsajos	80
Salialionė I. 6–10 m. Vaikų intelekto gebėjimų, vertintų CPM ir WISC-III testais, palyginimas	81
Salialionė I., Bagdonas A. Intelekto gebėjimai gyvenimo eigoje: gebėjimų, amžiaus ir išsilavinimo sąsajos.....	82
Sargautytė R., Juozapavičienė D., Šatienė E. Psichologo paslaugų poreikis neįgalųjų profesinėje reabilitacijoje	83
Slavinskienė J., Žardeckaitė-Matulaitienė K. Sutuoiktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje ir pasitenkinimo santuoka ryšys	84
Šimkutė I., Žardeckaitė-Matulaitienė K. Vyrų ir moterų savęs pristatymo facebook'o profilyje ypatumai	85
Šinkariova L., Černiauskaitė R., Juknelytė A. Išemine širdies liga sergančiųjų ligos suvokimo ir neigiamų emocijų pokyčiai, taikant ekspresyvaus rašymo metodą	86
Truskauskaitė–Kunevičienė I., Kaniušonytė G., Kratavičienė R., Kratavičiūtė – Ališauskienė A. Lietuviškųjų HECAXO-100 ir HEXACO-60 versijų psichometrinės charakteristikos.....	87
Urvelytė E., Perminas A. Skirtingo kūno masės indekso studentų pasitenkinimo kūno vaizdu ypatumai	88
Viduolienė E., Perminas A. Motinystės streso, stresogeninių įvykių šeimos gyvenime ir vaiko agresyvaus elgesio sąsajos.....	89
Viduolienė E., Perminas A., Kvakšytė D. Motinystės streso sąsajos su vaiko somatiniais ir miego nusiskundimais.....	90
Vildžiūnaitė K., Šinkariova L. Apatinių galūnių amputaciją patyrusių asmenų potrauminio streso sutrikimo simptomų, jų įveikos strategijų ir psichologinio atsparumo sąsajos.....	91
Zajančkauskaitė-Staskevičienė L., Kužmarskienė J. Sveikų ir sergančių cukriniu diabetu suaugusiųjų rūpinimosi burnos ertmės sveikata, sveikatos kontrolės lokuso ir saviveiksmingumo sąsajos	92

KVIESTINIAI PRANEŠIMAI

INTELEKTO TESTAVIMAS IR TYRIMAI IŽENGUS Į NAUJĄ ŠIMTMETĮ

Gražina Gintilienė

Vilniaus universitetas

Pranešime pateikiama istorinė intelekto testų ir teorijų apžvalga praėjus šimtmečiui nuo pirmo Binet–Simono intelekto testo pasirodymo. Nagrinėjama intelekto apibrėžimo problema, supažindinama su populiariausių intelekto testų įvairove ir aptariami intelekto testų adaptavimo metodologiniai aspektai. Taip pat pristatomos pagrindinės pastarojo dešimtmečio intelekto tyrimų kryptys ir naujausi Lietuvoje atliktų intelekto tyrimų rezultatai „įgimta – įgyta“ sąveikos kontekste, naudojant Wechslerio intelekto skales, Raveno Progresuojančias matricas, Intelekto struktūros testą 2000R (IST-2000R), Wilde intelekto testą (WIT) bei Berlyno intelekto struktūros testą gabiesiems (BIS-HB). Kartu diskutuojama apie intelekto testų naudą ir galimas grėsmes taikant juos psichologiniam įvertinimui bei aptariami šiuolaikiniai reikalavimai intelekto moksliniams tyrimams ir testavimo praktikai.

PSICHOTERAPIJOS VEIKSMINGUMO TYRIMAI: SANTYKIO SU AUTORITETU ATKŪRIMAS POKYČIŲ LAIKOTARPIU

Gražina Gudaitė

Vilniaus universitetas

Asmenybės pokyčių analizė yra svarbi šiuolaikinės psichologijos sritis, integruojanti savyje ir praeities patirties refleksijas ir dabartinių išgyvenimų visybišką supratimą. Šiame kontekste psichoterapijos veiksmingumo tyrimai užima reikšmingą dalį, nes suteikia galimybę pažvelgti į sudėtingą pokyčių proceso visumą, išryškinant tuos veiksnius, kurie skatina asmens augimo ir išgijimo procesus, o taip ir tuos, kurie blogina gyvenimo kokybę, riboja saviraišką.

Mūsų studija apima ilgalaikės psichoterapijos atvejų analizę, grindžiamą analitinę psichologijos teorija. Šalia svarbių asmenybės struktūros hipotezių šioje paradigmoje ypatingas dėmesys skiriamas transformacijos procesams: sąlygoms, kurios turi įtakos pokyčiams; mechanizmams, kurie paaiškina proceso struktūrą; raiškos įvairovei, kuri reiškia ir tai, kad asmenybės transformacija yra ir individualus, ir unikalus procesas. Minėti dalykai išlieka pamatiniais ir vertinant psichoterapijos veiksmingumą.

Mūsų pranešimas yra grindžiamas ilgalaikės psichoterapijos atvejų tyrimu. Pranešime analizuojama 36 atvejai, kuriuose tyrinėjant individo raidos ir šeimos istoriją, asmens funkcionavimo sunkumus ir psichoterapijos procesą, santykio su autoritetu patyrimo atminties epizodus ir sapnų serijas, atskleidžiamos šio santykio dinamikos vidinės reprezentacijos, bei jų raiška asmens gyvenime.

Mūsų atlikti tyrimai parodė, kad santykio su autoritetu atkūrimas yra svarbus psichoterapijos efektyvumo veiksnys. Viena vertus, šio santykio atkūrimas yra svarbus, konfrontuojant su sovietinės sistemos palikimu: traumų padariniais, autoritarinėmis nuostatomis, nesaugumu, įvairiomis gynybos formomis ir kt. Kita vertus, puoselėjamas santykis su autoritetu (vidiniu ir išoriniu) yra svarbus ir ugdant asmens savivertę, plėtojant asmens kūrybiškumo sklaidą, konstruktyvias agresijos raiškos formas ir kitas asmens duotybes, kurios svarbios ir sveikatai, ir gerovei.

ANTROPINĖS NUOSTATŲ TEORIJOS PAGRINDINIAI BRUOŽAI

Dimitri Nadirašvilis* ir Šota Nadirašvilis

**Gruzijos Šv. Andriejaus universitetas*

*Nuostatos (attitude) sąvoka psichologijoje atsirado siekiant paaiškinti suvokimo iliuzijas. Remdamasis eksperimentiniais tyrimais Dimitrijus Uznadžė (1886–1950) parodė, kad suvokimo iliuzijos nėra būdingos išskirtinai tik motorinės veiklos sričiai. Jos gali reikštis bet kurio modalumo suvokiniuose. Ž. Piaže gruzinų mokslininko tirtą nuostatos reiškinių pavadinu *Uznadžės efektu* ir pritaikė jį savo plėtojamos intelekto raidos teorijos aiškinimui. Socialinė nuostata kaip nešališkos objektyvios tikrovės priedėlis reiškia tam tikrą išankstinį požiūrį į kitus žmones ir visą socialinę aplinką. Nuostatos skiriasi savo turiniu, komponentais ir formavimosi būdais. Socialinių nuostatų analizė grįsta asmens santykių (predispozicijų) su socialinėmis vertybėmis nustatymu. Iš esmės per nuostatas išreiškiamos ir pačios socialinės vertybės, ir atvirkščiai, per socialines vertybes – nuostatos. Nuostatų (ir socialinių vertybių) savumus galima matuoti skaitinėmis skalėmis. Mes savo tyrimų praktikoje naudojame 11 balų skalę. Tokia skale galima matuoti: socialinių vertybių valentingumą (teigiamą-neigiamą nuostatos kontinuumą), valentingumo stiprumą (kaip stipriai išreiškiama teigiama ar neigiama nuostata), palankumo zoną (kokio laipsnio nuostatos asmeniui dar priimtinos), tolerancijos zoną (kokio stiprumo nuostatas asmuo dar gali toleruoti), nuostatos siaurumo-platumo (aštrumo-difuziškumo) kontinuumą (kiek reikia padaryti žingsnelių norint išsiaiškinti, kokį reiškinį ar įvykių ratą nuostata aprėpia). Žmogaus psichinės raidos išdava yra sąmoninga, pažintinė ir morali elgsena. Į tokios raidos procesą nuostatos taip pat aktyviai įjungtos. Aukščiausias žmogaus psichinės raidos apraiškas lemia būtent socialinės nuostatos. (*Vertė A. Bagdonas*).*

PSICHOLOGIJAI REIKIA STIPRIOS ORGANIZACIJOS: SUOMIJOS PAVYZDYS

Tuomo Tikkanen

Suomijos psichologų asociacijos prezidentas

Psichologijos ir psichologų statuso įtvirtinimas šalyje yra sunkus darbas. Kiekvienoje visuomenėje psichologija yra pakankamai maža disciplina, o psichologai - maža profesinė bendruomenė. Taigi norėdami daryti įtaką visuomenei ir kultūrai, psichologai turi susitelkti į stiprią ir veiksmingą organizaciją. Suomijoje psichologų profesija įstatymais reglamentuojama jau 20 metų. Šiuo metu Suomijoje yra 5500 darbingo amžiaus licencijuotų psichologų. Suomijoje yra 5,4 milijono gyventojų. Taigi santykis yra labai geras: 1000 gyventojų tenka 1 psichologas. Nepaisant to, psichologų poreikis tebeauga.

Šiuo metu Suomijos psichologų asociacija turi 6500 narių. Ji išaugo iš mažos sąjungos į stiprią profesinę veikiančią instituciją suomių visuomenėje. Ši asociacija turi tiesioginės įtakos psichologų statusui, įdarbinimui, ištekliams, pajamoms. Ji pasiekė pakankamo politinio supratimo, kad psichologų ekspertinė nuomonė svarbi daugelyje visuomenės sričių, pradedant šeima, mokykla ir darbo vieta, baigiant sveikatos priežiūros paslaugomis, ir pradedant pavieniais asmenimis, jų grupėmis, baigiant organizacijomis. Suomijos psichologų asociacija atstovauja faktiškai visus licencijuotus Suomijos psichologus. Ji apima ir didžiąją psichologijos studentų dalį. Būtent studentai atspindi profesijos ateitį. Savo profesinį - psichologų - tapatumą studentai pradeda kurti asociacijoje.

Stipri organizacija privalo būti patraukli ir naudinga visiems savo nariams, turi teikti daugybę informacijos, paslaugų ir apčiuopiamos naudos, ji privalo turėti gerus kontaktus su socialine politika, kur yra priimami psichologams aktualūs sprendimai. Ji turi būti atvira, demokratiška ir lanksti organizacija bei struktūra, kur visi nariai galėtų iš tiesų dalyvauti ir stiprinti savo profesinį tapatumą. Šiame pranešime bus diskutuojama, kokia būtent teikiama nauda, kokie patrauklūs aspektai, paslaugos, kontaktai, kokios struktūros buvo sėkmingai panaudotos Suomijoje kuriant įtakingą ir veiksmingą psichologų asociaciją. (*Vertė R. Jusienė*).

DISKUSIJA

EUROPSY LIETUVOJE: NAUJOS GALIMYBĖS IR IŠŠŪKIAI LIETUVOS PSICHOLOGAMS

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Evaldas Kazlauskas

Lietuvos psichologų sąjunga

EuroPsy yra Europos psichologų asociacijų federacijos (EFPA) parengtas europinis psichologų kvalifikacijos standartas ir atitikimo šį standartą sertifikatas. EuroPsy buvo sukurtas siekiant klientams ir darbdaviams užtikrinti aukštą psichologų išsilavinimo, profesinių kompetencijų lygį, palengvinti psichologų mobilumą bei suteikti psichologams galimybę įgyti testinį ir specializuotą išsilavinimą visoje Europoje. EuroPsy Europoje diegiamas nuo 2010-ųjų metų. Nuo 2013 m. kovo mėnesio teisę suteikti EuroPsy turi 17 Europos šalių, tarp jų ir Lietuva.

EuroPsy suteikia galimybę Lietuvos psichologams gauti Europos mastu pripažįstamą dokumentą, kuris patvirtina, kad psichologas yra kompetentingas tam tikroje psichologo praktinės veiklos srityje (klinikinės ir sveikatos psichologijos, darbo ir organizacinės psichologijos, edukacinės psichologijos ar kitoje nurodytoje srityje). Be to, tai suteikia galimybę diferencijuoti tinkamą kvalifikaciją turinčius ir jos neturinčius psichologus bei paskatina kelti kvalifikaciją individualiai, taip pat ir sudaro prielaidas kelti teikiamų psichologinių paslaugų kokybę bei psichologo profesijos prestižą.

Lietuvos psichologų bendruomenei EuroPsy sertifikato galimybė kelia naujų iššūkių. EuroPsy gali būti suteikiamas tik psichologams, kurių išsimokslinimas ir praktinio darbo patirtis atitinka EuroPsy standartus. Dvejus metus, nuo 2013 m. kovo, bus pereinamasis laikotarpis, kurio metu galios supaprastintos EuroPsy suteikimo sąlygos. Psichologus rengiančioms aukštojo mokslo institucijoms, siekiant Universitetų absolventams sudaryti galimybes gauti EuroPsy, reiktų vykdyti ir tobulinant universitetines psichologų rengimo studijų programas orientuotis į EuroPsy standartus. Visai profesinei bendruomenei, įskaitant praktikus, mokslininkus ir studentus, išskyla prižiūrimos praktikos sistemos psichologams sukūrimo ir diegimo klausimai, taip pat kokybiškų kvalifikacijos kėlimo paslaugų pasiūlos profesionaliems psichologams užtikrinimas.

Diskusijos metu bus galima plačiau sužinoti apie tai, kas yra EuroPsy ir kaip jį galima gauti, Lietuvos EuroPsy nacionalinio suteikimo komiteto nariams užduoti rūpimus klausimus, išreikšti savo nuomonę apie prižiūrimos praktikos ir psichologų kvalifikacijos kėlimo sistemos perspektyvas Lietuvoje, pasidalinti mintimis ir idėjomis, susijusiomis su kitais svarbiais EuroPsy Lietuvoje aspektais.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

JUDĖJIMO NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ SAVIVEIKSMINGUMO IR SOCIALINĖS PARAMOS REIŠMĖ NEGALIOS PRIĖMIMUI

Laura Alčiauskaitė*, Liuda Šinkariova

Vytauto Didžiojo universitetas

Vykdamt neįgalių rehabilitaciją itin svarbu ne tik įvardinti problemas, su kuriomis susiduria neįgalieji, bet ir ieškoti veiksnių, padedančių neįgaliajam emociškai priimti savo negalią ir kuo efektyviau gyventi su negalios sąlygotais fiziniais apribojimais. Nors pati negalia ir jos sunkumas yra labai svarbūs veiksniai, tačiau manoma, jog būtent nuo neįgaliojo asmenybinių bei psichosocialinių veiksnių labiausiai priklauso, kaip asmuo geba priimti savo negalią (Falvo, 2005; Bisschop et al., 2004). Šiems veiksniams priskiriami ir saviveiksmingumas bei socialinė parama. Tad šio tyrimo tikslas - nustatyti judėjimo negalią turinčių asmenų negalios priėmimo sąsajas su saviveiksmingumu ir socialine parama.

Tyrimo dalyvavo 275 įvairaus sunkumo įgimtą ir įgytą judėjimo negalią turintys asmenys, nuo 18 iki 79 metų amžiaus. Iš jų – 104 vyrai ir 171 moteris. Negalios priėmimui įvertinti naudota negalios priėmimo skalė (Acceptance of Disability scale, D. C. Linkowski, 1971). Bendras ir socialinis saviveiksmingumas buvo vertinamas naudojant saviveiksmingumo klausimyną (Self-efficacy scale, Sherer, Maddux, Mercandante, Prentice-Dunn, Jacobs, Rogers, 1982). Šeimos ir draugų teikiama socialinei paramai išmatuoti buvo naudojama socialinės paramos elgesio skalė (Social Support Behaviors Scale, Vaux, Riedel, Stewart, 1987).

Tyrimas atskleidė, jog negalios priėmimas reikšmingai siejasi tiek su bendru bei socialiniu saviveiksmingumu, tiek su socialine parama, teikiama šeimos ir draugų. Judėjimo negalią turintys asmenys, kurių bendras ir socialinis saviveiksmingumas aukštesnis, pasižymi didesniu negalios priėmimu, lyginant su asmenimis, kurių bendras ir socialinis saviveiksmingumas žemesnis, nepriklausomai nuo amžiaus. Neįgaliųjų, suvokiančių didesnę šeimos ir draugų teikiamą socialinę paramą, negalios priėmimas yra didesnis, lyginant su asmenimis, suvokiančiais mažesnę socialinę paramą, nepriklausomai nuo amžiaus. Atlikus tiesinę regresiją nustatyta, jog negalios priėmimą prognozuoja aukštesnis bendras saviveiksmingumas, didesnė draugų teikiama socialinė parama ir negalios kilmė bei negalios matomumas.

LPGS-S, LPGS-J IR LPGS-P SKALĖS: INSTRUMENTAI ŽMOGAUS GEROVĖS ĮVERTINIMUI

Albinas Bagdonas, Antanas Kairys*, Audronė Liniauskaitė, Vilmantė Pakalniškienė

Vilniaus universitetas

Psichologams vis daugiau dėmesio skiriant žmogaus adaptyviam funkcionavimui, ieškant ne tik patologijos, bet ir geros savijautos prielaidų, asmens gerovė pastaruoju metu – ypač aktyvus mokslinių diskusijų ir tyrimų laukas. Diskutuojama dėl daugybės klausimų – kaip įvardinti reiškinį (psichologine ar subjektyvia gerove, savijauta, pasitenkinimu gyvenimu, laime), kokia jo struktūra, kaip jį tirti. Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos mokslininkų grupė atliko Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą tyrimą, kurio tikslas buvo empiriškai nustatyti psichologinės Lietuvos gyventojų gerovės struktūrą. Buvo sudarytas 117 teiginių sąrašas, kuris tapo pagrindu dviem metodikos variantams atsirasti: vienas skirtas suaugusiųjų (LPGS-S), kitas - 16-22 metų jaunuolių (LPGS-J) gerovei matuoti. Tyrime naudota ir dar viena - LPGS-P skalė, kurios pagalba tiriamieji turėjo vertinti 17 skirtingų savo gyvenimo sričių. Pagrindinė tyrimo imtis - 1202 žmonės, reprezentuojanti Lietuvą pagal amžių, lytį ir gyvenamąją vietą. Taip pat metodikai kurti buvo naudojamos ir mažesnės nereprezentatyvios imtys. Analizuojant suaugusiųjų atsakymus, išskirta septynių faktorių struktūra (Optimizmo / kontrolės, Neigiamo emocingumo, Pasitenkinimo pragyvenimo lygiu, Pasitenkinimo šeima ir artimaisiais, Pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais, Pasitenkinimo fizine sveikata, Pasitenkinimo darbu), o jaunuolių imtyje – aštuonių faktorių (Pasitenkinimo gyvenimu ir savimi, Kontrolės, Neigiamo emocingumo, Pasitenkinimo pragyvenimo lygiu, Pasitenkinimo šeima ir artimaisiais, Pasitenkinimo tarpasmeniniais santykiais, Pasitenkinimo fizine sveikata, Tikslingumo). Abiejose skalėse du klausimai, vertinantys pasitenkinimą gyvenimu Lietuvoje, analizuojami atskirai. Abu klausimynai pasižymi priimtinais psichometrinėmis charakteristikomis. 17 gyvenimo sričių, kurios vertinamos LPGS-P skalės pagalba, susigrupuoja į du faktorius, tačiau ir pavienių sričių analizė tyrėjui gali suteikti daug informacijos. LPGS-S, LPGS-J ir LPGS-P gali būti naudojamos ir mokslinių tyrimų tikslais, ir kai kuriose praktikos srityse.

SUTRUMPINTOJO MOTINYSTĖS/TĖVYSTĖS STRESO KLAUSIMYNO LIETUVIŠKOSIOS VERSIJOS PSICHOMETRINIAI RODIKLIAI

Birutė Balsevičienė*, Liuda Šinkariova, Sandra Ališauskaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Šio tyrimo tikslas – patikrinti sutrumpintojo motinystės/tėvystės streso klausimyno (S-PSI/SF, Abidin, 1995; Yeh et.al., 2001) lietuviškosios versijos patikimumą pagal vidinio suderinamumo koeficientą ir konstrukto validumą Lietuvos kultūrinėje aplinkoje.

Metodai: Motinystės/tėvystės streso klausimyno trumpoji versija (S-PSI/SF, Abidin, 1995; Yeh et.al., 2001); Galių ir sunkumų klausimynas (SDQ, Gintilienė ir kt., 2004).

Tiriamieji yra 645 mamos iš Kauno kohortos (Kauno KANC), kurių amžiaus vidurkis buvo $33,62 \pm 5,01$ užpildė šiuos klausimynus. 63% tiriamųjų buvo su aukštesniu išsilavinimu, daugiau nei pusė tiriamųjų šiuo metu dirbančios.

Nustatyta, kad viso S – PSI/SF klausimyno patikimumas šiame tyrime pagal Cronbach alfa koeficientą – 0,905. Skalė turi tris subskales: tėvystės streso (Parental distress, PD), Disfunkcinių tėvų – vaikų santykių (Dysfunctional Parent - child interactions; PCDI) ir sunkaus vaiko charakteristikų (Difficult child characteristics; DC). PD subskalės patikimumas pagal Cronbach alfa koeficientą– 0,827, PCDI – 0,850, DC – 0,837. Šio tyrimo duomenys atitinka klausimyno bendraautorius Yeh et.al. (2001) tyrimo duomenis, kur visų subskalių ir skalės vidinio suderinamumo koeficiento rodikliai buvo $>0,800$.

Atlikta S – PSI/SF faktorinė analizė patvirtino kitų autorių duomenis, kur išskiriami trys faktoriai apibūdinantys motinystės/tėvystės stresą: tėvystės streso (PD), disfunkcinių tėvų – vaikų santykių (PCDI) ir sunkaus vaiko charakteristikų (DC) (KMO 0,914; $p < 0,05$; faktorių svoriai svyravo nuo 0,5 iki 0,8) (Yeh et.al., 2001). Atlikta patvirtinančioji faktorinė analizė parodė, kad duomenis geriausiai atitinka trijų faktorių modelis (RMSEA 0,0880, CFI 0,961).

Tikrinant klausimyno konstrukto validumą, žiūrėtos jo subskalių koreliacijos su kitomis plačiais naudojamomis skalėmis, kurios matuoja panašius psichologinius konstruktus. Nustatyta, kad šio klausimyno subskalės statistiškai patikimai koreliuoja su Galių ir sunkumų klausimyno subskalėmis, tačiau šie klausimynai matuoja skirtingus reiškinius.

Lietuviškoji S-PSI/SF klausimyno versija turi aukštus psichometrinius rodiklius ir yra tinkama naudoti Lietuvos kultūrinėje aplinkoje, matuojant motinystės/tėvystės stresą.

VAIKŲ EMOCINIAI SUNKUMAI IR ASMENYBĖS BRUOŽAI: MOTINŲ IR TĒČIŲ VERTINIMŲ SUDERINAMUMAS

Rasa Barkauskienė*, Izabelė Grauslienė, Lina Gervinskaitė

Vilniaus universitetas

Didėjant galimybės įvertinti vaiko asmenybės raišką, šie kintamieji nagrinėjami kaip vaiko psichologinių sunkumų veiksnys. Nors tyrimų duomenys rodo, kad emocinių sunkumų turintys vaikai pasižymi tam tikru asmenybės bruožų profiliu, siekiant suprasti individualių asmenybės skirtumų bei psichologinių sunkumų sąveikas vaikystėje teoriniu aspektu ir praktiniu požiūriu būtina įvertinti skirtingų informacijos šaltinių apie vaiką perspektyvas. Šis tyrimas nagrinėja abiejų tėvų informacijos apie vaiko asmenybės bruožus ir emocinius sunkumus suderinamumą ir skirtumus. Motinos ir tėčiai pateikė informaciją apie vaikų ($N = 179$) asmenybės bruožus (HiPIC; Mervielde & DeFruyt, 1999) bei internalias problemas ((CBCL 6/18; Achenbach & Rescorla, 2001). Gauti rezultatai rodo, kad abu tėvai lygiagrečiai vertina vaiko asmenybės bruožų raišką, tačiau jų vaiko emocinių sunkumų vertinimų suderinamumas yra mažesnis: tėčių nurodomas vaikų internalių sunkumų vidurkis yra žemesnis. Atskirų asmenybės bruožų ir emocinių sunkumų koreliacijų struktūra panaši, kai ją vertina motinos ir tėčiai: nustatyta, kad emociniai sunkumai statistiškai reikšmingai susiję su aukštesniu emociniu nestabilumu bei silpniau išreikštais eskarversijos, geranoriškumo, vaizduotės (atvirumo patyrimui) bei geranoriškumo bruožais. Regresinė analizė rodo, kad vaiko asmenybės bruožai, motinų vertinimu, leidžia numatyti 27,6 proc. emocinių sunkumų sklaidos, o svarbiausi prognostiniai kintamieji yra didesnis vaiko emocinis nestabilumas bei žemesnis ekstraversijos lygis. Vaiko asmenybės vertinimai, pateikiami tėčių, leidžia numatyti papildomai 11 proc. emocinių sunkumų variacijos, tačiau tėčių vertinimu didžiausią prognostinę vertę šalia vaiko emocinio nestabilumo, turi ir sąmoningumas. Kai į regresijos modelį pirmiausia įtraukiami tėčių vaiko asmenybės bruožų įvertinimai, jie leidžia numatyti apie 30 proc. vaiko emocinių sunkumų sklaidos ir tik emocinis nestabilumas yra reikšmingas asmenybės kintamasis. Į regresijos lygtį įvedus motinų pateikiamus vaiko asmenybės vertinimus, šie leidžia papildomai paaiškinti dar 9 proc. priklausomo kintamojo sklaidos, o aukštesni vaizduotės bei žemesni sąmoningumo dimensijų balai yra statistiškai reikšmingi asmenybės kintamieji. Tyrimo duomenys rodo, kad įvertinant asmenybės bruožų ir emocinių sunkumų sąveiką vaikystėje motinų ir tėčių vertinimai teikia papildančią informaciją. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-016/2012).

PSICHOLOGIJOS ABSOLVENTŲ PASITENKINIMO DARBU YPATUMAI

Loreta Bukšnytė-Marmienė, Roza Joffė*

Vytauto Didžiojo universitetas

Remiantis R. Hoppock teorija, profesijos pasirinkimas aiškinamas per asmenų poreikių patenkinimą (Karjeros projektavimo vadovas, 2005). Todėl galima daryti prielaidą, kad darbas, pasirinktas ne pagal įgytą specialybę, gali turėti neigiamos įtakos asmeninių poreikių patenkinimui, dėl to gali kilti vidiniai prieštaravimai, prisidedantys prie žemo pasitenkinimo darbu. Todėl buvo nuspręsta pasirinkus specifinį kontingentą – psichologijos absolventus – iširti jų pasitenkinimo darbu ypatumus. Pranešimo tikslas – pristatyti ir aptarti tyrimo apie psichologijos absolventų pasitenkinimą darbu rezultatus.

Tyrimo dalyvavo 105 psichologijos absolventai (26 vyrai ir 79 moterys). Iš jų tyrimo metu dirbo pagal įgytą kvalifikaciją – 67, dirbo ne pagal įgytą kvalifikaciją – 38. Tiriamųjų amžius pasiskirstė nuo 23 iki 59 metų. Tiriamųjų pasitenkinimui darbu nustatyti buvo naudota Paul E. Spector (1994) metodika (Job Satisfaction Survey, Paul E. Spector, Psichologijos Departamentas, Pietų Floridos universitetas). Tyrimo naudotas patikslintas L. Gustainienės, J. Liesienės, R. Kern (2009) klausimyno vertimas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad nors nėra statistiškai patikimo skirtumo tarp vyrų ir moterų bendro pasitenkinimo darbu, pastebima tendencija, jog moterys labiau patenkintos savo darbo pobūdžiu. Psichologijos absolventai, kurių darbas atitinka jų kvalifikaciją, yra labiau patenkinti savo darbu bei atskiromis darbo sritimis (darbo pobūdžiu, paaukštinimo galimybėmis, vadovavimu, privilegijomis, pripažinimu, darbo užmokesčiu, ryšiais darbe) lyginant su dirbančiais ne pagal specialybę. Kuo didesnis pasitenkinimas vadovu, tuo didesnis pasitenkinimas kitose darbo srityse, ypač susijusiose su privilegijomis, pripažinimu ir įvertinimu. Kuo didesnis pasitenkinimas gaunamu darbo užmokesčiu, tuo jaučiamas didesnis pasitenkinimas ir kitose darbo srityse.

STUDENTŲ ALKOHOLIO VARTOJIMO ĮPROČIŲ, VAIRAVIMO APSVAIGUS NUO ALKOHOLIO IR ASMENYBĖS VEIKSNIŲ SĄSAJOS

Laima Bulotaitė

Vilniaus universitetas

Gausus alkoholio vartojimas bei vairavimas apsvaigus nuo alkoholio – opios mūsų šalies problemos. Pastaruoju metu atliekama nemažai tyrimų, siekiant atskleisti demografinius, psichologinius bei socialinius šio elgesio aspektus. Tik pavieniai darbai skirti atskleisti, kaip asmenybiniai veiksniai įtakoja alkoholio vartojimo įpročius bei vairavimą apsvaigus nuo alkoholio (Arlauskienė, Endriulaitienė, 2012; Motiejūnaitė, Bulotaitė, 2012; Endriulaitienė, Markšaitytė ir kt., 2011).

Šio tyrimo tikslas - nustatyti studentų alkoholio vartojimo įpročių, vairavimo apsvaigus nuo alkoholio ir kai kurių asmenybės veiksnių sąsajas. Tyrime dalyvavo 664 studentai iš 8 Lietuvos universitetų (76% moterų, 24% vyrų). Amžiaus vidurkis 20,4 metai (SD = 2,2). Tyrime naudota specialiai sukurta anketa demografiniams duomenims bei alkoholio vartojimo įpročiams atskleisti, Aštrių pojūčių siekio (Zuckerman, 1979), Sveikatos kontrolės lokuso (Wallston, 1978), Vidinės darnos jausmo (Antonovsky, 1988) bei Laiko perspektyvos (Zimbardo, 1988) skalės.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tik 10,7% studentų yra abstinentai. Per paskutines 30 dienų vieną ar daugiau kartų per savaitę alkoholio vartojo 40,5% apklaustų studentų. 6 ir daugiau standartinių alkoholio vienetų kartą per mėnesį ar dažniau vartojo 46,4%.

69,1% studentų turi vairavimo pažymėjimus. 18,7% iš jų yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio. Rezultatai parodė, kad vairavimas apsvaigus nuo alkoholio yra susijęs su alkoholio vartojimo dažnumu bei kiekiu. Nustatytos sąsajos tarp studentų alkoholio vartojimo įpročių, vairavimo apsvaigus nuo alkoholio ir aštrių pojūčių siekio, sveikatos kontrolės lokuso, vidinės darnos jausmo bei laiko perspektyvos. Rezultatai atskleidė, kad aštrių pojūčių siekis bei dabarties laiko perspektyva yra gausesnį alkoholio vartojimą bei vairavimą apsvaigus nuo alkoholio prognozuojantys veiksniai.

**SERGANČIŲJŲ IŠEMINE ŠIRDIES LIGA IR ESANČIŲ
KARDIOLOGINĖS REABILITACIJOS PROGRAMOJE
KOGNITYVINIŲ FUNKCIJŲ IR PSICHOLOGINIO DISTRESO
SĄSAJOS**

Julius Burkauskas*, Julija Brožaitienė, Julius Neverauskas, Robertas Bunevičius

LSMU MA Elgesio medicinos institutas

Sergančiųjų išemine širdies liga (IŠL) gyvenimo kokybę, nuovargį veikia demografiniai, kardiologiniai veiksniai, psichologinis distresas. Psichologinio distreso sąsajos su sergančiųjų IŠL kognityvinėmis funkcijomis dar nebuvo išsamiai tyrinėtos.

Tyrimo tikslas - įvertinti sergančiųjų IŠL kognityvinių funkcijų, psichologinio distreso (depresijos, nerimo) ir D tipo asmenybės charakteristikų sąsajas kardiologinės rehabilitacijos programos metu.

Tyrimo dalyvavo 539 IŠL pacientai (386 vyrai (72 proc.), amžiaus vidurkis – 58 metai). Kognityvinės funkcijos įvertintos Protinės būklės MINI tyrimu (MMSE), Wechsler'io suaugusiųjų intelekto skalės Skaičių simbolių, Skaičių pakartojimo testais. Psichologinis distresas – situacinio (STAI-S) ir asmenybinio (STAI-T) nerimo, depresijos simptomų (BDI-II), D tipo asmenybės (DS-14) klausimynais. Vertinti demografiniai (lytis, amžius, išsilavinimas) ir kardiologiniai klinikiniai (funkcinė būklė pagal NYHA funkcinę klasę ir kairiojo skilvelio išmetimo frakcija (IF)) duomenys. Sąsajų nustatymui naudoti vienmatės linijinės ir daugiamatės regresijos modeliai.

Vienmatės analizės duomenimis, nustatytos visų psichologinio distreso, demografinių ir klinikinių kintamųjų sąsajos su kognityvinėmis funkcijomis. Atlikus daugiamatės regresijos analizę, nustatyta reikšminga sąsaja tarp MMSE ir amžiaus ($\beta = -0,131$), išsilavinimo ($\beta = 0,226$), DS-14 ($\beta = -0,145$). Nustatyta sąsaja tarp atgal teisingai pakartotų skaičių eilučių kiekio ir lyties ($\beta = 0,105$), amžiaus ($\beta = -0,225$), išsilavinimo ($\beta = 0,280$), STAI-S ($\beta = -0,119$). Teisingai užpildytų ženklų skaičius per 90 sek. priklausė nuo lyties ($\beta = 0,120$), amžiaus ($\beta = -0,422$), išsilavinimo ($\beta = 0,326$), BDI-II ($\beta = -0,116$). Laikas, per kurį pacientai užpildo tris skaičių simbolių eilutes priklausė nuo lyties ($\beta = -0,085$), amžiaus ($\beta = -0,372$), išsilavinimo ($\beta = -0,341$), IF ($\beta = -0,085$), BDI-II ($\beta = 0,160$), STAI-S ($\beta = 0,120$). Statistiškai reikšmingų sąsajų tarp kognityvinių funkcijų ir NYHA funkcinės klasės nebuvo.

Demografiniai ir psichologinio distreso, bet ne kardiologiniai klinikiniai, veiksniai yra susiję su IŠL pacientų kognityvinėmis funkcijomis. Depresijos simptomai, vyresnis amžius ir žemesnis išsilavinimas blogina psichomotorinį greitį, užduočių atlikimo laiką. Situacinis nerimas neigiamai veikia užduočių atlikimo laiką, protinį lankstumą. D tipo asmenybė – bendrasis kognityvines funkcijas.

**GYVENIMO PRASMĖ IR SUBJEKTYVI GEROVĖ:
LAIMINGAS GYVENIMAS SENATVĖJE – PRASMINGAS
GYVENIMAS?**

Joana Butėnaitė*, Jolanta Sondaitė

Mykolo Romerio universitetas

Subjektyvi gerovė – tai asmens pažintinis ir emocinis savo gyvenimo įvertinimas (Diener, Lucas, & Oishi, 2003) bei efektyvus funkcionavimas gyvenime (Huppert, 2009). Gyvenimo kaip prasmingo ir tikslingo suvokimas yra skiriamasis sveiko psichologinio funkcionavimo rodiklis (Arndt, 2011). Gyvenimo prasmė apibūdinama kaip savo paties egzistencijos patyrimas tvarkinga, tarpusavyje susijusia ir tikslinga (Reker, 2000). Gyvenimo prasmės turėjimas susijęs su subjektyvia gerove, pasitenkinimu gyvenimu, su psichologinio streso įveika ir socialiniais veiksniais (Steger, 2012). Gyvenimas, suvokiamas turintis mažai prasmės, siejamas su poreikiu terapijai, nerimu, depresija, savižudybės rizika, piktnaudžiavimu įvairiomis medžiagomis (Steger et al., 2006) bei padidėjusiu mirtingumu senatvėje (Krause, 2009). Tikslas: nustatyti vyresnio amžiaus tiriamųjų gyvenimo prasmės paieškos ir įprasmino gyvenimo sąsajas su šiais subjektyvios gerovės veiksniais: kontrole, autonomija, pasitenkinimu, savirealizacija, emociniu ir socialiniu vienišumu, depresijos lygiu. Metodai: gyvenimo prasmės klausimynas (*Meaning in Life Questionnaire*), gyvenimo kokybės klausimynas (CASP-19), vienišumo skalė (*Loneliness scale*), geriatrinė depresijos skalė (trumpoji versija). Tiriamieji: 70 vyresnio amžiaus asmenų (60-90 m.).

Nustatytos teigiamos vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo prasmės (ir prasmės gyvenime paieškų, ir įprasmino gyvenimo) rodiklių sąsajos su pasitenkinimu savo gyvenimu, savirealizacija, neigiamos sąsajos su socialiniu vienišumu ir depresija; neigiamos prasmės gyvenime paieškų rodiklių sąsajos su kontrole; neigiamos įprasmino gyvenimo rodiklių sąsajos su emociniu vienišumu.

LIETUVOS GYVENTOJŲ NUOSTATOS Į KRIMINALINĘ JUSTICIJĄ: SUBJEKTYVIAI SUVOKIAMO TEISINGUMO IR NORMŲ LAUŽYMO VAIDMUO

Ilona Čėsnienė

Vilniaus universitetas

Su teisingumu susiję klausimai rūpi daugeliui žmonių, tačiau pastarieji skiriasi priklausomai nuo to, kaip jie išreiškia tą rūpestį (Dalbert, 2012). Pavyzdžiui, vieni išreiškia pasipiktinimą, kiti kovoja už nuskriaustųjų teises, treči laikosi taisyklių ir bando elgtis teisingai, bet yra ir tokių, kurie pateisina neteisingumą. Egzistuoja įvairios psichologinės teorijos, kurios bando aiškinti į teisingumą ar į neteisingumą kilusias individo reakcijas. Viena garsiausių yra Lerner (1980) hipotezė apie teisingą pasaulį, kuri teigia, kad žmonės gauna tai, ko nusipelno ir nusipelno to, ką gauna. Šis tikėjimas, pasireiškiantis kaip svarbi adaptacinė funkcija, įgalina žmones sąveikauti su socialine aplinka tam, kad ji būtų laikoma stabilia ir organizuota. Asmens tikėjimas teisingu pasauliu, susidūrus su neteisingumu, skatina arba kognityvines pasaulio interpretacijas, kurios padarytų pasaulį teisingesniu, arba tam tikrus veiksmus, siekiant atstatyti teisingumą (Montada & Schneider, 1989). Subjektyviai suvokiamam teisingumui ir elgesio bei emocinių reakcijų į neteisingumą pobūdžiui daro įtaką asmenybės bruožai, kultūriniai ypatumai, individo požiūris į normų laužymą bei baudžiamąsias sankcijas (Schmitt et al., 2010). Atitinkamai šio tyrimo tikslas buvo išnagrinėti Lietuvos gyventojų nuostatas kriminalinės justicijos atžvilgiu, didelį dėmesį skiriant sąsajoms tarp jų subjektyviai suvokiamo teisingumo ir požiūrio į kontrabandą. Daugiapakopės, tikimybinės atrankos būdu buvo apklausti 1005 Lietuvos suaugusieji. Apklausai atlikti buvo sukurtas klausimynas, apimantis įvairias sritis (teisę, psichologiją, ekonominę situaciją, žiniasklaidą ir pan.). Nustatyta, kad pasirengę pirkti kontrabandinę prekę tyrimo dalyviai statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) skyrėsi nuo nepasirengusiųjų jos įsigyti subjektyviai suvokiamu teisingumu, pasitenkinimu gyvenimu, požiūriu į įstatymų lygybę ir bausmes bei kitus kriminalinės justicijos aspektus. Pranešime bus aptariamasi ir praktinės tyrimo rekomendacijos.

Pranešimas parengtas pagal 2011 – 2014 m. įgyvendinamą projektą „Kriminalinės justicijos recepcija visuomenėje“ (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-049). Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis pagal 2007-2013 m. Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 3 prioriteto „Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ VP1.3.1-ŠMM-07-K priemonę „Parama mokslininkų ir kitų tyrėjų mokslinei veiklai“. Visuotinė dotacija.

AUTIZMO SUTRIKIMAS: VAIKŲ ELGESIO PROBLEMOS IR SENSORINĖS INFORMACIJOS APDOROJIMO IŠŠŪKIAI

Miglė Dovydaitienė*¹, Gintarė Vaitiekutė¹, Dalia Nasvytienė²

Vilniaus universitetas¹, Lietuvos edukologijos universitetas²

Autizmo sutrikimą turintys vaikai pasižymi emocijų bei elgesio sunkumais, o pastaruojų metu vis daugiau dėmesio skiriama autizmo sutrikimui būdingiems sensorinės informacijos apdorojimo ypatumams įvertinti. Visgi stokojama duomenų apie sensorinės informacijos apdorojimo ypatumų bei emocijų ir elgesio sunkumų sąsajas bei pobūdį. Šiame tyrime nagrinėjome autizmo sutrikimą turinčių vaikų sensorinės informacijos apdorojimo gebėjimus ir jų sąveiką su emocijų bei elgesio sunkumais.

Tyrimo eigoje buvo apklausti 62 ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai ir auklėtojai bei sudarytos dvi grupės. Tiriamąją grupę sudarė 31 autizmo sutrikimą turintis vaikas (25 berniukai ir 6 mergaitės, amžiaus vidurkis – 4,3 m), kontrolinę grupę sudarė 31 sveikas vaikas (26 berniukai ir 5 mergaitės, amžiaus vidurkis – 4,3 m). Sensorinės informacijos apdorojimo gebėjimus įvertinome Sensoriniu profiliu, kurį pildė tiek tėvai, tiek auklėtojai. Emocijų ir elgesio sunkumams tirti naudotas Vaiko elgesio aprašas (CBCL/1½-5), kurį pildė tėvai bei Auklėtojo/mokytojo vertinimo klausimynas (C-TRF), kurį pildė auklėtojai.

Išanalizavus duomenis nustatyta, kad ir tėvų, ir auklėtojų vertinimu, autizmo sutrikimą turinčių vaikų ir sveikų vaikų sensorinės informacijos apdorojimas skiriasi. Vaikams, sergantiems autizmu, būdingi prastesni girdimojo, regimojo, vestibulinio, lytimojo, daugiajutiminio ir oralinio jutiminio apdorojimo gebėjimai. Tyrimo metu taip pat patvirtinta, jog autizmo sutrikimą turintiems vaikams, lyginant su sveikaisiais, būdinga daugiau emocijų ir elgesio sunkumų. Ši sutrikimą turintys vaikai yra emocionalesni, nerimastingesni/depresyvesni, labiau užsisklendę, pasižymi agresyviu elgesiu, dėmesio sunkumais bei turi daugiau internalių, eksternalių ir bendrų sunkumų.

Rezultatai parodė, kad vaikų sensorinės informacijos apdorojimas yra susijęs su emocijų ir elgesio sunkumais, -- esant prastesniems sensorinės informacijos apdorojimo gebėjimams vaikai susiduria su didesniais emocijų ir elgesio sunkumais.

ORGANIZACINIO ĮSIPAREIGOJIMO RYŠYS SU DARBUOTOJŲ KŪRYBIŠKUMU, SAVIVEIKSMINGUMU DARBE BEI PASIPRIEŠINIMU POKYČIAMS

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė*, Auksė Endriulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Šiuolaikinėje, greitai besikeičiančioje, su naujais iššūkiais nuolat susiduriančioje organizacinėje aplinkoje privalumu tampa darbuotojo gebėjimas greitai reaguoti į pokyčius, kūrybiškai įveikti iššūkius bei efektyviai atlikti užduotis. Nei mokslininkai, nei praktikai neabejoja tokiomis savybėmis pasižymintį darbuotojų naudingumu organizacijai, siekiančiai efektyvaus funkcionavimo, tačiau pabrėžia svarbų uždavinį - gebėti išlaikyti tokius darbuotojus ir privataus, ir valstybinio sektoriaus organizacijose. Kaip vieną stipriausių jėgų, „pririšančių“ darbuotoją prie organizacijos, mokslininkai išskiria organizacinį įsipareigojimą. Todėl darbuotojo organizacinio įsipareigojimo ryšių su kūrybiškumu, saviveiksmingumu darbe bei pasipriešinimu pokyčiams nagrinėjimas padėtų atskleisti, kiek šiomis savybėmis pasižymintis darbuotojas yra pasiryžęs dėti turimas pastangas organizacijos labui, tiki organizacijos vertybėmis ir tikslais bei nori likti organizacijoje išnaudodamas savo turimą potencialą.

Tyrimu siekta įvertinti darbuotojų įsipareigojimo organizacijai ryšius su kūrybiškumu, saviveiksmingumu darbe bei priešinimusi pokyčiams valstybinio bei privataus sektoriaus organizacijose. Tyrime dalyvavo 248 Lietuvoje dirbantys darbuotojai (104 darbuotojai iš valstybinio sektoriaus, 144 – privataus sektoriaus). Tyrimo metu naudota Organizacinio įsipareigojimo skalė (Meyer et al., 1993), trumpoji Saviveiksmingumo darbe skalės versija (Rigotti et al., 2008), Kūrybiškumo skalė (Zhou, George, 2001), Pasipriešinimo pokyčiams skalė (Oreg, 2003).

Tyrimo rezultatų analizė parodė skirtumus tarp valstybinio ir privataus sektorių. Privataus sektoriaus darbuotojų emocinis ir normatyvinis įsipareigojimas yra didesnis lyginant su valstybinio sektoriaus darbuotojais. Tačiau valstybinių organizacijų darbuotojai yra kūrybiškesni nei privataus sektoriaus darbuotojai. Didėjant valstybinio sektoriaus darbuotojų emociniam įsipareigojimui, stiprėja jų saviveiksmingumas darbe, o didėjant tęstinio bei normatyvinio įsipareigojimo lygiui, didėja pasipriešinimas pokyčiams. Tuo tarpu privačių organizacijų darbuotojų saviveiksmingumas darbe yra teigiamai susijęs su visais įsipareigojimo komponentais, o pasipriešinimas pokyčiams didėja, didėjant tęstiniam įsipareigojimui. Savo ruožtu privataus sektoriaus darbuotojų kūrybiškumas stiprėja, didėjant jų emociniam bei normatyviniam įsipareigojimui. Apibendrinant galima daryti išvadą, jog privataus sektoriaus organizacijų darbuotojai yra labiau įsipareigoję bei skirtingi jų įsipareigojimo komponentai yra labiau susiję su konkurencingoje darbo rinkoje svarbiomis savybėmis negu valstybinio sektoriaus darbuotojai.

TĖVŲ MENTALIZACIJOS IR VAIKŲ PSICHOLOGIJOS SĄSAJOS

Lina Gervinskaitė*, Danguolė Čekuolienė, Asta Zbarauskaitė

Vilniaus universitetas

Siekiant plėsti tarpasmeninių santykių poveikio raidos psichopatologijai supratimą, moksliniuose tyrimuose vis daugiau dėmesio pradedama skirti tėvų mentalizacijos ir vaikų psichopatologijos sąsajoms. Norėdami išsamiai pristatyti naujų teorijų tendencijas bei tyrinėjimų perspektyvas pristatysime šios temos teorinę apžvalgą.

Tėvų mentalizacija apibūdinama kaip gebėjimas suprasti bei paaiškinti savo pačių bei vaiko elgesį psichinių būsenų ir ketinimų požiūriu. Tai vienas pagrindinių žmogiškųjų gebėjimų, reikalingų tiek emocijų reguliavimui, tiek sėkmingiems socialiniams santykiams. Vidinių būsenų supratimo ir įprasminimo procesas pasitarnauja kritiškai svarbioms tarpasmeninėms savybėms formuotis, įtakoja gyvybiškai svarbų subjektyviosios patirties įvardijimą ir įtvirtina gilų ir visapusišką savasties pažinimą (Slade, 2005). Tėvų gebėjimas reflektuoti veikia vaiko mentalizacijos raidą, yra vienas pagrindinių savasties organizacijos veiksnių, reikalingų vaiko sėkmingai socializacijai (Fonagy, Target, 1997), vaiko savikontrolei, emocijų reguliacijai (Allen, Fonagy, Bateman, 2008).

Nors negebėjimo suvokti kito subjektyvią patirtį šaknys gali siekti kūdikystę, tačiau panaši tėvų sąveikų su vaikais dinamika ir pasekmės gali būti stebimos ir vėlesniuose raidos etapuose tėvams kalbant, žaidžiant, bendraujant su vaikais kasdienėse situacijose.

Pagrindinis globėjas negebantis suprasti vaiko psichines būsenas, negeba ir į jas tinkamai atsiliepti bei jų atspindėti. Tai sutrikdo vaiko savęs patyrimo jausmo ir mentalizacijos gebėjimo raidą (Fonagy, Target, 1995) bei neigiamai veikia emocijų reguliavimo procesus, gali lemti psichopatologijos vystymąsi (Sharp, Fonagy, 2008). Tyrimai rodo, kad žymūs tėvų mentalizacijos sunkumai yra susiję su prastesniu vaikų socialiniu supratimu (Sharp, Fonagy, Goodyer, 2006), vaikų elgesio problemomis (Ha, Sharp, Goodyer, 2011). Mentalizacija taip pat reikšmingai susijusi su vaikų prieraišumo saugumu, o pastarasis – su vaikų emocinėmis ir elgesio problemomis (Sroufe, Carlson, Egeland, 1999). Nors pastaraisiais metais vykdomų tyrimų šia tema vis daugiau, tačiau dar lieka nemažai sričių reikalaujančių išsamesnio tyrėjų dėmesio: tėvų mentalizacija ir psichopatologijos eiga viduriniojoje vaikystėje, globėjų mentalizacijos gebėjimai ir jų globojamų vaikų prieraišumas. Pranešime bus apžvelgiama tėvų mentalizacijos reikšmė vaikų mentalizacijos gebėjimo vystymuisi, tėvų mentalizacijos sunkumų sąsajos su vaikų psichopatologija.

Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr.MIP-016/2012).

GABUMAI, KŪRYBIŠKUMAS IR PASIEKIMAI: KĄ ATPAŽIŪSTA MOKYTOJAI?

Sigita Girdzijauskienė*, Gražina Gintilienė, Irena Žukauskaitė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius

Vilniaus universitetas

Lyginant su kitomis diagnostinėmis kategorijomis, gabumas neturi vienaprasmiško apibrėžimo. Gabūs vaikai tarpusavyje skiriasi savo gebėjimais ir asmeninėmis ypatybėmis. Tokia situacija apsunkina gabių vaikų identifikavimą mokykloje. Mokytojai gabumus dažnai tapatina su dideliais mokslo pasiekimais, tačiau dalis gabių vaikų neatpažįstami kaip turintys išskirtinių gebėjimų. Kūrybiškumas kaip būtina gabumo charakteristika pateikiama daugelyje gabumų apibrėžimų. Tačiau kyla klausimas, koks kūrybiškumo santykis su intelektualiais gebėjimais ar vaiko pasiekimais. Šiuo pranešimu siekiama atsakyti į klausimus, kokiomis savybėmis pasižymi intelektualiai gabūs ir/ar didelių pasiekimų vaikai ir kaip šios savybės padeda mokytojams identifikuoti vaiko gabumus. Tyrimo imtį sudarė 2882 11-16 metų moksleiviai. Intelektualiai gabių vaikų paieška buvo vykdoma naudojant Standartines progresuojančias matricas plius (SPM+), atskirties kriterijumi pasirinkus 95 ir didesnę procentinį rangą. Vaikų intelektualiai gebėjimai buvo tiriami Berlyno intelekto struktūros testu jaunuoliams: gabumų ir ypatingų gabumų atpažinimas (BIS-HB). Šiuo testu galima įvertinti 3 turinio gebėjimų grupes (matematinio, verbalinio ir vizualinio mąstymo) ir 4 operacijų gebėjimų grupes (kūrybiškumą, samprotavimą, atmintį ir apdorojimo greitį). Kūrybiškumas buvo vertinamas Piešimo testu kūrybiškam mąstymui (TCT-DP). Buvo surinkta informacija apie vaikų mokyklinius pasiekimus. Mokiniai pagal gabių vaikų savybių sąrašą nominavo mokytojai, išrinkdami iš klasės po tris mokinius, pasižyminčius atitinkamomis savybėmis. Intelektualiai gabių ir gerai besimokančių, bet gabumais neišsiskiriančių, vaikų intelektinių gebėjimų struktūra skiriasi. Intelektualiai gabūs vaikai pasižymi didesniu kūrybiškumu. Mokytojai, nominuodami vaikus neatskiria gabųjų nuo tik gerai besimokančių vaikų. Tuo tarpu intelektualiai gabūs, tačiau vidutiniškai ir prastai besimokantys vaikai lieka nepastebėti.

SVEIKATOS PSICHOLOGIJA – MOKSLAS, STUDIJOS IR PRAKTIKA LIETUVOS PRIEŽIŪROS SISTEMOJE

Antanas Goštautas

Vytauto Didžiojo universitetas

Prieistorija. Naujo mokslo apie psichikos reiškinius - psichologijos paskelbimas (W.Wundt'as, 1879) tuometinėje gamtos mokslų sistemoje sudarė prielaidą jo taikymui medicinos praktikoje. 1896 Pensilvanijos universiteto tarpdisciplininė specialistų grupė pasivadino psichologijos klinika, o kursą studentams - klinicine psichologija. Tai išsiplėtojo į populiariausią taikomosios psichologijos sritį, iki dabar išlaikiusią psichikos sutrikimų klasifikacijos, psichodiagnostikos ir psichoterapijos pagrindus. Kita teorija apie psichikos reiškinius, jų struktūrą ir neurozių gydymą – psichoanalizė, netapo nei psichologija, nei psichiatrija, vienok paskatino psichoanalitinės krypties psichoterapiją, psichoanalitinį psichikos reiškinių vertinimą ir davė pradžią teorijoms apie psichosomatinius ryšius psichologijoje ir medicinoje.

Vienalaikiškai plėtojosi psichologiją ir mediciną saistančios disciplinos – medicinos psichologija, neuropsichologija ir kitos.

Psichologijos taikymą medicinoje įtakojė bendroji sveikatos samprata (PSO, 1946), mirčių priežasčių struktūros pokyčiai, biologinių-psichologinių-elgesio-socialinių lėtinių ligų rizikos veiksnių atskleidimas, sveikatos ir ligos aiškinimas, remiantis biopsichosocialiniu tarpusavyje susietų reiškinių sistemos modeliu (Engel, 1976). Tai paskatino sveikatos psichologijos (SP) ir elgsenos medicinos disciplinų atsiradimą, kurių tikslai sutapo su sveikatos priežiūros sistemos (SPS) praktika (1978m.).

Lietuvoje psichologijos, biomedicinos mokslo ir SPS praktikos santykį lėmė psichologiniai tyrimai tarptautinėse sveikatos stiprinimo ir lėtinių ligų profilaktikos programose, tuometiniame KMI, nuo 1972 metų skaitomi medicinos psichologijos sveikatos psichologijos, psichodiagnostikos kursai. 1998 metais VDU inicijuota SP magistro studijų programa, kurią iki dabar baigė 383 absolventai. Šią ir VU vykdomą klinikinės psichologijos bei sveikatos psichologijos magistro studijų programas baigę psichologijos magistrai Lietuvoje gali įsidarbinti medicinos psichologu PPSP centruose, gydymo ir reabilitacijos ligoninėse.

SP ir SPS siekiniai sutampa, vienok kokybiškam jų įgyvendinimui reikia spręsti keletą problemų.

1. SPS institucijose medicinos psichologo pareigybės aprašas neatitinka nei universitetinio sveikatos psichologo pasiruošimo nei SPS misijos.
2. Lietuvos SAM nėra numaćiusi sistemingai organizuoto medicinos psichologo kvalifikacijos kėlimo.
3. Medicinos psichologai SPS dirba be valstybės licencijos.
4. Lietuvoje į SPS įsidarbinama įgijus magistro diplomą, nereikalaujant daugelyje ES šalių privalomos ne mažiau kaip 12-os mėnesių praktikos baigus universitetą, prižiūrimos kvalifikuoto supervizoriaus SAM akredituotoje medicininio profilio institucijoje.

TEISĖJŲ PATIRIAMO STRESO IR JO ĮVEIKOS YPATUMAI

Urtė Gudaitė, Gintautas Valickas*

Vilniaus universitetas

Profesinio streso padariniai, kuriuos patiria tiek pavieniai asmenys, tiek organizacijos, skatina tyrėjų domėjimąsi streso šaltiniais, dinamika, prevencijos ir įveikos priemonėmis. Teisėjų patiriamo streso padariniai gali būti ypač reikšmingi, nes nuo jų priimamų sprendimų priklauso ne tik pavienių asmenų, bet ir jų šeimos, bendruomenės, o kartais net visos visuomenės gerovė. Nepaisant to, teisėjų profesiniam stresui kol kas skiriama nedaug dėmesio (pvz., mūsų šalyje tokio pobūdžio tyrimų dar nebuvo atlikta).

Mūsų tyrimo tikslas – nustatyti teisėjų patiriamą stresą, „perdegimą“ ir streso įveikos būdus. Tyrime dalyvavo 87 įvairių šalies teismų teisėjai (amžiaus vidurkis 45,75 metų, SD = 7,87). Tiriamiesiems buvo pateikiami „Teisėjų patiriamo streso“, „Teisėjų patiriamo perdegimo“ ir „Keturių faktorių streso įveikos“ (Valickas ir kt., 2010) klausimynai.

Gauti rezultatai atskleidė, kad 35,4 proc. tyrime dalyvavusių teisėjų patiria vidutinį ir didesnį negu vidutinio stiprumo stresą. Didžiausią stresą teisėjams sukelia per didelis darbo krūvis ir vyriausybės, žiniasklaidos, taip pat žmonių paramos bei pagarbos trūkumas (pvz., teismų autoriteto žeminimas žiniasklaidoje, vieši politikų pasisakymai apie teisėjų darbą ir pan.). Be to, paaiškėjo, kad: 1) teisėjos moterys, palyginti su vyrais, patiria daugiau streso ($p < 0,05$); 2) patiriamas stresas susijęs su teisėjų amžiumi ($r = 0,287$, $p < 0,05$); 3) patiriamas stresas susijęs su teisėjų „perdegimu“ (streso ir „perdegimo“ įverčių koreliacijos koeficientai svyruoja nuo 0,340 iki 0,719, $p < 0,01$). Gauti duomenys taip pat rodo, kad teisėjai dažniausiai taiko į problemos sprendimą orientuotą, rečiausiai – emocinės iškvos streso įveikos strategiją. Kita vertus, kuo daugiau streso patiria teisėjai, tuo labiau jie linkę taikyti emocinės iškvos ($r = 0,409$, $p < 0,01$) ir socialinės paramos ($r = 0,332$, $p < 0,01$) įveikos strategijas.

Taigi galima sakyti, kad patiriamas stresas yra pakankamai aktualus mūsų šalies teisėjams, todėl šiai problemai turėtų būti skiriamas didesnis tyrėjų ir teismų vadovų dėmesys.

NEIGALIAUS ŽMOGAUS PAVEIKSLAS OLANDŲ DAILĖJE KAIP VISUOMENĖS NUOSTATŲ ATSPINDYS

Vytautas Gudonis

Šiaulių universitetas

Požiūrį į neįgaliuosius istorijos raidoje galima nustatyti panaudojant: 1) rašytinius šaltinius (įvairių šalių įvairaus laikmečio įstatymus, religinius traktatus), 2) tradicinius tyrimo metodus (anketinę apklausą), 3) kai nėra išlikusių rašytinių duomenų, galima panaudoti vaizduojamojo meno kūrinų analizę. Vaizduojamojo meno pavyzdžiai neįgaliųjų tema yra specifinė visuomenės nuostatų į juos atspindžio iliustracija.

Savitą renesanso laikotarpio meną sukūrė XVI – XVII amžiaus olandų tapytojai. Paminėtini Breigelis (1525 -1569), Rubensas (1577 – 1640), Sneidersas (1579 – 1657), Halsas (1580 – 1666), Rembrantas (1606 - 1669). Jie – žanrinės tapybos, vaizduojančios liaudies gyvenimą, pradininkai.

XVI - XVII amžiaus olandų dailininkų meno drobėse greta karalių, riterių, gražių moterų portretų atsiranda kaimiečiai, miestiečiai, smuklininkai, neįgalieji, elgetos, valkatos, laukų, gatvių, karčiamų gyvenimo scenos.

Istorijos raidoje išryškėja stiprus negatyvių stereotipų visuomenės sąmonėje poveikis: neregys muzikantas tapatinamas su akluoju elgeta. Meno tyrinėtojai daugiau linkę priskirti neįgaliesiems negatyvių charakteristikų: ydingumą, pyktį, bukumą, gudrumą, dvasinį skurdumą, neapykantą. Patys to meto dailininkai šiek tiek neadekvačiai traktuodavo neįgaliųjų atributiką, kitus, susijusius su negalia, aspektus. Dalis olandų dailininkų, plėtodami šią temą, šunims priskirdavo neregijų sargo, bet ne aklujų vedlio vaidmenį. Dauguma, vaizduodami temą „Neregys veda neregį“, lazda nematančiojo rankose linkę traktuoti kaip aklumo atributą, simbolį ar savigybos priemonę, įrankį, leidžiantį susikabinti voroje, bet ne orientacijos erdvėje priemonę. Neįgalius žmones, rankose laikančius instrumentus, kai kurie autoriai nelinkę vadinti muzikantais. Dėl prastų rūbų juos vadina elgetomis. Nė vienas iš mums žinomų P. Breigelio Vyresniojo kūrybos tyrinėtojų muzikos instrumentus turinčius neregius paveiksle „Legenda apie akluosius“ nepavadino muzikantais, o jų bendrakeleivių – dainininkais. Tokiu būdu sumenkinamas neįgaliųjų įvaizdis, neatkreipiant dėmesio į tai, kad Piteris Breigelis Vyresnysis, kaip ir kiti olandų dailininkai, neįgaliuosius tapė iš natūros, kas didina jų meninio palikimo informacinę istorinę vertę. Neadekvačios menotyrininkų meno darbų traktuotės iškreipia asmenų, turinčių negalią, įvaizdį, formuoja ar stiprina negatyvius negalės stereotipus, kas suponuoja neigiamas visuomenės nuostatas į šią žmonių grupę.

IŠ VADOVO GAUNAMO GRĮŽTAMOJO RYŠIO IR DARBUOTOJŲ SOCIALIZACIJOS ORGANIZACIJOJE SAŠAJOS

Guoda Jablonskytė*, Loreta Bukšnytė – Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Socializacija yra procesas, kurio metu asmuo sustiprina darbui reikalingus įgūdžius, įgyja esminį supratimą apie organizaciją, gauna socialinę paramą iš bendradarbių ir įsisavina organizacijoje nusistovėjusias elgesio normas (Taormina, 1997). Sėkminga darbuotojo socializacija svarbi efektyviai organizacijos veiklai, nes ji siejasi su geresne atliekamų darbų kokybe ir vaidmenų atlikimu, aukštesniu įsipareigojimu ir pasitenkinimu organizacija, mažesne darbuotojų kaita ir organizacijos kultūros išlaikymu (Žukauskaitė, Bagdžiūnienė, 2012; Taormina, 2006; Xiang Yi, Il, Jin Feng Uen, 2006). Vien iš socializacijos apibrėžimo akivaizdu, kad reikiamos informacijos gavimas yra svarbi sąlyga sėkmingai darbuotojo socializacijai. Informacijos organizacijoje galima gauti įvairiais būdais, tačiau, kad būtų įgyti darbui reikalingi tinkami įgūdžiai, įsisavintos deramos elgesio normos, svarbu, kad naujas darbuotojas informaciją gautų iš kompetentingų darbuotojų. Vienas tokių yra vadovas, todėl jo suteikiama informacija apie pastarojo veiklos atlikimo kokybę ir kiekybę, t.y. suteikiamas grįžtamasis ryšys (McCroskey, 2005), turėtų būti svarbus socializacijos procese. Deja, tyrimų, siekusių nustatyti šių dviejų reiškinių ryšius stinga tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Dėl to, šio tyrimo tikslas – nustatyti iš vadovo gaunamo grįžtamojo ryšio ir socializacijos organizacijoje sąsajas.

Tyrimo dalyvavo 357 vienos organizacijos, kurios veiklos sritis yra didmeninė ir mažmeninė prekyba kosmetikos ir parfumerijos prekėmis, darbuotojai. Iš jų 4 (1,1%) vyrai ir 353 (98,9%) moterys, 24 – vadovai (6,8%) ir 330 (93%) – pardavėjai. Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 18 iki 54 metų (vidurkis 39,59).

Iš vadovo gaunamam grįžtamam ryšiui išmatuoti naudotas Steelman, Levy bei Snell (2004) grįžtamojo ryšio aplinkos skalės (angl., the Feedback Environment Scale) dalis, skirta įvertinti darbuotojų iš vadovo gaunamo grįžtamojo ryšio suvokimą. Socializacijai organizacijoje išmatuoti naudotas Taormina organizacinės socializacijos inventorius (angl. Organizational Socialization Inventory).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad iš vadovo gaunamą grįžtamąjį ryšį ir socializaciją organizacijoje sieja statistiškai reikšmingas teigiamas vidutinio stiprumo ryšys. Taigi, kuo vadovai tinkamiau suteikia grįžtamąjį ryšį, tuo darbuotojai greičiau socializuojasi organizacijoje.

PATYRIMINĖS GRUPĖS IR JŲ APTARIMO PATIRTIS: GRUPIŲ DALYVIŲ POŽIŪRIS

Birutė Jakubkaitė

Vilniaus universitetas

Psichologinės pagalbos grupėje efektyvumas glaudžiai susijęs su grupės vedimo kokybe, kuri priklauso nuo grupės vedančiojo kompetencijos ir pasirengimo. Grupės vedančiajam svarbu išmanyti ne tik kiekvieno grupės dalyvio asmeninę dinamiką, bet ir tarpasmeninių santykių bei grupės kaip visumos vystymosi dėsningumus. Šiam tikslui reikia mokėti integruoti teorines žinias ir praktinį patyrimą, todėl patyriminės grupės tapo viena labiausiai paplitusių grupių vedančiųjų rengimo formų. Tačiau nepaisant savo populiarumo, jos sulaukia mažai mokslininkų tyrėjų dėmesio ir stokoja išsamaus teorinio pagrindimo. Šiame darbe struktūruotai pateikiamas vienos grupinės terapijos mokymų programos dalyvių požiūris į patyrimines grupes ir jų aptarimus mokymo kontekste. Šiam tikslui buvo pasirinkta kokybinių tyrimų strategija. Tyrime dalyvavo visi 8 Humanistinės ir Egzistencinės psichologijos instituto (Lietuva) Grupinės terapijos programos tos pačios mokymų grupės dalyviai. Jie dalyvavo trijose profesionalių grupės vedančiųjų vedamose grupėse, kurias stebėjo du supervizoriai, ir jų aptarimuose (supervizijose). Duomenys buvo renkami pusiau-struktūruotu interviu, atliekant jų garso įrašus. Tiriamųjų buvo prašoma pasidalinti dalyvavimo patyriminėse grupėse ir jų aptarimuose patirtimi, bei užduodami iš jų pasakojimų kylantys tikslinantys klausimai. Gauti duomenys transkribuojami ir analizuojami remiantis teminės analizės principais bei reikalavimais, t.y. jos pagalba identifikuojamos, pristatomos ir nagrinėjamos tiesiogiai iš duomenų kylančios temos. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog šios grupės mokymų dalyviai suvokė patyriminės grupės darbo aptarimus kaip savitą patyriminės grupės tąsą. Jie pastebėjo, jog patyriminių grupių, kuriose patys dalyvauja, supervizijos padeda ne tik suprasti, kas vyksta grupės darbo metu, ir pastebėti praleistus grupės dinamikos niuansus, bet ir skatina naujus grupės darbo procesus bei keičia grupės dalyvių elgesį. Be to, šios grupės dalyviai kalba ir apie tam tikrą pasipriešinimą patyriminių grupių, kuriose dalyvavo, darbo aptarimams. Jį sieja su savo požiūriu į supervizorius ir su grupėje patirtais intensyviais emociniais išgyvenimais, nuo kurių sunku atsiriboti grupės darbo aptarimo metu.

MOTINŲ DEPRESIŠKUMO PO GIMDYMO REIKŠMĖ MAŽŲ VAIKŲ ELGESIO IR EMOCINIŲ PROBLEMŲ RAIDAI

Roma Jusienė*, Rima Braidokienė, Danguolė Čekuolienė

Vilniaus universitetas

Motinos depresiškumo po gimdymo svarba vaiko raidai neabejojama. Gausūs tyrimai rodo, kad šis yra ne tik kūdikių bei mažų vaikų probleminio elgesio, bet ir vėlesnės psichopatologijos rizikos veiksnys. Tačiau šiuolaikinės raidos psichologijos ir psichopatologijos studijos vis dar akcentuoja būtinybę tikslinti priežastinius modelius, nusakančius ryšį tarp mažų vaikų elgesio ir emocinių problemų ir motinos depresiškumo po gimdymo. Kitaip tariant, pasitelkiant tęstinius tyrimus aktualu aiškintis, kaip - tiesiogiai ar per sąveiką su kitais veiksniais - motinos depresiškumas po gimdymo prognozuoja vėlesnius vaikų elgesio ir emocinius sunkumus. Toks yra šio tyrimo tikslas.

Tyrime dalyvavo 120 vaikų ir jų motinų. Motinų depresiškumas vertintas Edinburgo pogimdyminės depresijos skale (Cox ir kt., 1987) šeši mėnesiai bei trys metai po gimdymo. Kai vaikai buvo pusantrų metų amžiaus, motinos pildė Motinų saviveiksmingumo klausimyną (Van IJzendoorn ir kt. 1999). Pusantrų, dviejų ir trijų metų amžiaus vaikų elgesio ir emociniai sunkumai vertinti Vaikų elgesio aprašu (CBCL/1½-5, Achenbach ir Rescorla, 2000). Tų pačių vaikų probleminis elgesys kūdikystėje (Bornstein ir kt., 2006) vertintas, kai jiems buvo šeši mėnesiai. Surinkta ir socialinė demografinė informacija apie tyrimo dalyvių šeimas.

Analizuojant rezultatus buvo tikrinami struktūrinių lygčių modeliai sudaryti atsižvelgiant į koreliacinę duomenų analizę bei teorines prielaidas. Rezultatai rodo, kad motinos depresiškumas pusė metų po gimdymo susijęs su vėlesniais vaikų elgesio ir emociniais sunkumais, tačiau netiesiogiai. Pogimdyminis depresiškumas didina kūdikių elgesio problemiškumą, o šis - pusantrų, dviejų ir trijų metų vaikų elgesio bei emocines problemas. Be to, pogimdyminis depresiškumas prognozuoja ir mažesnę motinų saviveiksmingumą po pusantrų metų bei didesnę depresiškumą po trijų metų, o šie paaiškina didesnius vaikų problemų įverčius. Taigi iš vienos pusės dar kūdikystėje pasireiškę ir išliekantys sunkumai, iš kitos pusės motinos depresiškumas ir todėl prastesnis saviveiksmingumas sąveikose su vaiku labai didina mažų vaikų elgesio ir ypač emocinių problemų riziką. Rezultatai diskutuojami remiantis ankstyvųjų santykių teorijomis bei iliustruojami tyrimo dalyvių atvejų analizėmis. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-014/2012).

PAAUGLIŲ SOCIALINIŲ KOMPETENCIJŲ SĄSAJOS SU JŲ SUVOKIMU APIE TĖVŲ KONFLIKTUS

Eglė Kuprytė*, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinėje literatūroje akcentuojama, jog paauglystė yra itin jautrus periodas žmogaus gyvenime, kurio metu kinta socialinės normos, bendravimo ypatumai su bendraamžiais ir su suaugusiais. Geros socialinės kompetencijos paauglystėje užtikrina gerus socialinius santykius. Nors paaugliai vis daugiau laiko praleidžia bendraudami su bendraamžiais, tačiau dauguma mokslininkų sutinka, jog paauglių socialinėms kompetencijoms yra itin svarbios šeimos charakteristikos. Pastebima, jog paauglių socialinės kompetencijos siejasi ne tik su tiesioginiais tėvų-vaikų, bet ir su tėvų tarpusavio bendravimo ypatumais. Paaugliai girdi, mato tėvų konfliktus, kurie vienaip ar kitaip juos paveikia, todėl šio tyrimo tikslas - nustatyti paauglių socialinių kompetencijų sąsajas su jų suvokimu apie tėvų konfliktus.

Tyrimė dalyvavo 240 tiriamųjų (59% merginų ir 41% vaikų). Tiriamųjų amžius nuo 14 iki 19 metų (vidurkis 16,1 metų). Paauglių socialinės kompetencijos vertintos modifikuotu Socialinių kompetencijų klausimynu (Ullrich, de Muynck, 1994). Klausimyną lietuvių kalba adaptavo R. Lekavičienė (2000). Klausimynas susideda iš septynių subskalių, kurios matuoja skirtingus socialinių kompetencijų aspektus. Vaikų suvokimas apie tėvų konfliktus vertintas į lietuvių kalbą išversta modifikuota Vaikų suvokiamų tėvų konfliktų skale (Grych, Michael, Fincham, 1998). Šią skalę sudaro devynios subskalės, atskleidžiančios įvairiapusišką vaikų suvokimą apie tėvų konfliktus.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog paaugliai, kurie tėvų konfliktus vertina kaip dažnesnius, grėsmingesnius, tėvus kaip prastai gebančius išspręsti konfliktus ir jaučiasi labiau įtraukti į tėvų konfliktus, pasižymi prastesnėmis socialinėmis kompetencijomis. Taip pat nustatyta, jog prastesnėmis socialinėmis kompetencijomis pasižymi merginos, kurios tėvų konfliktus vertina kaip intensyvesnius bei vaikinai, kurie jaučiasi kalti dėl tėvų tarpusavio konfliktų (r yra nuo -0,178 iki -0,271; $p < 0,005$). Pastebima, jog konfliktų suvokimas kaip grėsmingų, o tėvų vertinimas kaip prastai gebančių išspręsti konfliktus, siejasi su šiais socialinės kompetencijos aspektais merginų grupėje: bendru pasitikėjimu savimi, atsparumu nesėkmėms ir kritikai, gebėjimu reikšti jausmus, gebėjimu paprašyti paslaugos, galėjimu pareikalauti bei nesijautimo kaltu. Vaikų grupėje tėvų konfliktų vertinimas nesisiejo su socialinių kompetencijų sritimis.

GYVENIMO PO BANDYMO NUSIŽUDYTI PATYRIMAS

Renata Kupšytė, Liana Brazdeikienė*, Diana Būtiene

Klaipėdos universitetas

Savižudybė – įvairialypis veiksmas, visais laikais svarbus ir individualiu, ir visuomeniniu požiūriu. Vis tik savižudybės prevencijos priemonių nėra pakankamai, be to, net ir jau mėginusiems žudytis žmonėms pagalba visiškai menka. Aiškiausiai apibūdinti savižudybę, jos priežastis ir pasekmes gali žmogus, kuris pats buvo labai arti to, ir tam labiausiai tinka fenomenologinis tyrimo metodas. Darbo tikslas - aprašyti jaunų žmonių gyvenimo po bandymo nusižudyti patyrimą, remiantis A.Giorgi psichologiniu fenomenologiniu tyrimo metodu.

Buvo iškelti du uždaviniai: išsiaiškinti, kaip gyvenimą po bandymo nusižudyti patiria konkrečiai kiekvienas tyrimo dalyvis; išsiaiškinti, kaip skiriasi atskirų tyrimo dalyvių gyvenimo po bandymo nusižudyti patyrimai. Tyrime dalyvavo 4 asmenys, kurių amžius svyravo nuo 21 iki 25 metų.

Tyrimo duomenys buvo renkami pusiau struktūruoto atviro interviu metu. Tyrimo dalyvių buvo prašoma atsakyti į klausimą: “Ką reikia gyventi po bandymo numirti?”. Visi kiti aiškinamojo ir tikslinamojo pobūdžio klausimai buvo užduodami atsižvelgiant į pokalbio turinį, tyrimo tikslus.

Gauti rezultatai leido pateikti galutinį apibrėžimą, kuris gyvenimo po bandymo nusižudyti patyrimą apibūdina kaip vidinę sumaištį, pasireiškiančią nežinojimu kaip elgtis ir ką daryti, pasimetimu savo gyvenime, emocijų ir nuotaikų kaita. Tyrimo dalyviams būdingas jausmas, kad “kažko” neatliko iki galo, kas vertė juos vėl galvoti apie bandymą nusižudyti. Itin susiaurėjo socialinis gyvenimas: dingo noras bendrauti su žmonėmis, atsirado baimė ir nepasitikėjimas jais, jie atrodė svetimi, todėl norėjosi nuo jų atsiriboti. Taip pat pasikeitė požiūris į kitus žmones, ypač artimuosius: santykiai tapo gilesni, greta kaltės jausmo atsirado ir įsipareigojimų jiems suvokimas; jie pradėjo suprasti, jog aplink yra žmonių, kuriems jie rūpi; šis žinojimas leidžia jiems patikėti, kad gyvenime galima viską įveikti, kai šalia yra mylinčių, supratingų ir palaikančių žmonių.

Savo poelgi tyrimo dalyviai vertina skirtingai: kaip naudingą patirtį, paskatinusią asmenybinį augimą, arba kaip nieko esmingai nepakeitusį gyvenimo įvykį.

NĖŠČIŲJŲ SU GIMDYMU SUSIJUSIO SAVIVEIKSMINGUMO IR SVEIKATOS RODIKLIŲ SĄSAJOS

Justina Lapėnienė^{*1,2}, Aidas Perminas¹

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Šiaulių psichiatrijos ligoninė²

Tyrimu siekta įvertinti įvairių su nėštumu susijusių psichologinių ir fiziologinių veiksnių sąsajas.

Su gimdymu susijęs saviveiksmingumas, kuris atspindi nėščios moters savikontrolės įsitikinimus sėkmingai išnešioti, pagimdyti ir prižiūrėti kūdikį, buvo nustatytas gimdymo saviveiksmingumo vertinimo skale (CBSEI, Lowe N.K., 1991). Nėštumo nerimas yra kitas unikalus šiai moters patirčiai konstruktas, kuris apibūdina besilaukiančios moters su nėštumu susijusio nerimo turinį – pergyvenimus dėl nėštumo eigos, vaisiaus raidos, tapimo motina ir rūpinimosi kūdikiu aspektus. Nėštumo nerimas buvo nustatytas nėštumui specifiško nerimo skale (Prenatal Pregnancy Anxiety; Dunkel C.S., Rini C., 1999). Apibūdinant nėštumo biologinės eigos kokybę, buvo pateikti klausimai apie nėštumui specifiskas komplikacijas bei miego kokybę, remiantis prielaida, jog miego kokybė atspindi ir fiziologinę, ir psichologinę moters savijautą. Siekiant nustatyti, kokie elgesio veiksniai siejasi su nėščios moters psichofiziologine savijauta, buvo klausiama apie nėščiąjų fizinio aktyvumo bei sveikatai nepalankaus elgesio įpročius.

Tyrimo dalyvavo 146 moterys. Visos nėščiosios buvo trečiame nėštumo trimestre. Beveik pusė tiriamųjų laukėsi pirmą kartą – 45,9%. Tiriamųjų amžiaus vidurkis – 28 (±5,16) metai. Dauguma tiriamųjų yra ištekėjusios (76 %) ir beveik pusė respondenčių turėjo aukštąjį išsilavinimą (47,3%).

Tyrimo rezultatai parodė, kad nėštumo nerimas didėja, mažėjant su gimdymu susijusiam saviveiksmingumui. Nustatytas didesnio saviveiksmingumo ryšys su didesniu fiziniu aktyvumu, geresne miego kokybe, mažesniu komplikacijų skaičiumi, nerūkymu. Gimdymo saviveiksmingumas yra mažesnis, jei nustatomos šios nėštumo komplikacijos: „inkstu/šlapimo takų infekcija“, „pilvo/strėnų skausmai“, „pykinimas“, „vėmimas“. Moterų, kurioms nustatytos nėštumo komplikacijos „nėščiąjų anemija“, „silpni/mažai vaisiaus judesių“, „kraujavimas nėštumo metu“ nėštumo nerimo vidurkis buvo didesnis nei moterų, kurioms šios komplikacijos nebuvo nustatytos. Didesnis fizinis aktyvumas siejosi su vidutiniu lygio nėštumo nerimu, o mažesnis fizinis aktyvumas - su žemu nerimo lygiu. Didesnis nėštumo nerimas buvo susijęs su prastesne nėščiąjų miego kokybe bei mažesniu alkoholio vartojimu.

ETNINIO TAPATUMO IR ASMENYBĖS TAPATUMO RYŠIO YPATUMAI

Jūratė Laurinavičiūtė*, Aldona Vaičiulienė

Lietuvos edukologijos universitetas

Etninis tapatumas yra vienas iš tapatumo aspektų. Raidos požiūriu etnis tapatumas yra savęs kaip grupės nario jausmas, kuris laikui bėgant vystosi dėka aktyvaus tyrinėjimo, mokymosi ir įsipareigojimo bei atsidavimo etninei grupei (Phinney ir kt. 2007). E. H. Eriksonas (1968) teigia, jog tapatumas siejamas su individo vidiniu poreikiu būti pačiu savimi. J.E. Marcia (1966, 1980, 1993) požiūriu individas gali būti priskiriamas vienai iš keturių galimų tapatumo būsenų (difuzija, išankstinis sprendimas, moratoriumas, pasiektas tapatumas). Šiuo tyrimu siekiama nustatyti etninio tapatumo ir asmenybės tapatumo būsenų tarpusavio ryšį.

Tyrimo dalyvavo 112 įvairias specialybes studijuojančių Lietuvos edukologijos universiteto studentų. Iš jų buvo 92 merginos ir 20 vaikų. Tiriamųjų amžius – nuo 18 iki 29 metų. Amžiaus vidurkis – 19,86. Lietuvos edukologijos universiteto studentai buvo tiriami 2012 metais.

Tyrimo buvo taikoma etniniam tapatumui tirti J.S. Phinney ir kt. (2007) parengta metodika MEIM-R (Multigroup Ethnic Identity Measure-Revised). Tai – modifikuota MEIM metodika (Phinney, 1992). MEIM-R yra bendro etninio tapatumo proceso įvertinimo priemonė. Buvo naudota ir G. R. Adamso ir jo kolegų (Adams ir kt., 1989; Vaičiulienė, 2001) parengta ego tapatumo būsenos įvertinimo metodika EOMEIS-2 (Extended Version of the Objective Measure of Ego Identity Status).

Rezultatai rodo, jog egzistuoja ryšys tarp etninio tapatumo ir asmenybės tapatumo tarp skirtingų brandumo būsenų. Etninis tapatumas teigiamai koreliuoja su brandžių asmenybės tapatumo būsenų (pasiekto tapatumo) rezultatais, o su nebrandžių (difuzija) – koreliuoja neigiamai. Daugiausia etninio tapatumo koreliacijų yra su asmenybės tapatumo ideologine sritimi, o su tarpasmeniniais santykiais – mažiau. Regresinė analizė parodė, kad tik du nepriklausomi kintamieji (ideologinio tapatumo difuzijos būseną ir socialinio tapatumo difuzijos būseną) reikšmingai numato etninį tapatumą.

ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ VALDYMO SPRENDIMŲ SUVOKIAMAS TEISINGUMAS: SPRENDIMO PALANKUMO VAIDMUO

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė

Vilniaus universitetas

Teisingumo organizacijoje tyrimai rodo, kad darbuotojų sutikimas su jų atžvilgiu priimamais personalo valdymo sprendimais ir pasitenkinimas jais priklauso nuo suvokiamo tų sprendimų teisingumo. Paprastai sutinkama, kad suvoktas sprendimo rezultato teisingumas (arba skirstymo teisingumas) ir jam priimti taikomų procedūrų teisingumas (arba procedūros teisingumas) priklauso nuo jų atitikties tam tikriems teisingumo principams arba taisyklėms. Tačiau net kai vadovai laikosi teisingumo taisyklių, darbuotojai ne visuomet jų sprendimus vertina kaip teisingus, o ir skirtingi atskirų žmogiškųjų išteklių valdymo sprendimų tikslai reikalauja skirtingų teisingumo taisyklių įgyvendinimo. Maža to, teisingumo tyrimai rodo, kad darbuotojai jiems palankius sprendimus vertina kaip teisingesnius, o pirmenybę teikia toms teisingumo taisyklėms, remiantis kuriomis priimami jiems palankūs sprendimai. Deja, toks selektyvus teisingumo taisyklių taikymas praktikoje ir jų nagrinėjimas tyrimuose nėra pagrįstas nuoseklia teisingumo taisyklių analize. Todėl buvo atliktas tyrimas teisingumo taisyklių ir sprendimo palankumo vaidmeniui, formuojant darbuotojų suvokiamą veiklos vertinimo, darbo užmokesčio ir papildomo atlygio bei galimybės tobulėti sprendimų teisingumą, įvertinti. Anketinės apklausos būdu buvo apklausti 440 Lietuvos organizacijų darbuotojų. Daugialypės regresijos analizė atskleidė, kad suvokiamam veiklos vertinimo, darbo užmokesčio, papildomo atlygio ir galimybės tobulėti sprendimų teisingumui svarbios skirtingos skirstymo teisingumo taisyklės, tačiau minėtų sprendimų priėmimo procedūrų suvoktas teisingumas priklauso nuo tų pačių procedūros teisingumo taisyklių. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad priėmus darbuotojui palankų žmogiškųjų išteklių valdymo sprendimą, ir jis, ir jam priimti taikytos procedūros darbuotojo vertinamos kaip teisingesnės. Tačiau tik vertindami darbo užmokesčio sprendimo teisingumą darbuotojai teikia pirmenybę toms skirstymo ir procedūros teisingumo taisyklėms, kurios lemia jiems palankų sprendimą.

VYRŲ PSICHOLOGINĖS REAKCIJOS Į PARTNERĖS NĖŠTUMĄ IR KŪDIKIO GIMIMĄ: TARP PASIDIDŽIAVIMO IR PANIKOS

Ramunė Macijauskaitė, Aistė Pranckevičienė*

Vytauto Didžiojo universitetas

Šiuolaikinėje visuomenėje tėvo vaidmuo gana sparčiai kinta, vyrai skatinami aktyviau dalyvauti kūdikio laukime, gimime ir priežiūroje, tačiau psichologinė vyro savijauta šiuo pokyčių periodu tyrinėjama retai. Todėl šio tyrimo tikslas – atskleisti vyrų psichologines reakcijas į partnerės nėštumą ir kūdikio gimimą.

Tyrime dalyvavo 5 vyrai. Amžius 25-30 metų, turintys aukštąjį išsilavinimą, dirbantys, gyvenantys šeimoje, pirmą kartą tapę tėvais, moters nėštumas buvo normalus, be komplikacijų, vaikai gimė sveiki, išnešioti, nuo vaiko gimimo dienos praėję ne daugiau nei 3 mėnesiai. Tyrimas atliktas Interpretacinės fenomenologinės analizės metodu, remiantis J.A.Smith ir M.Osborn (2007) metodologiniais nurodymais. Apklausiant tiriamuosius buvo taikytas pusiau struktūruotas interviu.

Tyrimo rezultatai parodė, kad žinia apie nėštumą psichologiškai paveikia vyrus. Tėvystės faktas vyrams neretai iššaukia prieštaringas reakcijas – nuo džiaugsmo, pasitenkinimo savimi, padidėjusios savivertės iki nerimo, išgąščio. Taip pat konstatuotas pasikeitęs vyrų elgesys, turėjęs nemažai įtakos jų pačių savijautai ir harmoningai komunikacijai su draugais, bendradarbiais, šeimos nariais. Gimus kūdikiui keičiasi ne tik vyro įprastinis gyvenimas ir santykiai su partnere, bet ir praturtėja emocinis pasaulis. Svarbus tyrime užfiksuotas aspektas, kad ne visi vyrai iš karto suvokė, kad jau tapo tėvais. Tėvystės įsisąmoninimas dažnai būna tarsi atidėtas. Pogimdyminis laikotarpis sukelia vyrams ir neigiamų reakcijų, tokių kaip nepasitikėjimo savimi jausmą, baimę, stresą bei savigraužą. Jos gali neigiamai veikti šeimos santykius, bendravimą su kūdikiu, įsitraukimo į tėvo vaidmenį ar kitas vyro gyvenimo sritis. Tyrimas atskleidė platų vyrų išgyvenamų psichologinių reakcijų spektrą kūdikio laukimo ir jo gimimo metu. Tyrimo rezultatai skatina pasirengimo tėvystei programose skirti daugiau dėmesio vyro savijautai, nes šiuo metu didžiausias dėmesys yra skiriamas moteriai.

TEISINĖS VAIKŲ APKLAUSOS LIETUVOJE: BAUDŽIAMŲJŲ BYLŲ TYRIMAS

Indrė Mačiūnė*, Ramunė Kerzaitė, Simona Bartkienė

VšĮ Paramos vaikams centras

Vaikai, nusikalstamų veikų aukos ir liudytojai, yra ypatingi liudytojai teisiniame procese dėl amžiaus, raidos ypatumų, priklausomybės nuo suaugusių artimų žmonių bei patirtos prievartos. Dalyvavimas teisinėse apklausose ir kitose baudžiamojo proceso procedūrose vaikams sukelia nerimą, baimę, didelę įtampą, o netinkamai vykdomos procedūros gali ir pakartotinai traumatuoti. Todėl labai svarbu užtikrinti vaiko, dalyvaujančio teisinėse procedūrose, interesus ir teises, bei reikalingą jam pagalbą.

LR teisės aktuose yra įtvirtintos nuostatos dėl vaikų apklausų atlikimo, siekiant apsaugoti juos nuo pakartotinio traumavimo, tačiau jos įgyvendinamos labai įvairiai. Siekiant nustatyti, kaip praktiškai Lietuvoje vykdomos teisinės vaikų apklausos, kaip užtikrinamos vaikų liudytojų teisės ir interesai, VšĮ Paramos vaikams centras atliko teisinių vaikų apklausų praktikos Lietuvoje tyrimą.

Tyrimo metodas – baudžiamųjų bylų anketavimas. Tyrimo metu išanalizuotos 54 baudžiamosios bylos, kuriose 2010-2011 m. įsiteisėję teismo nuosprendžiai dėl asmenų pripažintų kaltais ir nuteistų arba išteisintų asmenų bei asmenų, kurių atžvilgiu taikytos priverčiamosios medicinos priemonės dėl seksualinės prievartos prieš nepilnamečius ir mažamečius (LR BK 149-153 str.). Tyrimui galimybę analizuoti baudžiamąsias bylas suteikė 18 teismų iš 3 apygardų.

Analizuotose baudžiamosiose bylose iš viso dalyvavo 82 vaikai. Baudžiamosiose bylose iš viso atlikta 160 vaikų apklausų. Nustatyta, kad vieno vaiko apklausų skaičius baudžiamojoje byloje svyruoja nuo 0 iki 6 apklausų viso baudžiamosios bylos tyrimo metu. Vidutiniškai vienas vaikas baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu apklausiamas beveik 2 kartus (1,95).

Pranešimo metu bus pristatyti ir kiti atlikto tyrimo rezultatai, atskleidžiantys, kaip praktiškai Lietuvoje vykdomos teisinės vaikų apklausos, bus pateiktos rekomendacijos praktikos pokyčiams ir psichologo, susiduriančio su vaikais liudytojais, darbui.

AGRESYVIŲ VYRŲ IR MOTERŲ SOCIALINĖS INFORMACIJOS APDOROJIMO YPATUMAI

Donata Michailovaitė*, Gintautas Valickas

Vilniaus universitetas

Nors yra nurodomi tam tikri skirtingų lyčių atstovų agresyvaus elgesio skirtumai, tačiau moterų agresyvaus elgesio ypatumams, palyginti su vyrų, kol kas skiriama gerokai mažiau dėmesio. Kita vertus, didelis vyrų ir moterų padarytų smurtinių nusikaltimų skaičiaus skirtumas leidžia manyti, kad lytis gali būti svarbus veiksnys, darantis poveikį agresyvaus elgesio pasireiškimui (pvz., lytis gali būti socialinės informacijos apdorojimo ir agresijos pasireiškimo ryšio tarpininkas).

Mūsų tyrimo tikslas – palyginti nuteistų už nužudymą vyrų ir moterų socialinės informacijos apdorojimo ypatumus. Atlikdami tyrimą, mes rėmėmės K.A. Dodge teorija, pagal kurią agresyvus elgesys yra tendencingo socialinės informacijos apdorojimo padarinys. Tyrime dalyvavo 35 vyrai ir 33 moterys, įkalinimo įstaigose atliekantys bausmę pagal LR BK 129 straipsnį (nužudymą). Tiriamiesiems buvo demonstruojamos šešios trumpos (iki 1 min. trukmės) vaizdo ištraukos, vaizduojančios ambivalentiškas tarpasmeninių santykių situacijas. Po kiekvienos situacijos, taikant struktūruotą interviu, buvo atskleidžiami tiriamųjų socialinės informacijos apdorojimo ypatumai.

Nustatyta, kad už nužudymą nuteisti vyrai ir moterys panašiai koduoja ambivalentiškos socialinės situacijos stimulus (jų detalumą ir priešišumą), taip pat panašiai interpretuoja matytas situacijas ir priskiria situacijų veikėjams panašius tikslus. Kita vertus, vyrai, palyginti su moterimis, pateikė kur kas mažiau potencialių elgesio alternatyvų ($p < 0,05$), jų pasiūlytos elgesio alternatyvos pasižymėjo daug didesniu priešišumu ($p < 0,05$), jie manė, kad situacijų veikėjai pasirinktų labiau priešišką atsakomąją reakciją ($p < 0,001$), taip pat daug geriau vertino jų galimybes įgyvendinti pasirinktą atsaką ($p < 0,001$). Tiesa, nors abiejų lyčių atstovai rinkosi skirtingo priešiškumo atsakomąsias reakcijas, tačiau šių reakcijų efektyvumą, siekiant išsikelti tikslo, vertino panašiai.

Taigi gauti rezultatai atskleidė, kad už nužudymą nuteistiems vyrams, palyginti su tą pačią nusikalstamą veiką padariusiomis moterimis, būdingas labiau tendencingas socialinės informacijos apdorojimas.

KOKYBINĖ SOCIALIAI AKTYVIŲ VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ PASITENKINIMO GYVENIMU PSICHOSOCIALINIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

Antanas Mockus

Mykolo Romerio universitetas

Šiuo tyrimu siekiama suprasti, kaip socialinis aktyvumas vyresniame amžiuje susijęs su pasitenkinimu gyvenimu, bei atskleisti prielaidas tolimesniems tyrimams apie minėtų kintamųjų sąsajas. Tyrimo tikslas - taikant fokus grupės interviu metodą identifikuoti socialiai aktyvių vyresnio amžiaus žmonių pasitenkinimo gyvenimu psichosocialinius veiksnius.

Tyrime dalyvavo 8 tyrimo dalyviai. Buvo taikomi šie įtraukimo į tyrimą kriterijai: 1) 60 m. ir vyresni; 2) socialiai aktyvūs. Tolesnei duomenų analizei buvo atrinkti 7 tyrimo dalyvių duomenys. Vienos dalyvės duomenys nebuvo analizuojami, nes neatitiko vieno iš įtraukimo į tyrimą kriterijų (amžiaus). Tyrimo dalyvių amžius: 60-79 m. Dvi tyrimo dalyvės nenurodė tikslaus amžiaus („daugiau nei 60“, „senjorė praeitam šimtmečiuje“). Visi tyrimo dalyviai aktyvūs nariai vienoje iš Vilniaus mieste esančioje ir pagyvenusius žmones vienijančioje visuomeninėje organizacijoje. Tyrimo duomenys buvo renkami taikant fokus grupės interviu metodą. Duomenys analizuojami taikant teminės duomenų analizės metodą pagal V. Braun ir V. Clarke (2006).

Atlikus tyrimo duomenų teminę analizę buvo suformuluotos 5 temos. Socialiai aktyvių vyresnio amžiaus žmonių pasitenkinimo gyvenimu socialiniai veiksniai buvo tarpasmeniniai santykiai, užimtumas, o psichologiniai - pozityvus požiūris, atvirumas patyrimui ir pagarbos jautimas.

8-10 METŲ VAIKŲ, GYVENANČIŲ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE, SPRENDIMO DĖL ĮVAIKINIMO PRIĖMIMO PROCESO VEIKSNIAI

Laura Morkūnienė, Miglė Dovydaitytė*

Vilniaus universitetas

Vaiko sprendimas dėl jo įvaikinimo vaidina svarbų vaidmenį įvaikinimo procese. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.215 straipsnis nustato, kad, kai įvaikinamas dešimties metų sulaukęs vaikas, būtinas jo rašytinis sutikimas dėl įvaikinimo. Kai įvaikinamas dešimties metų nesulaukęs vaikas, jei jis sugeba išreikšti savo nuomonę, turi būti išklausytas teisme, ir teismas, priimdamas sprendimą, turi atsižvelgti į vaiko norą, jei jis neprieštarauja jo paties interesams. Savo darbe mes siekėme išsiaiškinti 8-10 metų vaikų, augančių vaikų globos namuose, sprendimo dėl savo įvaikinimo priėmimo procesą, atskleisti šios patirties reikšmę tyrime dalyvavusiems vaikams.

Duomenys surinkti pusiau struktūruoto interviu pagalba ir analizuoti interpretacinės fenomenologijos analizės metodu pagal J. A. Smith. Tyrimo metu buvo apklausti septyni 8-10 metų vaikai, augantys vaikų globos namuose.

Analizuojant pokalbių su vaikais transkripcijas interpretacinės fenomenologijos analizės metodu buvo išskirtos pagrindinės tiriamo klausimo temos: „Kieno sprendimas?“ ir „Kas aš?“. Mūsų tyrimas parodė, kad daugelis tyrime dalyvavusių 8-10 metų vaikų geba daryti pasirinkimus, savarankiškai spręsti dėl kai kurių kasdieninių veiklų, taip pat savo turimų žinių kontekste svarstyti pasekmes, susijusias su įvaikinimu. 8-10 metų vaikams, augantiems vaikų globos namuose, spręsti dėl savo įvaikinimo reiškia svarbų ir sudėtingą pasirinkimą, kurį savarankiškai, be suaugusiojo pagalbos, jiems padaryti per sunku. Vaikų interviu analizė atskleidė, kad vaikams sprendžiant dėl savo įvaikinimo reikalinga suaugusiojo pagalba ir parama, nors vaikai ir geba patys suprasti bei vertinti su savo pasirinkimu susijusias pasekmes. Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikų gebėjimas priimti sprendimus priklauso ne tik nuo vaiko amžiaus ir kognityvinės brandos. Ne mažiau svarbu yra ir tai, kaip pats vaikas vertina savo galimybes ir norą dalyvauti priimant jam svarbius ir reikšmingus sprendimus. Mūsų darbas atskleidė ir dar vieną svarbų vaiko asmenybės veiksnį - savasties turinį - kuris, manome, gali būti reikšmingas apibūdinant vaiko gebėjimą priimti sprendimus dėl savo ateities.

GABIŲ VAIKŲ INTELEKTINIAI GEBĖJIMAI: KIEKYBINIS IR KOKYBINIS ŽVILGSNIS Į WISC-III^{LT} REZULTATUS

Dalia Nasvytienė

Lietuvos edukologijos universitetas

Tyrimą paskatino mintis, kad puiki kognityvinė atliktis yra ne tik išskirtinių intelektinių gebėjimų rodiklis, bet ir neintelektinių veiksmų rezultatas (Heller ir Ziegler, 2000; Oakland ir Glutting, 1998). Mokslinėje literatūroje gabių vaikų intelekto sanklodos studijas (Šimelionienė, 2012; Misiūnienė, 2012; Kaufman, 1993) papildė tyrimai apie jų Aš-reprezentacija diskurse (Villatte ir Leonardis, 2012), asmenybės sąlygotus ypatumus (Heckman ir Kantz, 2012; Pereira-Fradin, 2004). Mokslininkų įžvalgos paskatino atkreipti dėmesį ne tik į vaikų intelekto lygio skirtumus, bet ir į tai, kaip gabūs vaikai atlieka kognityvines užduotis, kokie požymiai atskiria aukštų ir vidutinių gebėjimų vaikų atliktį testavimo metu.

Tyrimo tikslai:

1. Palyginti gabių ir vidutinių intelektinių gebėjimų vaikų intelekto struktūrą.
2. Apibūdinti gabių vaikų elgseną testavimo metu kaip vykdomųjų funkcijų ir individualių ypatybių funkciją.

Įvertinimo priemonės - Wechsler'io intelekto skalė vaikams (WISC-III^{LT}), nestandartizuoti Paauglių temperamento ir Vykdomojo elgesio savistabos klausimynai. Duomenys surinkti testavimo, pusiau struktūruoto interviu ir stebėjimo pagalba. Tyrime dalyvavo 42 labai aukštų intelektinių gebėjimų vaikai (kurių IQ>2 standartiniais nuokrypiais viršija vidutinį lygį) ir 35 vidutinių intelektinių gebėjimų moksleiviai. Abi grupės sulygintos amžiaus, lyties ir gyvenamosios vietos požymiais. Tyrimas vyko 2011-2012 m.

Rezultatai atskleidė, kad gabiesiems būdingi kiek stipriau išreikšti žodiniai gebėjimai, silpniau atsiskiriantis Atsparumo trukdžiams faktorius. Taip pat konstatuota, kad gabūs vaikai produktyviau įveikia testavimo jaudulį ir pasitaikančias nesėkmes, turi stiprią metakogniciją. Rezultatai analizuojami remiantis Sternberg'o pasiūlyta Ekspertizės teorija (1996), Schneider'io Išskirtinės atlikties modeliu (2000, 1997).

STUDENTŲ SAVIREFLEKSIJOS IR PROFESINIO ADAPTYVUMO SĄSAJOS

Julita Navaitienė

Lietuvos edukologijos universitetas

Profesinis adaptyvumas apibrėžiamas kaip individo gebėjimas prisitaikyti prie profesinės raidos pokyčių. Savirefleksija padeda individui suvokti ir įsisąmoninti interesus, gebėjimus, asmenybės bruožus, poreikius, vertybes, patirtį – tai, ką svarbu žinoti apie save profesinės raidos procese esančiam individui. Be savirefleksijos būtų negalimas savo profesinės raidos progresavimo stebėjimas, o be įžvalgos – įvertinimas. Brown ir Bimrose (2011), analizuodami profesinio adaptyvumo kompetencijų ugdymosi galimybes, išskėlė savirefleksijos reikšmę.

Lietuvos edukologijos universiteto studentų imtyje ($N = 115$) tirtos savirefleksijos, įžvalgos ir profesinio adaptyvumo sąsajos, naudojant Profesinės brandos inventarijaus C formą (Savickas, Porfeli, 2011) ir Savirefleksijos bei įžvalgos skalę (Grant et al., 2002). Atlikus tyrimo duomenų koreliacinę analizę, paaiškėjo, kad tiriamųjų:

1. Profesinis adaptyvumas ir savirefleksija susiję vidutinio stiprumo teigiamu ryšiu ($r = 0,41$).
2. Profesinis adaptyvumas stipriau susijęs su įsitraukimu į savirefleksiją ($r = 0,56$), šiek tiek silpniau su savirefleksijos poreikiu ($r = 0,49$).
3. Profesinio adaptyvumo ir įžvalgos sąsaja silpna ir statistiškai nereikšminga ($r = 0,17$).

Studentų savirefleksijos ugdymas ir ugdymasis psichologijos modulių studijų metu galėtų padidinti jų profesinį adaptyvumą, reikalingą šiuolaikinėse greitai besikeičiančiose profesinės raidos sąlygose.

DARBO ATLIKIMO VERTINIMO SISTEMOS ANALIZĖ ORGANIZACIJOJE

Jonas Pacevičius

Šiaulių universitetas

Tyrimo problema, objektas ir metodai. Nagrinėjama darbo atlikimo vertinimo sistema ir jos tobulinimo galimybės AB „Lietuvos geležinkeliai Radviliškio prekinų vagonų depo“. Analizuojami ir sisteminami įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai ir praktiniai darbo atlikimo vertinimo sistemos tikslai, šios sistemos nauda organizacijoms, jų vadovams ir darbuotojams, pateiktas veiklos vertinimo procesas, ir jo etapai. Empirinėje darbo dalyje, remiantis išanalizuota teorine medžiaga, parengtas ir naudojamas originalus darbo atlikimo vertinimo klausimynas. Atliktas tyrimas ir analizuojami apklausos, kurioje dalyvavo AB „Lietuvos geležinkeliai Radviliškio prekinų vagonų depo“ aširačių cecho darbuotojai, rezultatai.

Tyrimo tikslas - įvertinti esamą darbo atlikimo vertinimo sistemą ir numatyti jos tobulinimo galimybes šioje organizacijoje.

Apklausa parodė, kad tiriamame organizacijos padalinyje nėra vykdomas formalus darbo atlikimo vertinimas, kuris būtų reguliarus ir teikiantis grįžtamąjį ryšį. Dalies apklaustųjų nuomone darbo atlikimo vertinimas yra vykdomas. Tačiau tyrimas parodė, kad darbuotojų darbas yra ne tiek vertinamas, kiek kontroliuojamas pagal tris pagrindinius kriterijus: darbo intensyvumo koeficientą, padarytų technologinių pažeidimų skaičių ir darbo drausmės pažeidimų skaičių. Darbuotojai dažniausiai vertinami pagal asmenines savybes ir techninius sugebėjimus. Taigi nėra sukurtas darbo atlikimo vertinimo kriterijų rinkinys, kuris būtų oficialiai pristatytas darbuotojams, ir kurie padėtų darbuotojams suprasti, ko iš jų darbo tikisi vadovai. Dauguma respondentų (59 proc.) norėtų, kad jų organizacijoje būtų įdiegta formali darbo atlikimo vertinimo sistema. Parodyta, kad įdiegus formalią darbo atlikimo vertinimo sistemą, tiesioginis vadovas būtų formaliai įpareigotas individualiai su kiekvienu darbuotoju aptarti jo darbo privalumus ir trūkumus, rezultatus ir kitą naudingą informaciją.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, buvo parengtas darbo atlikimo vertinimo kriterijų sąrašas, kuris, administracijos vadovų ir darbuotojų praktinių pastangų dėka, buvo sėkmingai realizuotas dalinai pertvarkant gamybos organizavimo procesą tirtame padalinyje.

PASITIKĖJIMAS PSICHOTERAPINIUISE SANTYKIUOSE

Timas Petraitis

Mykolo Romerio universitetas

Pranešimo metu bus pristatoma egzistencinės psichoterapijos studijų (HEPI, Birštonas) profesionalaus lygio baigiamojo teorinio darbo medžiaga. Darbo vertė ir aktualumas pasireiškia tuo, kad gilinamasi į svarbų, bet mažai tyrinėtą reiškinį – pasitikėjimą psichoterapiniuose santykiuose. Apie tai rašė daug autorių, pradedant C.Rogers praecito šimtmečio viduryje, tačiau išsamiai pasitikėjimo klausimas nagrinėtas ir pristatytas nebuvo. Šį darbą galima laikyti vienu pirmųjų tokios analizės bandymu. Darbo tikslas – pateikti literatūros analizę pasitikėjimo psichoterapiniuose santykiuose tema, susitelkiant ties šiais keturiais klausimais:

1. Ką reiškia pasitikėti?
2. Kodėl svarbūs pasitikėjimu grįsti santykiai psichoterapijoje?
3. Kiek svarbu, kad pasitikėjimas būtų abipusis psichoterapiniuose santykiuose?
4. Koks psichoterapeuto elgesys didina pasitikėjimo galimybę iš kliento pusės?

Darbe analizuojama 30 šaltinių, kurie atitiko nagrinėjamą temą. Laikomasi egzistencinės filosofijos bei psichologijos krypties. Galima rasti ir klasikų (M.Buber, C.Rogers, J.Bugental), ir šiuolaikinių autorių (E.van Deurzen, E.Spinelli, B.Wahl, O.Lukjanov) minčių. Darbe taip pat pristatomas žvalgomas tyrimas, kuriame dalyvavo 10 bendrakursių. Pastarųjų buvo prašoma atsakyti į tris klausimus pasitikėjimo tema: 1) kas jums padėjo/trukdė pasitikėti psichoterapeutu asmeninėje terapijoje? 2) kaip jūs kuriate pasitikėjimą santykiuose su klientu? 3) ką jums reiškia pasitikėti savo klientu? Jų atsakymai buvo analizuojami, ieškant pasikartojančių temų, išskirti tipiškiausi atsakymai. Svarbiausiais darbo rezultatais galima laikyti jame pateiktus atsakymus į trečią bei ketvirtą klausimus. Daugelis autorių nurodo, koks psichoterapeuto elgesys didina pasitikėjimo galimybę iš kliento pusės (pasirengimas ramiai klausytis kliento; nusiteikimas kuo tiksliau atsakyti į klausimą: „Ką reiškia gyventi taip, kaip klientas gyvena šiuo metu?“; gebėjimas būti natūraliu, tikru; gebėjimas būti patikimu žmogumi ir tai parodyti kontrakte numatytų taisyklių laikymusi; gerbti ir priimti kliento pasaulį; laiku naudoti humorą ir intuityvias įžvalgas), tačiau beveik niekas nenurodo, ką reiškia psichoterapeutui pasitikėti klientu ir kodėl verta tai daryti. Tą pati tendencija išryškėjo ir žvalgomojo tyrimo metu. Daugelis respondentų perfrazavo klausimą ir pateikė atsakymus apie tai, ką reiškia tikėti klientu.

EKSPRESYVUS RAŠYMAS: TEORINIS MODELIS IR VEIKIMO MECHANIZMAS

Raimonda Petrolienė*, Liuda Šinkariova

Vytauto Didžiojo universitetas

Ekspresyvus rašymas yra spontaniškas skausmingų vidinių išgyvenimų, susijusių su traumine patirtimi, aprašymas (Pennebaker, 2004). Nepaisant to, kad šis metodas yra aktyviai tyrinėjamas, vis dar nesutariama, kaip vyksta jo teigiamas poveikis sveikatai. Šio teorinio tyrimo tikslas – išnagrinėti ekspresyvaus rašymo teorinį modelį ir veikimo mechanizmą.

Siekiant išsiaiškinti ekspresyvaus rašymo, kaip sveikatos psichologijos intervencijos metodo, teorinį modelį bei veikimo mechanizmą, buvo atlikta mokslinės literatūros šaltinių analizė.

Ekspresyvaus rašymo metodą 1986 m. pradėjo vystyti James William Pennebaker ir Sandra Klihr Beall. Kaip teigia autoriai, šio metodo esmė yra panaudoti rašymą, o ne kalbėjimą, siekiant traumas išgyvenusių žmonių emocinio atsiskleidimo. Ekspresyvaus rašymo veikimo mechanizmas ir poveikis, susijęs su teigiamais sveikatos pokyčiais, yra aiškinami skirtingai, priklausomai nuo to, kokio požiūrio laikosi tyrėjai. Analizuojant mokslinę literatūrą pavyko atrasti šiuos teorinius požiūrius:

- Katarsio teorija – katarsis, išgyvenamas rašant apie skausmingus įvykius, padeda vėl sujungti išstumtus į pašamonę prisiminimus ir susijusias su jais emocijas (Pennebaker, Beall, 1986).
- Emocinis slopinimas ir konfrontacija su neigiamomis emocijomis – rašymo sesijos metu vyksta konfrontacija su traumą lydinčiomis mintimis bei emocijomis (Baikie, Wilhelm, 2005). Trauminiai išgyvenimai išreiškiami žodžiais ir taip panaikinamas slopinimas.
- Pažintiniais procesais paremtas veikimo mechanizmas – pasidalijimas mintimis ir jausmais, susijusiais su traumine patirtimi, suteikia pažintinės reintegracijos galimybę bei naujų prasmų atradimą (Janoff- Bulman, 1992).
- Naratyvo kūrimas – trauminės atminties rekonstravimas į asmeninę nuoseklią istoriją leidžia susidoroti su trauma (Kozak, 1986, Herman, 1992, van der Hart, Brown, 1993).

Ekspresyvus rašymas yra nesudėtinga, nereikalaujanti didelių laiko, materialinių bei žmogiškųjų resursų psichologinė intervencija. Metodo veikimo mechanizmas yra sudėtingas, iki galo neišaiškintas procesas, kurio poveikį sveikatai yra sunku išmatuoti objektyviai. Kadangi intervencija remiasi sunkių išgyvenimų aprašymu, tikėtina, kad jis gali sukelti stiprias emocines reakcijas, keliančias riziką psichologinei ir fizinei paciento sveikatai. Galvojant apie metodo pritaikymą praktikoje, pirmiausiai derėtų atlikti tyrimus, nustatančius rizikos grupes, kurioms ekspresyvus rašymas būtų nerekomenduotinas.

MOKYKLOS PSICHOLOGO VAIDMUO STIPRINANT SVEIKATĄ IR GEROVĘ MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE

Ala Petrulytė

Lietuvos edukologijos universitetas

Statistiniais duomenimis apytiksliai 20% Europos vaikų ir paauglių turi psichikos sveikatos problemų (Ed. Kant-Schaps, 2010). Pastaruoju metu vis dažniau akcentuojama vaiko ar paauglio socialinio ir emocinio ugdymo svarba, kaip viena veiksmingiausių geros psichinės sveikatos ir gerovės užtikrinimo bei smurto prevencijos priemonių (Durlak, Weissberg. [Social and emotional learning programmers that work](#)). Svarbiu šiandienos mokyklos bendruomenės sveikatos stiprinimo aspektu yra įtraukiantis ugdymas (angl. *inclusive education*), kuris reiškia mokinių skirtumų įvairovės pripažinimą (įvairių gebėjimų, vertybių, poreikių ir siekių asmenys) bei siekimą ugdyti, panaudojant mokymo aplinkos, turinio bei metodų modifikacijas, bendroje aplinkoje mokinius bei stiprinti jų sveikatą ir gerovę. Šiame kontekste psichologo vaidmuo, stiprinant sveikatą ir gerovę mokyklos bendruomenėje, tampa itin svarbiu. EFPA pedagoginės psichologijos komitetas šiuo tikslu vykdo projektą “Psychologists supporting Mental Health in Youth and Education. Projects of psychologists in the EU educational system”.

Tikslas - identifikuoti mokyklos psichologo vaidmenį, stiprinant sveikatą ir gerovę mokyklos bendruomenėje. Šiuo tikslu buvo atlikta švietimo sistemoje dirbančių psichologų gerosios patirties, dokumentų ir mokslinės literatūros analizė bei palyginimas mūsų šalyje ir užsienyje. Europos Sąjungos šalyse psichologų gerosios patirties atlikta analizė (Finland, Czech Republic, Germany, United Kingdom, Olandija ir kt.) rodo, kad švietimo sistemoje dirbantys psichologai teikia prioritetą mokinių sveikatos pirminei prevencijai ir gana sėkmingai vyksta įvairių sveikatos ugdymo programų įgyvendinimas mokykloje (psichologinio atsparumo stiprinimas, patyčių prevencija, nerimo ir depresijos simptomų mažinimas ir savižudybių prevencija ir pan.). Tačiau trūksta psichologų bendradarbiavimo su kitais mokyklos bendruomenės specialistais bei paramos koordinavimo. Mokyklos psichologo pagrindinis vaidmuo švietimo sistemoje yra pirminė prevencija bei įvairios paramos koordinavimas. Mokyklos psichologo sveikatos stiprinimo pagalbos būdai mokyklos bendruomenėje:

1. Numatyti priemones, skirtas mokinių psichikos sveikatos stiprinimui.
2. Stebėti mokymosi sąlygas ir veiksnius bei prognozuoti jų poveikį mokinių psichinei sveikatai ir gerovei.
3. Parengti tinkamų prevencijos ir intervencijos priemonių "portfelį" individo ir ugdymo įstaigos lygmenyje.
4. Atlikti vertinamuosius tyrimus, skirtus pozityvių intervencijų veiksmingumo įvertinimui.

KIEK ALKOHOLIO, TABAKO IR KITŲ NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMAS LEIDŽIA NUSPĖTI RIZIKINGĄ SUAUGUSIŲJŲ VAIRAVIMĄ?

Aistė Pranckevičienė*, Laura Šeibokaitė, Auksė Endriulaitienė, Rasa Markšaitytė,
Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Rizikingas vairavimas yra aktuali problema, glaudžiai susijusi su eismo nelaimių rizika. Siekiant geriau suprasti rizikingo vairavimo fenomeną, svarbu tyrinėti įvairias vairuotojo charakteristikas bei elgesį, kurie padėtų iš anksto numatyti padidintą riziką vairuojant. Šio tyrimo tikslas - atskleisti rizikingo vairavimo ir priklausomybę sukeliančių medžiagų (PSM) vartojimo sąsajas.

Tyrimo dalyvavo 200 dalyvių (101 moteris, ir 99 vyrai). Tiriamųjų amžius nuo 19 iki 75 metų, vidurkis $37,3 \pm 11,7$ metų. Tyrime taikytas Vairuotojo elgesio klausimynas (Driver Behavior Questionnaire, BDQ, Reason, Parker, 1990). Priklausomybę sukeliančių medžiagų vartojimas vertintas A.Goštauto (1999) sudarytu klausimynu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dažniau alkoholi bei kitas PSM vartojančioms bei rūkančioms moterims labiau būdingi tyčiniai vairavimo pažeidimai ir reikšmingos vairavimo klaidos. Dažniau alkoholi vartojantiems vyrams labiau būdingi tyčiniai vairavimo pažeidimai. Vyrų grupėje sąsajų tarp kitų PSM vartojimo bei rūkymo nenustatyta. Tiesinės regresinės analizės, kurioje rizikingas vairavimas prognozuotas remiantis alkoholio, tabako ir kitų PSM medžiagų rodikliais, o taip pat atsižvelgiant į lytį ir amžių, rezultatai atskleidė, kad analizuojant kompleksines veiksmų sąveikas, PSM vartojimas yra skirtingai susijęs su vairuotojo rizikingo vairavimo formomis. Rūkymas, kitų PSM vartojimas bei vyriška lytis reikšmingai prognozavo tyčinius eismo taisyklių pažeidimus. Reikšmingas klaidas statistiškai reikšmingai prognozavo alkoholio vartojimas ir moteriška lytis. Tuo tarpu nežymias vairavimo klaidas ir apsirikimus prognozavo tik moteriška lytis ir vyresnis amžius. Visgi regresijos modelių paaiškinamoji vertė nebuvo didelė (R^2 tarp 0,28 – 0,11).

Taigi PSM vartojimas leidžia nuspėti tyčinius eismo taisyklių pažeidimus bei reikšmingas vairavimo klaidas, tačiau vertinant nelaimingo atsitikimo riziką dėl vairuotojo kaltės būtina atsižvelgti ir į kitus kontekstinius veiksmus.

AR GYVENIMO PRASMĖS PATYRIMAS GALI PROGNOZUOTI GYVENIMO BŪDĄ IR SVEIKATĄ?

Rūta Pukinskaitė*, Birutė Žentelytė

Mykolo Romerio universitetas

Pasaulinės sveikatos organizacijos duomenimis (2009) sveikatai nepalankus gyvenimo būdas yra viena iš pagrindinių jaunų žmonių mirtingumo ir neįgalumo priežasčių Europoje. Savojo gyvenimo prasmės, jo tikslingumo, vertės bei paskirties patyrimas gali būti svarbus sveikatai žalojančio ar nepalankaus elgesio apsauginis veiksnys. Šio tyrimo tikslas – nustatyti su sveikata susijusio gyvenimo būdo ir gyvenimo prasmės sąsajas ankstyvosios suaugusiųjų laikotarpiu.

Tyrimo dalyvavo 192 suaugusieji (120 moterų ir 72 vyrai) nuo 20 iki 30 metų amžiaus. Tyrimo naudotas Gyvenimo būdo ir įpročių klausimynas (GBJK, R. Pukinskaitė, 2012), Savo sveikatos vertinimo skalė (SRH, Stanford PERC, 1990), PIL (J. C. Crumbaugh, L.T. Maholick, 1964), MLQ (M. F. Steger ir kt., 2006) ir SWLS (E. Diener ir kt., 1985) bei informacija apie tiriamųjų demografinę ir socialinę padėtį bei užimtumą.

Statistinė analizė parodė, kad: a) sveikatai palankesnis gyvenimo būdas yra susijęs ir prognozuoja geresnę subjektyvią sveikatą; b) gyvenimo būdas teigiamai koreliuoja su gyvenimo prasmės buvimu, aiškesniais gyvenimo tikslais ir pasitenkinimu gyvenimu ($p < 0,01$); c) gyvenimo prasmės ieškojimas nekoreliuoja ir neprognozuoja gyvenimo būdo ir įpročių rodiklių bei subjektyvaus sveikatos vertinimo; d) aiškesni gyvenimo tikslai prognozuoja sveikatai palankesnę gyvenimo būdą, t.y. sveikesnę mitybą, mažesnę alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimą, mažesnę rūkymą, silpnesnę rizikingą elgesį bei saugesnę seksualinį elgesį; e) nenustatyta patikimų prognostinių veiksnių tiriamųjų fiziniam aktyvumui; f) sveikatos vertinimą prognozavo aiškesnis gyvenimo tikslas ir pasitenkinimas gyvenimu.

Tyrimas parodė, kad aiškus gyvenimo tikslas bei teigiamas savo egzistencijos vertinimas ankstyvojoje suaugusiosiose yra teigiamai susijęs su sveikatai palankiu gyvenimo būdu bei mažesne elgesio rizika ir gali būti laikomas reikšmingu sveikatos apsauginiu veiksniu. Gyvenimo prasmės ieškojimas ankstyvosios suaugusiųjų laikotarpiu nėra svarbus sveikatai ir sveiką gyvenimą lemiantis veiksnys.

TRAUMUOJANČIŲ HOLOKAUSTO PRISIMINIMŲ ĮTAKA TAPATUMO PATIRČIAI

Ruth Rechės*, Jolanta Sondaītė

Mykolo Romerio universitetas

Kolektyvinės katastrofos, tokios kaip holokaustas, karas, represijos ir etnis smurtas - tai žmonių sukeltos politinės ir socialinės katastrofos, kurios ne tik stipriai sukrečia visuomenę, bet ir sukelia traumą kiekvienam jas išgyvenusiam asmeniui. Psichologinė trauma suprantama kaip intensyvus emocinis išgyvenimas, su kuriuo žmogaus „aš“ yra nepajėgus susidoroti. Psichologinės traumos pasekmės – asmenybės dezadaptacijos reiškiniai, sukelti psichologinės traumos. Tapatumas - tai dinaminė, asmenybę apibrėžianti sistema, besivystanti tarpasmeniniuose santykiuose, kurios šaknys glūdi emociniuose išgyvenimuose.

Traumuojantys atsiminimai suardo įprastus individo ir bendruomenės santykius, grindžiamus pasitikėjimu, rūpinimusi ir suteikiančius žmogui kontrolės, susietumo ir prasmės jausmą. Kadangi tapatumo jausmas formuojasi tik per santykius su kitais, trauma sugriauna aukos anksčiau susiformavusias „aš“ tapatumo struktūras, iškreipdama ir individo realybės jausmą, įvykius atskirdama nuo jų įprastų reikšmių. Šio tyrimo tikslas yra prisidėti nagrinėjant Holokausto aukų patirtų traumų įtaką tapatumo patyrimui.

Duomenys buvo renkami naudojant biografinį naratyvinio interviu metodą, pusiau struktūruotą interviu.

Tyrimo dalyvavo 3 tiriamieji (viena moteris ir du vyrai). Interviu buvo įrašyti į diktofoną, transkribuoti ir analizuoti remiantis teminės analizės metodu. Buvo išskirtos šios tapatumo patyrimo Holokausto prisiminimų kontekste teminės grupės: savęs kaip silpnos fiziologinės būtybės suvokimas; aktyvios pastangos išsigelbėti; ryšiai; gebėjimas pasitenkinti tuo, ką turi.

KOMPLEKSŲ DINAMIKA IR PSICHOTERAPIJOS VEIKSMINGUMO VERTINIMAS

Goda Rukšaitė*¹, Gražina Gudaitė^{1,2}

Praktinės psichologijos studijų centras¹, Vilniaus universitetas²

Plėtojant psichoterapijos tyrimus iškyla psichoterapijos efektyvumo veiksnių problema. Remiantis C.G.Jung Analitinės psichologijos teorija ir praktika psichoterapijos efektyvumas tiesiogiai siejamas su kompleksų dinamika. Viena svarbiausių kompleksų raiškos formų yra sapnai. Sapnų, ypač pradinio sapno, analizė, gali atskleisti dominuojančius kompleksus. Pranešime analizuojamos pradinio sapno galimybės numatyti esminius psichoterapijos proceso motyvus ir jų dinamiką. Pranešime pristatomas šešių ilgalaikės psichoterapijos atvejų, (kurių trukmė ne mažiau negu trys metai) tyrimas, kuriame analizuoti pradiniai sapnai ir kompleksų dinamika psichoterapijos procese. Atvejų analizę atliko tyrimo autorė ir du ekspertai, kurie analizavo pradinius sapnus, nepriklausomai keldami hipotezes apie pagrindinius psichoterapijoje atsiskleidusius kompleksus ir jų dinamiką. Iškeltos hipotezės analizuojamos jas lyginant su psichoterapeutų aprašytais pagrindiniais psichoterapijos motyvais ir jų dinamika. Tyrimo tikslas: tirti prognostines pradinio sapno galimybes ir atskleisti kompleksų dinamiką ilgalaikėje psichoterapijoje.

Naudoti metodai: atvejo analizė, apimanti klinikinio interviu, kompleksų diagnostikos, perkėlimo/kontraperkėlimo santykių, pradinio sapno ir sapnų dinamikos analizę, kitos simbolinės medžiagos analizę ir psichoterapinių pokyčių analizę.

Ilgalaikės psichoterapijos atvejų pradinių sapnų analizėje ekspertai išskyrė dominuojanti negatyvus motinos kompleksą, taip pat tėvo kompleksą, atsispindinčias ribų problemas ir trauminio patyrimo motyvą. Analizuojant šešių atvejų kompleksų dinamiką psichoterapijos procese pradinės prielaidos apie pagrindinius motyvus pasitvirtino. Ypač svarbi pasirodė ego ir motinos komplekso dinamika.

Taigi atvejų analizė parodė, kad pradinis sapnas gali atskleisti pagrindinius ilgalaikės psichoterapijos procese išskylančius kompleksus ir gali numatyti tam tikras dinamikos tendencijas, kurios yra svarbios psichoterapijos efektyvumo vertinimui.

TĖVŲ REAKCIJŲ Į NEIGIAMAS VAIKO EMOCIJAS YPATUMAI SKIRTINGOSE SOCIODEMOGRAFINĖSE GRUPĖSE

Inga Rusinaitė-Vaitkuvienė*, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Vaikai dažnai patiria sunkumų tarpasmeniniuose santykiuose namuose ir mokykloje (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006; Umbrasienė, Narkauskienė, 2010). Kai šie sunkumai užsitęsia arba yra netinkamai sprendžiami, sukelia vaikams fiziologinių, psichologinių sunkumų ir didina rizikingo elgesio tikimybę (Umbrasienė, Narkauskienė, 2010; Žukauskienė, Malinauskienė, 2008). Todėl vaikų tolimesnei raidai tarpasmeniniuose santykiuose svarbu įgyti kuo geresnius emocijų reguliavimo įgūdžius (Raval, Martini, 2009). O tėvų elgesys ir reiškiamos emocijos turi didelę įtaką vaiko sugebėjimams išreikšti savo jausmus ir emocijas (Stone, 2005). Jau keletą dešimtmečių nagrinėjama tėvų elgesio ir auklėjimo įtaka vaiko gyvenime. Ieškomas ryšys tarp auklėjimo stilių ir vaiko emocinių sunkumų, emocijų raiškos, emocinio intelekto, streso įveikos strategijų ir pan. Tačiau siekiant padidinti tėvų socializacijos įgūdžius, kurie yra susiję su emocijomis, yra daug veiksmingiau keisti tėvų elgesį ar reakcijas tam tikrose situacijose nei tėvų auklėjimo stilių (Havinghurst, Wilson, Harley, Prior, Kehoe, 2010). Šio tyrimo tikslas - nustatyti tėvų neigiamų reakcijų į vaiko neigiamas emocijas skirtumus sociodemografinėse grupėse.

Tiriamųjų imtį sudarė 97 tėvai, turintys bent vieną 2-12 m. amžiaus vaiką. Tėvų amžiaus vidurkis 30,55 m. Tėvų reakcijoms į neigiamas vaiko emocijas nustatyti buvo naudojamas CCNES klausimynas (Fabes, Eisenberg, Bernzweig, 1990), kuris verstas iš anglų kalbos dvigubu vertimu. Sociodemografiniams duomenims (lytis, išsilavinimas, šeimyninė ir finansinė šeimos padėtis) nustatyti naudotas autorių sukurtas klausimynas.

Rezultatų analizė atskleidė, kad tėčiai dažniau nei mamos į neigiamas vaiko emocijas reaguoja į bausmes orientuotomis ir sumenkinimo reakcijomis. O mamos, kurių šeimos pajamos yra mažesnės už 3000 Lt dažniau vaikams reiškiant neigiamas emocijas juos baudžia arba sumenkina jų emocijas nei mamos, kurių šeimos pajamos per mėnesį yra daugiau kaip 3000 lt.

TARPVALSTYBINĖ ŠEIMOS MEDIACIJA: PSICHOLOGINIAI ASPEKTAI

Jolanta Sondaitė

Mykolo Romerio universitetas

Tarpvalstybinė šeimos mediacija yra susijusi su situacijomis, kai vienas vaiko tėvų išsiveža vaiką (-us) iš įprastinės vaiko gyvenamosios vietos valstybės į kitą valstybę be kito tėvo (motinos, globos teises turinčio asmens) sutikimo (neteisėtas išvežimas) arba pasilieka užsienio valstybėje ilgesniam laikui negu kitas iš tėvų buvo sutikęs (neteisėtas laikymas). Tokiu atveju nedavęs sutikimo tėvas (motina) gali rašyti prašymą pagal 1980 m. Hagos konvenciją dėl neteisėtai išvežto ar laikomo vaiko (-ų) grąžinimo arba teisės matytis su vaiku. Hagos konvencijos tikslas yra užtikrinti, kad neteisėtai į bet kurią Susitariančią Valstybę išvežti ar jose laikomi vaikai būtų greitai grąžinti, taip pat garantuoti, kad vienos Susitariančios Valstybės teisės aktų nustatytos globos teisės ir teisė matytis su vaiku būtų gerbiami ir kitose Susitariančiose Valstybėse. Tarpvalstybinė šeimos mediacija tokiose situacijose dažniausiai yra vienintelė galimybė šalims pasiekti taikų susitarimą ir išvengti Hagos konvencijos teismo procedūrų. Šio pranešimo tikslas yra išskirti pagrindinius psichologinius aspektus, pasireiškiančius tarpvalstybinėje šeimos mediacijoje Hagos konvencijos byloje.

Naudotas atvejo studijos metodas (remiamasi 4 atvejais: dviejuose atvejuose tyrimo autorė pati atliko tarpvalstybinę šeimos mediaciją, kiti du atvejai yra aprašyti literatūroje). Buvo išskirti šie psichologiniai aspektai:

- šalims yra būdingas santykių konfliktas (stiprios neigiamos emocijos, destruktivi sąveika, tarpusavio nepasitikėjimas ir įtarumas);
- likęs be vaiko (-ų) tėvas (motina) daugiau ar mažiau išgyvena Tėvų atstūmimą (angl. Parental Alienation), jo galimybės bendrauti su išvežtu vaiku (-ais) yra labai apribotos;
- šalys sunkiai suvokia galimas ilgalaikes psichologines vienokių ar kitokių veiksmų pasekmes vaikui (-ams).

Išskirti psichologiniai aspektai gali būti prasmingi dirbantiems Hagos konvencijos byloje specialistams: advokatams, teisėjams, vaiko teisių apsaugos specialistams, psichologams ir kitiems.

AR MOTERYS VADOVĖS PAVALDINIŲ AKIMIS NUSIPELNĖ VIENODO KAIP IR VYRAI VADOVAI VERTINIMO LIETUVOS ORGANIZACIJOSE?

Aurelija Stelmokienė*, Auksė Endriulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Atsižvelgiant į statistinius Lietuvos duomenis, diskriminacija lyties pagrindu yra labiausiai paplitusi diskriminacijos apraiška darbo teisiniuose santykiuose (Lietuvos žmogaus teisių centras, 2011). Moksliniai tyrimai bei praktiniai pavyzdžiai deklaruoja, jog moterys susiduria su kliūtimis ne tik pretenduodamos, bet ir pasiekusios vadovo postą, kai atliekamas jų vadovavimo veiklos efektyvumo vertinimas (Adomavičiūtė, 2009; Embry ir kt., 2008; Kark, Eagly, 2010; Scott, Brown, 2006). Tokia padėtis susijusi su pavojumi gerovei individualiu (pvz., konkretaus asmens pasitenkinimas gyvenimu) ir organizaciniu (pvz., neišnaudoti žmogiškųjų išteklių resursai) lygmeniu (Bilimoria, van Esch, 2012; Trzcinski, Holst, 2012). Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti, ar pavaldiniams vertinant savo realių vadovų vadovavimo efektyvumą Lietuvos organizacijose, šio vertinimo rezultatus veikia vertinamojo lytis.

Tyrime dalyvavo 335 pavaldiniai (57 proc. moterų, 43 proc. vyrų) ir 11 jų tiesioginių vadovų (55 proc. moterų, 45 proc. vyrų) iš įvairių sektorių organizacijų. Pavaldiniai vertino savo vadovą bei patys vadovai įsivertino savo vadovavimo efektyvumą Bendrąja Transformacinio Vadovavimo skale.

Remiantis vidurkių palyginimu, vyrai vadovai pavaldinių vertinami kaip efektyvesni palyginus su moterimis vadovėmis. Vis dėlto, į analizę įtraukus ir vertintojų lytį, šis skirtumas tampa statistiškai nereikšmingas. Dispersinė analizė atskleidė tendenciją, jog pavaldinės moterys yra griežtesnės ir vadovams vyrams, ir moterims palyginus su vyrais vertintojais. Atsižvelgus į vadovų savęs vertinimą, vadovavimo efektyvumo vertinimo skirtumai dėl vertintojų lyties taip pat tampa statistiškai nereikšmingi.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima daryti išvadas, jog tyrimuose apie diskriminavimą vadovavime labai svarbu atsakingai pasirinkti duomenų analizės metodus bei įvertinti šalutinius kintamuosius norint pateikti patikimus duomenis. Personalo skyriaus specialistams siūloma kruopščiai ištirti esamą padėtį jų konkrečioje organizacijoje, o ne remtis kartais pernelyg apibendrintai ir tendencingai pateikiama informacija. Siūloma organizacijose nuo vienodų galimybių požiūrio pereiti prie modernesnio įvairovės valdymo požiūrio, kuriame siekiama užtikrinti vienodas galimybes visiems, ne tik diskriminuojamoms grupėms.

**PEDAGOGO PROFESINIO PERDEGIMO SINDROMAS KAIP
PSICHOSOMATINIŲ SIMPTOMŲ PASIREIŠKIMO PRIELAIDA IR
PREVENCIJOS ASPEKTAI**

Jūratė Sučylaitė

Klaipėdos universitetas

Pateikiamas mokytojos lituanistės nerimo sutrikimo pasireiškimo atvejis, kuriam buvo būdingos panikos atakos, o taip pat įvairūs psichosomatiniai simptomai.

Atliktas kokybinis tyrimas, vieno atvejo analizė. Duomenys rinkti fenomenologinio stebėjimo būdu ir atliekant giluminį interviu, kurio metu stengtasi atskleisti psichosomatinių sutrikimų pasireiškimo aplinkybes, jų sąsajas su įvykiais ir santykiais darbe bei šeimoje, išsiaiškinti vertybes, požiūrį į save pačią. Duomenys analizuoti ir apibendrinti, vadovaujantis hermeneutiniu interpretaciniu požiūriu. Analizuotas elgesys pokalbio metu, kalbėjimo ypatybės, intonacijos, fiksuoti pokalbio metu pasireiškiantys psichosomatiniai simptomai, analizuotas gebėjimas pažinti savo emocijas. Analizuotos psichologinės ir edukacinės technikos, kuriomis stengtasi palengvinti tiriamosios atsivėrimą ar suteikti jai psichologinės informacijos asmenybės konsultavimo ar grupės terapijos metu. Ižvelgtos sąsajos tarp vertybių, emocijų pažinimo ir streso, kurį kelia situacija pedagogo darbe, kintančios sociokultūrinės vertybės bei psichosomatinių sutrikimų.

Psichosomatiniai simptomai įvertinti kaip konversiniai, nes jie suintensyvėdavo kiekvieno giluminio pokalbio apie gyvenamąją situaciją metu. Patologijos atsiradimas susietas su profesinio perdegimo sindromu, kurio pirmieji požymiai buvo emocinis išsekimas, o vėliau atsirado ciniškas požiūris į darbo prasmę, save ir bendradarbius, dingo energija ir prastėjo darbo rezultatai. Daroma prielaida, kad emocinio išsekimo pasekmės sunkesnės, kai asmenybės vientisumas ir savivertė yra nepakankami dėl ankstesniuose gyvenimo etapuose buvusių ir neišspręstų psichologinių problemų.

Negebėjimas pažinti ir pripažinti išgyvenamas neigiamas emocijas susietas su dideliais reikalavimais sau pačiam ir sunkina streso įveikimą bei sudaro prielaidas profesinio perdegimo sindromui, kuris gali būti vertinamas kaip tarpininkas tarp psichikos sveikatos ir psichikos sutrikimo. Gebėjimo pažinti ir pripažinti išgyvenamas neigiamas emocijas stoka susieta su dideliais reikalavimais vaikystėje ir emocinės paramos stoka. Terapijos / konsultavimo metu buvo efektyvios kūrybiškos poveikio technikos, stimuliuojančios lytėjimo pojūčius, stiprinančios dvasinį gamtos išgyvenimą. Nestimuliuojant visuminio gyvenimo suvokimo, vien kognityvinio poveikio technikomis, rezultatų nepasiekta.

LIETUVOS RAJONŲ SUAUGUSIŲJŲ GYVENTOJŲ PSICHIKOS SVEIKATOS YPATUMAI

Ieva Šidlauskaitė-Stripeikienė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Asmens savijauta ir psichikos sveikata – vieni pagrindinių gyvenimo kokybės rodiklių. Visame pasaulyje daugėja mokslo duomenų, rodančių, kad psichikos ir elgesio sutrikimai tampa vis didesniu visuomenės sveikatos rūpesčiu. Dvidešimto amžiaus pabaigoje dėl sudėtingo pereinamojo laikotarpio Lietuvos visuomenė patyrė stiprią psichikos sveikatos krizę, pasireiškiančią aukštais save ir kitus žalojančio socialinio elgesio (savižudybės, priklausomybę keliančių medžiagų vartojimas, prievarta ir smurtas) rodikliais. Nors psichikos sveikata 2005 metais Lietuvoje paskelbta prioritetine sveikatos sritimi, iki šiol save ir kitus žalojančio elgesio rodikliai mūsų šalyje išlieka blogi (Nacionalinės sveikatos tarybos pranešimas, 2012). Pranešimo tikslas – pristatyti Lietuvos rajonų suaugusiųjų psichikos sveikatos tyrimą ir jo pagrindinius rezultatus.

Tyrimas atliktas 2007 metais. Tiriamųjų atrankai naudotas atsitiktinės sluoksniuotos atrankos pagal amžių ir lytį sudarymo metodas. Tiriamąjį kontingentą sudarė 25–64 metų amžiaus Lietuvos rajonų gyventojai (viso 1754). Jame analizuotos psichikos sveikatos problemos (Beck'o depresijos, nevilties, Spilbergerio nerimastingumo, Reeder streso klausimynai) bei kiti socialiniai ir psichologiniai rodikliai.

Pagrindiniai rezultatai ir išvados:

- Lietuvos rajonų suaugusiųjų gyventojų psichikos sveikata nebuvo gera: beveik dešimtdaliui (9,1 proc.) tirtų gyventojų buvo būdingas didelis depresiškumas, nerimas, stresas bei neviltis. Bent viena paminėta problema nustatyta daugiau kaip pusei (54 proc.) Lietuvos rajonų suaugusiųjų žmonių. Penktadalis (5,4 proc.) tiriamųjų gyvenimo eigoje buvo bandę save žaloti, o 15 proc. turėjo savižudiškus polinkius per pastaruosius metus.
- Vyrų ir moterų psichikos sveikatos būklė skyrėsi: moterims dažniau buvo būdingas didelis depresiškumas, nerimastingumas, stresas, savižudiški polinkiai ir neviltis, vyrai dažniau buvo patenkinti įvairiais savo gyvenimo aspektais, tačiau jie dažniau rūkė, vartojo alkoholį bei agresyviai elgėsi.
- Psichikos sveikata buvo susijusi su amžiumi, išsilavinimu bei šeimine padėtimi. Didelis depresiškumas bei neviltis dažniau būdingi vyresniems ir žemesnio išsilavinimo tiriamiesiems. Jaunesnio amžiaus vyrai ir moterys dažniau nei vyresni pasižymėjo savižudiškais polinkiais. Abiejų lyčių išsiskyrusiems ir našliams dažniau nei vedusiems ir viengungiems buvo būdingas didelis depresiškumas, o išsiskyrusiems vyrams ir neviltis.

PILIETINĖ GALIA IR ASMENYBĖ

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė*, Goda Kaniušonytė

Mykolo Romerio universitetas

Visuomenės pilietinė galia – tai piliečių sugebėjimas veikti kartu bendros naudos labui. Pilietinė galia gali pasireikšti ir kolektyviniais reikalavimais valdžiai, ir veikla savo bendruomenėje. Taigi ši sąvoka apima ir gebėjimą daryti įtaką politinei valdžiai bei ją kontroliuoti, ir gebėjimą patiems – nepriklausomai nuo valdžios - spręsti bendras politines, ekonomines ir vietines problemas (Degutis ir kt., 2007). Ligšioliniai Lietuvos pilietinės visuomenės būklės tyrimai rodo, kad pilietinės – savarankiškos – visuomenės raida Lietuvoje patiria rimtų sunkumų (Degutis ir kt., 2007). Lietuvos visuomenė stokoja nusistatymo imtis atsakomybės už savo šalies likimą, sugebėjimo bendrai veikti ir tikėjimo savo galia (Žiliukaitė ir kt., 2006). Egzistuoja keli požūriai į tai, nuo ko priklauso žmonių pilietinė galia. Vieni tyrimai atskleidžia, kad pilietinis aktyvumas yra susijęs su pasitikėjimu kitais ir prisirišimu prie vietos (Payton et al., 2005) bei tuo, kad tokios asmenybės stiprybės, kaip pasitikėjimas savimi ir gebėjimas formuoti kitų nuomonę turi stiprią tiesioginę įtaką žmonių pilietinio aktyvumo skatinimui (Scheufele and Shah, 2000). Ši tyrimų kryptis akcentuoja išorinių faktorių žmonių pilietiniam aktyvumui svarbą. Kitų tyrimų rezultatai atskleidžia, kad aplinkos faktorių nepakanka paaiškinti pilietinam įsitraukimui ir teigia, kad pilietinis aktyvumas yra tiesiogiai susijęs su asmenybės bruožais (Bekkers, 2005; Mondak et al., 2010), o polinkiui balsuoti, vienam iš faktorių išreiškiančių pilietinę galią, asmenybės bruožai turi netiesioginės įtakos (Blais and St-Vincent, 2011). Siekiant suprasti pilietinės galios fenomeno raišką Lietuvoje, ypač atsižvelgiant į kontekstą, svarbu tyrinėti asmenybės vaidmenį, siekiant praplėsti nusistovėjusį požiūrį, šio fenomeno raiškos procese labiau akcentuojantį išorines įtakas.

Tyrimo dalyvavo 300 skirtingų specialybių studentų, kurie pildė šešių faktorių asmenybės klausimyną HEXACO-100 (Truskauskaitė-Kunevičienė ir kt., 2012) ir Pilietinės galios indekso klausimyną (Degutis ir kt., 2007).

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad didesnė pilietinė galia yra susijusi su didesniu ekstravertiškumu ir didesniu atvirumu patyrimui, taigi galime daryti išvadą, kad pilietinė galia yra susijusi su asmenybės bruožais.

SUVOKTO NESAUGUMO DĖL DARBO INDIVIDUALIOS PRIELAIDOS: NUOSTATŲ IR ĮSITIKINIMŲ APIE DARBĄ VAIDMUO

Ieva Urbanavičiūtė*, Dalia Bagdžiūnienė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė

Vilniaus universitetas

Suvoktas nesaugumas dėl darbo apibrėžiamas kaip suvokta grėsmė prarasti darbą ir / ar tam tikras jo teikiamas privilegijas. Remiantis tarptautinių tyrimų duomenimis, tai svarbus šiuolaikinio darbo pasaulio veiksnys, dažnai turintis neigiamų pasekmių ir darbuotojui, ir organizacijai (De Witte et al., 2010, Sverke et al., 2002; Hellgren et al., 1999). Psichologiniuose tyrimuose nesaugumo dėl darbo raiška paprastai aiškinama įvairiais streso arba poreikių teoriniais modeliais, tačiau pastebėtina, kad daugumoje jų nagrinėjamos nesaugumo dėl darbo pasekmės. Tuo tarpu klausimas apie suvokto nesaugumo prielaidas dažnai lieka atviras arba apsiriboja organizacinių (makro lygmens) veiksmų įvertinimu. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad skirtingi žmonės organizacijoje vykstančius pokyčius ir juos lydintį nesaugumą suvokia ir išgyvena labai skirtingai, akivaizdu, kad vien to neužtenka – siekiant geriau suprasti psichologinį nesaugumo dėl darbo formavimosi mechanizmą, ypač svarbu atkreipti dėmesį ir į individualius (mikro lygmens) veiksmus. Šio tyrimo tikslas – remiantis streso ir poreikių teorine perspektyva, iširti individualias suvokto nesaugumo dėl darbo prielaidas (nuostatų bei įsitikinimų apie darbą lygmeniu).

Tyrimo dalyvavo įvairių Lietuvos organizacijų darbuotojai (N = 215). Jie pildė sudėtinį klausimyną, kurį sudarė bendrųjų duomenų anketa ir šios skalės: nesaugumo dėl darbo (De Witte, 2000), įsidarbinamumo (De Cuyper, De Witte, 2008), suvoktos kontrolės darbe (Ashford et al., 1989) ir pasitenkinimo darbu (sudaryta autorių). Duomenims analizuoti taikyta daugialypės regresijos analizė.

Tyrimo rezultatai parodė, kad vienas geriausiai suvoktą nesaugumą dėl darbo prognozuojančių veiksnių – įsitikinimas apie savo įsidarbinamumą. Su nesaugumo dėl darbo stiprumu taip pat siejasi suvokta kontrolė darbe ir pasitenkinimas darbu, tačiau nustatyta, kad šis ryšys priklauso dar ir nuo organizacijos ypatumų. Praktiniu požiūriu svarbu tai, kad nustatytos sąsajos tarp minėtų veiksnių ir suvokto nesaugumo dėl darbo daugeliu atvejų yra neigiamos, tad galima teigti, jog nesaugumo dėl darbo kontekste teigiamos nuostatos ir įsitikinimai apie darbą gali turėti nesaugumo jausmą "švelninantį" efektą.

SKIRTINGAS PAREIGAS UŽIMANČIŲ DARBUOTOJŲ ATITIKIMO ORGANIZACIJAI IR DARBO REIKALAVIMAMS SVARBA SUBJEKTYVIAI VERTINAMAI DARBO ATLIKIMO KOKYBEI

Rasa Urbonaitė*, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Darbo atlikimas ir jo kokybė susijusi su organizacijos pelningumu, efektyvumu ir ilgaamžiškumu (Motowidlo, Borman & Schmit, 1997). Dėl šios priežasties mokslininkai bando nustatyti veiksnius, susijusius su darbo atlikimo kokybe. Atlikti empiriniai tyrimai rodo, kad asmens-organizacijos ir asmens-darbo atitikimai teigiamai susiję su darbo atlikimo kokybe. Todėl priimant darbuotojus į darbą, didžiausias dėmesys kreipiamas į šiuos asmens-aplinkos atitikimo tipus. Atlikti tyrimai darbuotojų atrankų srityse atskleidžia, kad priimant darbuotojus užimti skirtingas pareigas organizacijoje skiriasi asmens-darbo ir asmens-organizacijos atitikimų vaidmuo. Mokslininkai analizuojantys darbuotojų priėmimą į darbą pastebi tendenciją, kad priimant darbuotoją užimti vadovaujančias pareigas, didesnis dėmesys kreipiamas asmens-organizacijos, o ne asmens-darbo atitikimui, o priimant darbuotoją dirbti žinių reikalaujančią darbą – atvirkščiai. Šios srities tyrimų autoriai atkreipia dėmesį į tai, kad taip atrinkti kandidatai nebūtinai yra patys geriausi ir kokybiškiausiai atlieka savo darbą. Šio tyrimo tikslas – nustatyti, kuris atitikimo tipas – asmens-organizacijos ar asmens-darbo – yra svarbesnis skirtingas pareigas užimančių darbuotojų subjektyviai vertinamai darbo atlikimo kokybei.

Asmens-organizacijos ir asmens-darbo atitikimas įvertintas naudojant suvokto suderinamumo klausimyną (Perceptions of Fit Measure; Saks, Ashforth 1997). Subjektyviai darbo atlikimo kokybei įvertinti naudota prailginto Delft matavimo rinkinio bendro darbo atlikimo subskalė (angl. Extended Delft Measurement Kit; Roe, Zinovieva, Dienes, Ten Horn 2000)

Tyrimo rezultatai parodė, kad asmens-organizacijos ir asmens-darbo atitikimai teigiamai susiję su skirtingas pareigas užimančių darbuotojų subjektyviai vertinama darbo atlikimo kokybe. Asmens-organizacijos ir asmens-darbo atitikimų svarba skiriasi skirtingų pareigybių darbuotojų darbo atlikimo kokybei. Asmens-organizacijos atitikimas yra svarbesnis vadovaujančias pareigas užimančių darbuotojų darbo atlikimo kokybei, nei asmens-darbo atitikimas. Nevadovaujančias pareigas užimančių darbuotojų darbo atlikimo kokybei asmens-darbo atitikimas yra svarbesnis nei asmens-organizacijos atitikimas.

LIETUVIŠKO PIEŠIMO TESTO KŪRYBIŠKAM MĄSTYMOUI (TCT-DP) REZULTATAI: GABUS = TALENTINGAS?

Irena Žukauskaitė

Vilniaus universitetas

Tyrimo tikslas – nustatyti, ar gabių vaikų kūrybiškumas vertinant jų piešimo testu kūrybiškam mąstymui (TCT-DP) skiriasi nuo negabių vaikų, ir jei taip – kurių skalių įverčiai geriausiai prognozuoja kūrybiškumo skirtumus.

Tyrimo dalyvavo 1120 tiriamųjų nuo 11 iki 17 metų, atitinkančių reprezentacinės imties charakteristikas (lytis, miestas, mokyklos tipas). Visi tiriamieji pildė Raven standartizuotą (SPM) arba sudėtingųjų (APM) matricių testus ir remiantis jų rezultatais buvo suskirstyti į gabių (≥ 95 procentilis, $N = 108$) ir negabių (< 95 procentilis, $N = 1012$) grupes. Po to tiriamieji pildė TCT-DP testą.

Grupių lyinamoji analizė parodė, kad gabūs vaikai lenkia negabius pagal TCT-DP bendrąjį rezultatą (atitinkamai 80 arba 50 procentilis), o statistiškai reikšmingi skirtumai gaunami beveik visose TCT-DP skalėse. Geriausiai intelektinius gabumus prognozuoja piešimo perspektyvinis realizavimas (Pe), gebėjimas peržengti ribas (RbU ir RbP), naujų elementų integravimas į piešinį (Ne) ir piešinio apjungimas į bendrą temą (Tem). Gauti Raven ir TCT-DP testo koreliacijos koeficientai ($r = 0,354$, $p < 0,001$ A daliai ir $r = 0,349$, $p < 0,001$ B daliai) patvirtina stiprias šių konstruktyvų sąsajas, todėl tikslinga ateityje TCT-DP testą taikyti gabių vaikų atpažinimo tikslais.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

JAUNŲ MOTERŲ JAUTRUMAS SAVO IŠVAIZDAI IR SEKSUALINIO GYVENIMO YPATUMAI

Gita Argustaitė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Vakarietiškoje kultūroje įprasta, jog moters išvaizdai skiriama daug dėmesio. Mokslinėje literatūroje kalbama apie tai, kad moterys dėl kultūriškai susiklosčiusio spaudimo yra itin jautrios savo išvaizdai. Perdėtas jautrumas jai siejamas su įvairiais negatyviais gyvenimo aspektais, tarp jų ryškūs seksualiniai: suprastėjęs seksualinis funkcionavimas, nepasitenkinimas seksualiniu gyvenimu ir kt. Lietuvoje šios sąsajos nagrinėtos dar labai mažai. Tyrimo tikslas – nustatyti ryšius tarp 18-29 metų moterų jautrumo savo išvaizdai ir jų seksualinio gyvenimo ypatumų.

Tyrimo dalyvavo 488 18-29 m. amžiaus (vidurkis – 22,41 m.) moterys iš visos Lietuvos. Duomenų analizei naudoti 406 moterų, kurios teigė jau turėjusios lytinių santykių, duomenys. Tyrimas vyko 2012 m., respondentės pildė klausimynus internetu. Buvo pateiktos dvi skalės: Išvaizdos fiksacijos klausimynas - dichotominė skalė, matuojanti asmens fiksaciją ties savo fizine išvaizda (išskirtos keturios poskalės: savo išvaizdos nuvertinimas, tobulumo išvaizdoje siekimas, jaudinimasis dėl svorio, kultūrinio spaudimo jautimas), ir specialiai šiam tyrimui sudarytas devynių klausimų apie lytiškumą ir lytinio gyvenimo istoriją rinkinys. Dalį apklausos sudarė demografiniai klausimai.

Gauta, jog tobulumo savo išvaizdoje siekimas siejasi su per pastaruosius metus turėtais bent vienais lytiniais santykiais, kurių metu mergina buvo apsvaigusi nuo narkotikų ar alkoholio ($p = 0,005$), tačiau su alkoholio ir narkotikų paveiktais santykiais sąsajos neturi savo išvaizdos nuvertinimas ($p = 0,729$) ir kultūrinio spaudimo jautimas ($p = 0,695$). Jaudinimasis dėl svorio turi tendenciją sietis su alkoholio ir narkotikų paveiktais santykiais, tačiau sąsaja nėra tiksliai statistiškai reikšminga ($p = 0,053$). Taip pat gauta, kad turėti nenorimi lytiniai santykiai turi ne visiškai statistiškai reikšmingą tendenciją sietis su savo išvaizdos nuvertinimu ($p = 0,055$). Tobulumo savo išvaizdoje siekimas, jaudinimasis dėl svorio ir kultūrinio spaudimo jautimas sąsajos su nenorimais lytiniais santykiais neturi.

Išnagrinėjus fiksacijos ties išvaizda sąsajas su pasitenkinimu lytiniu gyvenimu, rasta, jog didesnis pasitenkinimas savo lytiniu gyvenimu tarp moterų siejamas su mažesniu savo išvaizdos nuvertinimu ($p < 0,001$), mažesniu tobulumo išvaizdoje siekimu ($p = 0,001$), mažesniu jaudinimusi dėl svorio ($p < 0,001$) ir mažesniu kultūrinio spaudimo jautimu ($p = 0,036$).

GALIMOS PATYČIŲ DARBE PRIEŽASTYS: DVIEJŲ PREVCINIŲ MEDIACIJOS MODELIŲ VERTINIMAS TRANSFORMACINĖS LYDERYSTĖS IR INDIVIDUALIOSIOS PSICHOLOGIJOS TEORIJŲ KONTEKSTE

Milda Astrauskaitė*¹, Enrique Ortega², Roy Max Kern¹

Vytauto Didžiojo universitetas¹, California State University²

Patyčių darbe reiškinys imtas plačiau nagrinėti nuo 1980 metų, po publikacijų JAV (Brodsky, 1976) ir Europoje (Leymann, 1990). Tyrimai buvo vystomi analizuojant reiškinio paplitimą (Nielsen et al., 2009), neigiamas reiškinio pasekmes (Astrauskaite, Perminas, & Kern, 2010), bei galimas priežastis (Baillien, De Cuyper & De Witte, 2011). Pastaruoju metu vienu svarbiausių tikslų tapo reiškinio prevencija organizacijose. Atsižvelgdami į poreikį, pastarajame tyrime siekėme identifikuoti patyčių darbe ryšius su prevenciniu konfliktų sprendimų stiliumi, individualių (gyvenimo stiliaus) ir organizacinių (transformacinės lyderystės) faktorių kontekste.

Pastarajame tyrime vadovavomės Individualiosios psichologijos atstovo R.Dreikurso (1971) idėja, kad raktas į lygybę yra per bendradarbiaujančių konfliktų sprendimą. Literatūroje minima, kad konfliktų sprendimų stiliams įtakos turėti gali transformacinis lyderis, kuris keldamas aukštesnius tikslus, rodo, kad tik bendradarbiaudami darbuotojai gali pasiekti sėkmės (Bass & Riggio, 2006). Tuo tarpu, remiantis Individualiosios psichologijos teorija, konfliktų sprendimų stilių pasirinkimą veikia gyvenimo stilius (arba asmenybė pagal A.Adlerį; Smith, Kern, Curlette, & Mullis, 2001).

Tyrime naudotos keturios metodikos: Bendroji transformacinio vadovavimo skalė (Carless, Wearing, Mann, 2000), DUTCH – Konfliktų valdymo instrumentas (De Dreu et al., 2001), NAQ-R - Neigiamų poelgių klausimynas (Einarsen et al., 2009) ir BASIS-A - Gyvenimo stiliaus klausimynas (Wheeler et al., 1993).

Išanalizavus 521 (82,7% moterų ir 15,7% vyrų) respondento duomenis, rezultatai patvirtino R.Dreikurso idėjas dėl bendradarbiaujančio konfliktų sprendimo stiliaus svarbos patyčioms darbe. Atlikus delta skirtumų skaičiavimą, problemų sprendimo stilius buvo nustatytas kaip svarbiausias neigiamai su patyčiomis darbe susijęs konfliktų sprendimų stilius. Tolimesnė analizė parodė, kad problemų sprendimas yra reikšmingas mediatorius tarp visuomeniškuo gyvenimo stiliaus temos ir patyčių darbe. Tuo tarpu mediacinis efektas tarp transformacinės lyderystės ir patyčių darbe nebuvo statistiškai reikšmingas.

Tyrimas atliktas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą (sutarties nr. MIP-010/2012).

TRANSFORMACINĖS LYDERYSTĖS IR ESMINIŲ DARBO CHARAKTERISTIKŲ SAŠAJOS SU PRIEKABIAVIMU DARBE

Milda Astrauskaitė*¹, Asta Medišauskaitė¹, Roy Max Kern¹, Guy Notelaers²

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Radboud universitetas², Bergeno universitetas²

Tyrėjų dėmesys priekabiavimo darbe reiškiniui pradėtas skirti nuo 1980-ųjų metų, kuomet švedų tyrėjas Leymann paskelbė idėjas, susijusias su neigiamu elgesiu darbo aplinkoje (Matthiesen & Einarsen, 2010). Visgi, iki šiol analizuodami potencialias priekabiavimo darbe priežastis tyrėjai dažniau koncentravosi į neigiamus organizacinius aspektus, kaip pavyzdžiui, destruktivius lyderystės stilius. Daug mažiau dėmesio skiriama pozityvių organizacinių aspektų, galinčių užkirsti kelią priekabiavimui, analizei. Vienas pozityvių organizacinių veiksnių, mažai tyrinėtų priekabiavimo darbe srityje – transformacinė lyderystė. Remiantis teorija, transformacinis lyderis kurdamas etišką, moralią darbo aplinką, kurioje sėkmingiau sprendžiami konfliktai (Bass & Riggio, 2006), tinkamiau valdomas stresas, o darbuotojai pasižymi didesniu pasitikėjimu savimi, gali užkirsti kelią priekabiavimo atsiradimui (Lee, 2011). Todėl pastarajame tyrime keliamo hipotezė, kad transformacinis lyderis bus susijęs su mažesniu priekabiavimu darbe. Be to, atkreipdami dėmesį į tai, jog lyderis, gali turėti įtakos priekabiavimo radimuisi formuodamas darbo aplinką ir įtakodamas darbo charakteristikas bei atsižvelgdami į Piccolo ir Colquitt (2006) pateiktas rekomendacijas dėl esminių darbo charakteristikų kaip mediatorių įvertinimo, mes darome prielaidą, kad transformacinis lyderis užkerta kelią priekabiavimui per tris Hackman ir Oldham's (1976) pristatytas esmines darbo charakteristikas: atgalinį ryšį, autonomiškumą ir užduoties identiškumą.

Tyrime dalyvavo 320 tiriamųjų (62,5% vyrų ir 36,3% moterų). Tyrime naudoti trys instrumentai – priekabiavimo darbe skalė (Work Harassment Scale, Björkqvist, Österman, 1992), bendroji transformacinės lyderystės skalė (Global Transformational Leadership scale, Carless, Wearing, Mann, 2000) ir autonomijos, grįžtamojo ryšio ir užduoties identiškumo skalės iš darbo charakteristikų klausimyno (Job Characteristic Inventory, Sims, Szilagyi, Keller, 1976). Analizė atlikta naudojant latentinių klasių faktorių analizę (Latent Gold 4.5 programa).

Rezultatai atskleidė, jog labiau išreikštas transformacinės lyderystės stilius yra susijęs su mažesniu priekabiavimu darbe. Papildoma analizė parodė, jog transformacinės lyderystės kintamojo reikšmė sumažėjo, įtraukus į modelį tris darbo charakteristikas. Visgi tik autonomiškumas ir užduoties identiškumas buvo daliniai transformacinės lyderystės ir priekabiavimo darbe mediatoriai, tuo tarpu atgalinis ryšys nebuvo reikšmingas mediatorius.

VU SPECIALIOSIOS PSICHOLOGIJOS LABORATORIJAI 40 METŲ

Albinas Bagdonas*, Antanas Kairys, Olga Zamalijeva

Vilniaus universitetas

1973 05 29 bendru LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministro bei Lietuvos aklųjų draugijos (LAD) centro valdybos pirmininko įsakymu Nr. 24 /16 įsteigta VU specialiosios psichologijos laboratorija (Laboratorija). Įsakymą patvirtino TSRS Švietimo ministras ir formaliai Laboratorijos veikla prasidėjo 1973 07 01. Laboratorijos steigimo iniciatoriais buvo A. Gučas, J. Lapė ir A. Bagdonas. Pastarasis paskiriamas Laboratorijos moksliniu vadovu. Iš keturių tuo laikotarpiu įsteigtų tyrimo laboratorijų (prie VU, KMI ir ŠPI) išliko tik Laboratorija, švenčianti 40 metų jubiliejų. Pradėjusi veiklą su 6 darbuotojais, 1990 m. Laboratorija buvo išaugusi iki 31 etatinio darbuotojo ir tokio pat skaičiaus antraeilininkų. 17 metų pagrindiniu rėmėju buvo LAD, tačiau 8-ojo dešimtmečio pabaigoje Laboratorija ženkliai praplėtė savo veiklą, diegdama inžinerinės, darbo ir skaitymo psichologijos, psichofiziologinius tyrimus. Lėšos gaunamos iš kitų užsakovų pranoko LAD skiriamas lėšas aklųjų problematikai. Nuo 1996 m. Laboratorija perėjo prie naujos veiklos formos: projektus vykdo ne pastovūs etatiniai darbuotojai, o laikinos tyrėjų grupės. Keletas faktų iš Laboratorijos veiklos: 1) Laboratorija atliko didelį skaičių aklųjų ir silpnaregių psichologinių tyrimų, teikė rekomendacijas jų darbo vietų įrengimui ir organizavimui; 2) Pirmoji Lietuvoje įsteigė psichologinio konsultavimo kabinetus penkiose didelėse LAD įmonėse ir Profesinio orientavimo kabinetą A. Jonyno mokykloje (nuo 1994 m. psichologinio konsultavimo paslaugas pradėjo teikti VU); 3) Vykdė ergonominčius ir psichologinius tyrimus KAMAZ, Kaliningrado vagonų, Prienų aviacijos ir kitose įmonėse; 4) Atliko išsamius skaitymo ir skaitybos tyrimus mokyklose (buvo parengta ir skaitymo efektyvumo tyrimo metodika, tik nebuvo iki galo standartizuota); 5) Parengė, adaptavo ir standartizavo keletą dabar plačiai naudojamų psichologinio įvertinimo metodikų (Internalumo-Eksternalumo skalė, WISC-III, WAIS-III, WASI, NEO PI-R, NEO-FFI, Psichologinės gerovės skalė, MMPI-2); 6) vykdė daug mokymų naudotis įvertinimo metodikomis; 7) Laboratorijos bazėje apginta per 15 daktaro disertacijų ir dešimtys psichologų baigiamųjų darbų; 8) išleido keliolika psichologijos klasikos ir socialinio darbo knygų; 9) prisidėjo prie VU psichologų rengimo materialinės bazės plėtros; 10) parengė ugdymo karjerai modelį.

ANKSTYVŲJŲ NEADAPTYVIŲ KOGNITYVINIŲ SCHEMŲ PASIREIŠKIMO PALYGINIMAS DEPRESIJA SERGANČIŲJŲ IR SVEIKŲ TIRIAMŲJŲ IMTYSE

Lina Chudoba*, Danutė Gailienė

Vilniaus universitetas

Šiame tyrime nagrinėjama depresijos problema, remiantis kognityviniu J.S.Young suformuotu ankstyvųjų neadaptyvių kognityvinių schemų (ANS) konstruktu. Pasak Young (2003), ANS – tai per ankstyvą patirtį įgytas neadaptyvus savęs bei aplinkinio pasaulio suvokimas, kuris laikui bėgant mažai kinta ir pro kurio prizmę žiūrint žmogus interpretuoja vėlesnį savo patyrimą. Tyrimo tikslas - įvertinti sąsajas tarp depresijos simptomų ir ANS pasireiškimo bei nustatyti ANS įtaką depresijos pasireiškimui.

Tyrime dalyvavo 149 klinikinės ir kontrolinės grupės tiriamieji. Klinikinę imtį sudaro 80 depresija sergančių pacientų - 66 moterys ir 14 vyrų. Tiriamųjų amžiaus ribos 22 – 76 metai, vidurkis 44,74 metai (SD = 13,05). Kontrolinę grupę sudaro 69 sveiki tiriamieji – 48 moterys ir 20 vyrų, amžius – nuo 24 iki 63 metų, vidurkis 42,71 metai (SD = 10,08). Tiriamųjų buvo prašoma užpildyti anoniminės anketas, kuriose buvo pateikta Young ANS klausimyno trumpoji forma (YSQ-S2) ir Beck depresijos klausimynas (BDI, Beck, Steer, 1993).

Tyrimai rodo, kad daugiau ANS yra susijusios su depresijos simptomų pasireiškimu. Kuo labiau pasireiškia emocinės deprivacijos, apleidimo / nestabilumo, nepasitikėjimo / žalos, socialinės izoliacijos, ydingumo / gėdos, nesėkmės, priklausomybės / nekompetencijos, pažeidžiamumo / ligos, paklusimo, pasiaukojimo, emocinio slopinimo ANS, tuo stipriau pasireiškia subjektyviai įvertintos depresijos simptomai. Tačiau įsipainiojimo / neišsivysčiusio Ego, negailestingų standartų, titulavimosi / didybės, nepakankamos savikontrolės ANS nėra susijusios su depresijos įverčiais.

Taip pat nustatyta, kad asmenims, kuriems labiau išreikštos ryšio nutraukimo ir atmetimo, sutrikdytos autonomijos ir veiklos grupių ANS, yra didesnė rizika susirgti depresija. Taigi asmuo, kuris negeba sukurti saugių, patikimų, artimų ryšių su kitais žmonėmis ir tuo pačiu yra nesavarankiškas, abejojantis savo gebėjimais sėkmingai susidoroti su įvairiais sunkumais be kitų žmonių pagalbos labiausiai rizikuoja susirgti depresija. Čia matomas paradoksas – nors tokiam asmeniui labai reikalingi aplinkiniai žmonės, tačiau jis nesugeba su jais užmegzti santykių.

KOMPLEKSNĖ PAGALBA NUO SMURTO NUKENTĖJUSIEMS VAIKAMS IR JŲ ŠEIMOMS

Ieva Daniūnaitė

VšĮ Paramos vaikams centras

VšĮ Paramos vaikams centras – nevyriausybė organizacija veikianti nuo 1999m., kurios misija yra užtikrinti vaikų psichinę gerovę, teikiant efektyvią kompleksinę pagalbą vaikams ir šeimoms. Pranešime pristatomas kompleksinės pagalbos, teikiamos nuo smurto nukentėjusiems vaikams ir jų artimiesiems VšĮ Paramos vaikams centre, modelis. Jis sudarytas iš trijų pagrindinių etapų: a) būklės įvertinimo ir pagalbos plano sudarymo, b) pagalbos teikimo, c) pagalbos efektyvumo įvertinimo ir pagalbos plano peržiūrėjimo. Pagalbos modelis paremtas ilgamete Centro specialistų, tarptautinių ekspertų ir mokslinių tyrimų patirtimi.

Paramos vaikams centras yra subūręs kvalifikuotą multidisciplininę komandą, kurią sudaro psichologai, psichologai psichoterapeutai, socialinis darbuotojas, psichiatras ir teisininkas. Tai leidžia kompleksiskai įvertinti nukentėjusio vaiko psichologinę būklę ir socialinę situaciją, teikti efektyvią, vaiko ir šeimos poreikius atitinkančią pagalbą, stebėti pagalbos poveikį. Itin svarbu, kad nuo smurto nukentėjęs vaikas ir jo šeima pagalbą gautų laiku ir kuo arčiau savo gyvenamosios vietos. Todėl Paramos vaikams centro specialistai nuolat dalinasi savo žiniomis su kitais specialistais, vykdo mokymus ir supervizijas, padeda kompleksinės pagalbos modelį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą įgyvendinti kituose šalies miestuose ir rajonuose. Pranešime taip pat pristatomi naujausi Paramos vaikams centro išleisti metodiniai leidiniai specialistams, dirbantiems su vaikais ir šeimomis.

PAAUGLIŲ IDENTITETO VYSTYMOSI VERTINIMO METODIKOS (AIDA) ADAPTACIJA

Kirstin Goth¹, Tija Kriščiūnaitė^{*2}, Dovilė Normantaitė³

Psychiatric University Clinics (UPK) Basel¹, Mykolo Romerio universitetas², Kauno technologijos universiteto Vaižganto progimnazija³

Pasak E.Eriksono (1968), vienas svarbiausių uždavinių paauglystėje yra išvystyti savo unikalų identiteto jausmą ir konstruktyviai išspręsti šio raidos etapo krizę. Paauglių siekimas save apibrėžti ir atsakyti į klausimą „kas aš esu?“ yra natūralus žmogaus poreikis, kuris vykstant biopsichosocialiniams pokyčiams suintensyvėja (Ghorbani ir kiti, 2012). Stabilus, tvirtas identiteto jausmas siejamas su mažesniu nerimastingumu (Crocetti ir kiti, 2008), depresyvumu (Luyckx ir kiti, 2008), geresniu savęs vertinimu (Chen ir kiti, 2007), kokybiškesniu tarpasmeniniu bendravimu (Missotten ir kiti, 2011) bei didesne psichologine grove (Abu-Rayya, 2006). Tačiau ankstesni bandymai įvertinti identiteto vystymąsi dažniau buvo orientuojami į klinikinę imtį, o į sveikų paauglių populiaciją nebūdavo atsižvelgiama, dėlto buvo sukurta metodika AIDA.

Tyrime aprašoma Paauglių identiteto vystymosi vertinimo metodika AIDA yra skirta 12-18 metų paauglių identiteto vystymuisi matuoti, siekiant atskirti sveiką identiteto raidą nuo identiteto vystymosi sutrikdymo. Bendra identiteto skalė nurodo dvi savybes: identiteto integraciją ir identiteto skilimą. Pirmoji, Vientisumo, poskalė apibrėžia identiteto stabilumą, apimančią bruožų stabilumą, santykių stabilumą bei pozityvų emocinį savęs atspindėjimą. Antroji, Nuoseklumo, poskalė apibrėžia identiteto darną, kuri apima nuoseklų savo vaizdą, autonomiją bei pozityvų kognityvinį savęs atspindėjimą. AIDA metodika į Lietuvos kalbą išversta iš anglų kalbos, buvo atliktas dvigubas vertimas. Su pirminiu klausimyno variantu atliktas žvalgomasis tyrimas, po pataisymų procedūra buvo pakartota.

Tyrime dalyvavo 300 paauglių (104 vaikai ir 196 merginos) iš Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Tauragės mokyklų. Tiriamųjų amžiaus vidurkis 15,67 ($\sigma = \pm 1,54$).

Rezultatų skaičiavimai ir metodikos pritaikymas buvo atliekamas bendradarbiaujant su metodikos autoriais. Gauti rezultatai atskleidė, jog klausimynas yra validus ir patikimas instrumentas paauglių identiteto vystymuisi matuoti: Bendros identiteto integracijos skalės Cronbach $\alpha = 0,91$; Vientisumo poskalės Cronbach $\alpha = 0,75$; Nuoseklumo poskalės Cronbach $\alpha = 0,9$. Patvirtinančiosios faktorinės analizės rezultatai: $\text{Chi}^2 = 0,000$ (kai $p = 0,000$), CFI = 0,928; RMSEA = 0,000.

Tyrimo išvados: AIDA metodika yra tinkamas instrumentas matuoti paauglių identiteto vystymąsi Lietuvoje ir gali būti naudojama kliniškai sveikų paauglių populiacijoje. Klausimyno tinkamumui nustatyti klinikinėje imtyje reikalingi tolimesni tyrimai.

Vyresniųjų klasių moksleivių cirkadinio paros tipo ir kūrybiškumo sąsajos

Daiva Grakauskaitė Karkockienė

Lietuvos edukologijos universitetas

Tikslas – nustatyti cirkadinio paros tipo ir kūrybiškumo ypatumų sąsajas. Metodai: 1) „Vyturių-pelėdų“ klausimynas cirkadiniam asmenybės tipui nustatyti. 2) E. Tunik kūrybiškumo klausimynas. Rezultatai: Cirkadinio paros tipo ir asmenybės kūrybiškumo sąsajų nebuvo nustatyta. Dauguma vyresniųjų klasių moksleivių yra „tarpinio“ cirkadinio paros tipo, vaikinai pasižymi didesniu smalsumu negu merginos.

Išvados: 1) Statistiškai reikšmingo ryšio tarp moksleivių cirkadinio paros tipo ir kūrybiškumo ypatumų nerasta ($p > 0,05$); 2) Dauguma vyresniųjų klasių moksleivių yra „tarpinio“ cirkadinio paros tipo (72,6 %); 3) Vaikinų kūrybiškumo (smalsumo subskalės) įverčiai yra aukštesni negu merginų ($t = -2,755$, $df = 82$, $p = 0,008$).

NEĮGALIŲJŲ MOTYVAI DIRBTI IR SUVOKIAMOS KLIŪTYS: SĄSAJOS SU EMOCINE BŪSENA

Daiva Juozapavičienė*¹, Rūta Sargautytė^{1,2}

Valakupių reabilitacijos centras¹, Vilniaus universitetas²

Nuo 2005 metų Lietuvoje įgyvendinama profesinės reabilitacijos programa ir daug yra pasiekta, tobulinant paslaugas bei metodus, didinant paslaugų prieinamumą bei kokybę. Toliau skatinant neįgaliųjų integraciją, ypač svarbūs tampa vidiniai, individualūs veiksniai, tokie kaip motyvacija dirbti, subjektyviai suvokiamos kliūtys įsidarbinti, emocinė būseną ir kt. Tyrimai šioje srityje leistų prognozuoti profesinės reabilitacijos sėkmę ir optimizuoti paslaugas bei poveikio priemones profesinės reabilitacijos metu. Šio tyrimo tikslas - išsiaiškinti neįgaliųjų motyvus ir kliūtis dirbti bei atskleisti jų sąsajas su asmens emociene būseną.

Tyrime naudoti 2010-2012 m. Valakupių reabilitacijos centro profesinės reabilitacijos programoje dalyvavusių klientų psichologinio įvertinimo duomenys, surinkti naudojant autorių parengtą anketą su atvirais klausimais apie motyvus ir kliūtis dirbti ir HAD skalę. 30 tiriamųjų atlikta aprašomoji motyvų ir kliūčių analizė, o jų sąsajų su emociene būkle koreliacinė analizė - 97 tiriamiesiems.

Rezultatai: dažniausiai neįgaliųjų nurodyti motyvai dirbti: finansai, užimtumas, bendravimas, saviraiška. Tiriamųjų nuomone, artimieji nori, kad jie dirbtų dėl finansinių priežasčių, užimtumo, bendravimo. Tiriamųjų daugiausiai minimos kliūtys dirbti yra sveikata, darbo patirties stoka, kompetencijos trūkumas, ir tik 16,7 proc. nemato kliūčių dirbti. Tiriamųjų nuomone, jų artimieji kliūtims dirbti priskiria sveikatos problemas, darbo patirties stoką, sunkumus susirasti darbą. Net 36,7 proc. neįgaliųjų mano, jog artimieji neįžvelgia kliūčių jiems dirbti. Gauta statistiškai reikšminga koreliacija tarp nurodytų motyvų dirbti ir kliūčių kiekio, $r = 0,383$, $p < 0,01$. Nustatytas silpnas teigiamas ryšys tarp kliūčių dirbti kiekio ir depresijos, $r = 0,215$, $p < 0,05$, bei kliūčių dirbti ir nerimo požymių išreikštumo, $r = 0,204$, $p < 0,05$, tarp tiriamųjų nerimo požymių išreikštumo ir kliūčių, kurias matytų artimieji, kiekio, $r = 0,217$, $p < 0,05$.

Išvados: Daugiau depresijos ar nerimo požymių turintys asmenys linkę įžvelgti daugiau kliūčių įsidarbinimui, tad motyvuojant šiuos asmenis dirbti, svarbu atsižvelgti į jų emocieną būseną, kokie - nerimo ar depresijos - požymiai vyrauja. Didesnis artimųjų nurodomas kliūčių neįgaliam asmeniui dirbti kiekis, kai asmuo nori dirbti, gali didinti nerimą ir tai rodo, kaip svarbu įtraukti artimuosius į profesinės reabilitacijos procesą.

ŽINDYMO REIKŠMĖ DVIEJŲ METŲ AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOSOCIALINEI RAIDAI IR SVEIKATAI

Roma Jusienė*, Rima Breidokienė

Vilniaus universitetas

Pastaruosius keletą dešimtmečių įvairiose šalyse atlikti tyrimai patvirtina kūdikių žindymo, arba maitinimo motinos pienu, svarbą vaikų sveikatai. Ypač žindymas siejamas su mažesniu sergamumu įvairiomis infekcinėmis ligomis. Kai kurie epidemiologiniai ir tęstiniai tyrimai atskleidžia teigiamą žindymo reikšmę suaugusiųjų fizinei sveikatai. Rezultatai apie žindymo reikšmę vaikų psichosocialiniam funkcionavimui ir pažintiniams gebėjimams nevienareikšmiai: paprastai randamas teigiamas žindymo ir geresnės psichosocialinės raidos ryšys arba jo nerandama, kai kontroliuojami sociodemografiniai veiksniai. Šio tyrimo tikslas aiškintis dviejų metų amžiaus vaikų emocinių ir elgesio sunkumų, raidos ir fizinės sveikatos sąsajas su žindymo trukme.

Šiame tyrime analizuojami tęstinio ankstyvosios savireguliacijos tyrimo duomenys. Informaciją apie 201 vaiko žindymą ir sergamumą įvairiomis ligomis (3, 6, 12, 18 ir 24 mėn. amžiuje), raidos pasiekimus (12 ir 24 mėn. amžiuje), elgesio bei emocinius sunkumus (18 ir 24 mėn. amžiuje) teikė vaikų motinos, pildydamos klausimynus.

Rezultatai rodo, kad žindymas siejasi su kūdikių iki vienerių metų amžiaus sergamumu infekcinėmis ligomis, bet nesisieja su dviejų metų amžiaus vaikų sergamumu. Šiame amžiuje sąsają tarp žindymo ir sveikatos nebuvimą gali paaiškinti tai, kad dalis vaikų pradėjo lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas, kas padidina vaikų sergamumą. Maitinimo krūtimi trukmė reikšmingai siejosi su įvairiais vienerių ir dviejų metų amžiaus vaikų raidos aspektais, išskyrus kalbos raidą. Tačiau kontroliuojant tėvų išsilavinimą ir su vaiku praleidžiamo laiko trukmę reikšmingos maitinimo krūtimi sąsajos išlieka tik su pavieniais raidos aspektais. Kita vertus, ilgesnė žindymo trukmė reikšmingai susijusi su mažesniu vaikų bendru elgesio ir emocinių sunkumų įverčiu. Kuo ilgiau vaikai maitinti krūtimi, tuo mažesni agresyvaus elgesio, dėmesio problemų ir savireguliacijos sunkumų įverčiai. Ryšys tarp jų nepasikeičia ir kontroliuojant tėvų išsilavinimą bei su vaiku praleidžiamo laiko trukmę.

Šio tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad žindymas gali būti svarbus apsauginis mažų vaikų psichosocialinio prisitaikymo veiksnys, galimai veikiantis per geresnius dėmesio ir elgesio reguliacijos įgūdžius.

Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties nr. MIP-014/2012).

DOKTORANTO PASITENKINIMĄ STUDIJOJOMIS PROGNOZUOJANTYS VEIKSNIAI

Kristina Kovalčikienė*, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo tikslas – nustatyti didžiausią reikšmę doktoranto gerovei turinčius veiksnius. Siekiama atskleisti, ar materialinės sąlygos doktoranto veikloms atlikti, socialinis palaikymas bei profesinis identitetas turi reikšmę pasitenkinimui doktorantūros studijomis.

Tiriamieji (N = 250) yra įvairių studijų (mokslo) sričių atstovai: socialinių (38%), biomedicinos (18%), technologijos (17,6%), fizinių (15,2%), humanitarinių (8,4%), žemės ūkio (2,8%). Amžiaus vidurkis – 28 metai. 94% doktorantų studijavo I-IV kurse, 6% baigę, bet dar neapgynę disertacijos.

Įvertinus doktorantų profesinį identitetą matuojančių metodikų poreikį ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, pagal Socialinio identiteto teoriją parengtas instrumentas (K. Kovalčikienės ir L. Bukšnytės-Marmienės), matuojantis trijų doktoranto profesinių vaidmenų (dėstytojo, tyrėjo-mokslininko ir praktiko) išreikštumą. Instrumento sudarymui naudota penkių žingsnių procedūra (Fleming et al., 2011): sisteminė literatūros analizė, teiginių generavimas, peržiūra, išorinių ekspertų peržiūra ir žvalgomas patikrinimas. Socialiniam palaikymui matuoti naudotos keturios subskalės: mokslinio vadovo, kolegų ir kitų studentų, darbdavio, šeimos ir draugų palaikymas. Metodika sudaryta remiantis Caplan ir kt. (1975) ir Martinsuo, Turkulainen (2011) darbais. Tiriamųjų taip pat klausėme, ar pakankamos materialinės sąlygos doktoranto veikloms atlikti (stažuotėms, konferencijoms; tyrimų medžiagos spausdinimui, dauginimui; metodikoms, knygoms įsigyti). Siekiant įvertinti doktorantų pasitenkinimą, jų buvo prašoma įvertinti 10-ties balų skalėje, kiek jie yra bendrai patenkinti doktorantūros studijomis.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad doktorantų pasitenkinimą doktorantūros studijomis statistiškai reikšmingai prognozuoja materialinės sąlygos doktoranto veikloms atlikti, socialinis palaikymas bei profesinis identitetas ($F = 34,94$, $p < 0,0001$). Nustatyta, kad tyrėjo-mokslininko profesinio vaidmens išreikštumas ($p < 0,01$), mokslinio vadovo palaikymas ($p < 0,0001$), kolegų ir kitų studentų palaikymas ($p < 0,05$) bei materialinė pagalba stažuotėms ir mokslinėms konferencijoms ($p < 0,05$) yra svarbiausi doktoranto gerovę užtikrinantys veiksniai. Minėti veiksniai paaiškina 44% pasitenkinimo doktorantūros studijomis duomenų variacijos.

Šis tyrimas – tai bandymas parodyti, kad svarbu ne tik gerinti doktorantūros studijų turinio kokybę, bet taip pat svarbu skatinti mokslinius vadovus ir kolegas teikti paramą doktorantams, sudaryti galimybes dalyvauti stažuotėse, konferencijose ir ugdyti bei leisti atsiskleisti tyrėjo-mokslininko profesiniam vaidmeniui.

SERGANČIŲJŲ DIABETU SU MITYBA SUSIJUSIO ELGESIO MOTYVACIJOS YPATUMAI (MOKSLINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA)

Brigita Miežienė*, Liuda Šinkariova

Vytauto Didžiojo universitetas

Nors sergančiųjų I tipo diabetu mitybos reguliavimo problema tyrinėta plačiai, tyrimų, analizuojančių sergančiųjų diabetu *motyvaciją* maitintis sveikai vis dar trūksta. Šio tyrimo tikslas - remiantis *Apsisprendimo motyvacijos teorija* (AMT) išanalizuoti sergančiųjų diabetu su mityba susijusio elgesio motyvacijos ypatumus (mokslinių tyrimų apžvalga).

Metodai: Mokslinės literatūros analizė.

Rezultatai: Pagal AMT, motyvacija skirstoma į lygius nuo visiškai kontroliuojamos iki visiškai autonominės. Kai su sveika mityba susijęs elgesys pasirenkamas vadovaujantis autonomine motyvacija, jis labiau palankus sveikatai. Tyrimai atskleidžia, jog tų sergančiųjų diabetu, kurie maitinasi laikydamiesi jų sveikatai palankių rekomendacijų remdamiesi autonomine motyvacija, su sveika mityba susijęs elgesys yra pastovesnis. Kita vertus, įvertinusių savo sveikatos pagerėjimą po to, kai laikosi palankios sveikatai mitybos nurodymų, gali sustiprinti autonominę motyvaciją šiam elgesiui. Kai nuosekliai laikytis sveikos mitybos gairių nesiseka, tai gali sukelti nusivylimą, kas yra susiję su kontroliuojama motyvacija arba amotyvacija (Julien et al., 2009). Anot AMT, sėkmingam su sveikata susijusio elgesio palaikymui yra ypatingai svarbi autonomijos parama, kurią suteikia sergančiuosius prižiūrintys specialistai. Kai pastarieji palaiko asmens apsisprendimo teisę, pacientai linkę elgtis sveikai dėl labiau vidinių paskatų (t.y. autonomiškai), nei kai šie elgiasi kontroliuojančiai (Deci, Ryan, 2012). Tyrimai dažniausiai patvirtina šias teorines prielaidas ir atskleidžia, kad pacientai, kurie suvokia, jog yra palaikomi jų sveikatą prižiūrinčių specialistų, geriau reguliuoja savo mitybą (Austin et al., 2011).

Išvados: 1) Autonominė su sveikatai palankia mityba susijusio elgesio motyvacija užtikrina ir tokio elgesio pastovumą. 2) Autonominės motyvacijos sveikam elgesiui skatinimas padidina geresnės mitybos reguliavimo galimybes nei su sveika mityba susijusio elgesio kontrolė. Svarbu, jog sveikatos priežiūros specialistai pripažintų ir gerbtų pacientų gebėjimą daryti savarankiškus sprendimus siekiant geresnės sveikatos. Sveikatai palankų su mityba susijusį elgesį diegtų priimdami bendrus, konkrečiam pacientui įgyvendinamus sprendimus.

ASMENYBĖS IR ŠEIMOS VEIKSNIŲ SVARBA 16 METŲ PAAUGLIŲ FLUIDINIAM IR KRISTALIZUOTAM INTELEKTUI

Jurga Misiūnienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo tikslas yra įvertinti asmenybės (kontrolės lokuso, interesų, saviveiksmingumo bei savęs vertinimo akademinėje veikloje, matematikoje ir lietuvių kalboje) ir šeimos (tėvų išsilavinimo, nuomonės apie vaiko ir savo paties gabumų lygį bei pasitenkinimo mokymosi pasiekimais) veiksmų svarbą 16 metų paauglių fluidiniam ir kristalizuotam intelektui. Tiriamieji: 441 paauglys (292 mergaitės, 149 berniukai) bei 816 tėvai.

Tyrimo metu tiriamieji atliko Intelkto struktūros testą I-S-T 2000R (Amthauer ir kt., 2007), pildė Eksternališkumo-internališkumo (Bagdonas, Pociūtė, 1999), Bendrųjų interesų (Brickenkamp, 1990), Bendrojo saviveiksmingumo (Schwarzer, Jerusalem, 1995), Bendrosios mokymosi pasiekimų ir gebėjimų autokoncepcijos (Rost, Lamfuss, 1992) ir atskirų mokomųjų dalykų autokoncepcijos tinklelio (Rost ir kt., 2002) skales. Šeimos veiksmams tirti specialiai šiam tyrimui buvo sukurtas klausimynas, kurį pildė abu tiriamųjų tėvai.

Rezultatai atskleidė, kad mergaičių fluidinis intelektas yra reikšmingai susijęs su savęs vertinimu matematikoje ir tėvų išsilavinimu, o berniukų – su tėvų nuomone apie jų gabumus ir savęs vertinimu matematikoje bei lietuvių kalboje (veiksniai paaiškina atitinkamai 29 % ir 18,9 % fluidinio intelekto dispersijos). Mergaičių kristalizuotas intelektas susijęs su savęs vertinimu akademinėje veikloje, tėvų išsilavinimu bei jų pasitenkinimu dukros mokymosi pasiekimais, o berniukų – su kontrolės lokusu (veiksniai paaiškina atitinkamai 16 % ir 4,5 % kristalizuoto intelekto dispersijos). Lyginamoji analizė leidžia kelti prielaidą, kad asmenybės veiksmų sąsajos su fluidiniu intelektu yra stipresnės nei šeimos veiksmų (mergaitės: $\beta_{\text{(savęs vertinimas matematikoje)}} = 0,56$; $\beta_{\text{(tėvų išsilavinimas)}} = 0,124$; ir berniukai: $\beta_{\text{(savęs vertinimas matematikoje)}} = 0,266$; $\beta_{\text{(savęs vertinimas lietuvių kalboje)}} = -0,199$; $\beta_{\text{(nuomonė apie vaiko gabumus)}} = 0,230$). Panaši tendencija stebima ir analizuojant asmenybės bei šeimos veiksmų svarbą kristalizuotam intelektui (mergaitės: $\beta_{\text{(savęs vertinimas akademinėje veikloje)}} = 0,303$; $\beta_{\text{(tėvų išsilavinimas)}} = 0,18$; $\beta_{\text{(tėvų pasitenkinimas vaiko mokymosi rezultatais)}} = 0,14$; ir berniukai: $\beta_{\text{(kontrolės lokusas)}} = 0,235$).

Tyrimo rezultatai rodo, kad mergaičių ir berniukų fluidiniam bei kristalizuotam intelektui yra svarbūs skirtingi veiksniai. Patvirtinti prielaidą, kad asmenybės veiksniai intelektiniams gebėjimams yra svarbesni nei šeimos, reikalingi tolesni tyrimai.

INFORMACIJOS APIE SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ PATEIKIMO YPATUMŲ ĮTAKA STUDENTŲ VYRŲ POŽIŪRIUI Į SEKSUALINĘ PRIEVARTĄ

Aistė Mitaitė*, Kristina Žardeckaitė–Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo tikslas – nustatyti prievartautojo ir aukos charakteristikų daromą įtaką studentų vyrų seksualinės prievartos vertinimui.

Tyrimo dalyvavo 200 I–IV kurso Vytauto Didžiojo universiteto studentų vyrų. Tyrimo dizainas – kvazi-eksperimentas. Kvazi-eksperimentui atlikti buvo pasirinktas aštuonių grupių planas su matavimu tik po poveikio (kai nepriklausomi kintamieji yra scenarijai tiriamiesiems, kuriuose manipuluojama: 1) aukos būseną: apsvaigusi, blaivi; 2) prievartautojo ir aukos santykiu: pažįstami, nepažįstami; 3) terminu seksualinei prievartai apibūdinti: išžaginimas, nenorimi lytiniai santykiai). Siekiant įvertinti informacijos apie seksualinę prievartą pateikimo ypatumų įtaką respondentų vertinimui seksualinės prievartos aukos naudotos 5 skalės: aukos elgesio kaltinimo, aukos charakterio savybių kaltinimo, aukos pranešimo apie patirtą seksualinę prievartą, prievartautojo baudimo ir respondentų hipotetinio pranešimo apie patirtą seksualinę prievartą skalė.

Tyrimo rezultatai parodė, kad seksualinės prievartos aukos vertinamos nevienodai. Vyrų seksualinės prievartos aukas vertina kaip labiau atsakingas už seksualinę prievartą, kai jos pažįsta prievartautoją nei kai nepažįsta. Aukos elgesį, bet ne aukos charakterio savybes kaltina labiau, kai vartojamas terminas nenorimi lytiniai santykiai, nei išžaginimas. Tačiau vartojamas terminas neturi didesnės įtakos vyrų seksualinės prievartos vertinimui, nei santykio tarp aukos ir prievartautojo tipas. Prievartautojas laikomas labiau atsakingu ir nusipelnysiu griežtesnės bausmės, kai vartojamas terminas išžaginimas, o ne nenorimi lytiniai santykiai ir tai turi daugiau įtakos vertinimui nei santykis tarp aukos ir prievartautojo ar aukos būseną (blaivumas / apsvaigimas). Respondentai hipotetiškai dažniau praneštų apie patirtą seksualinę prievartą, atsidūrę panašioje į scenarijuje apibūdintą situaciją, kai vartojamas terminas išžaginimas, kai prievartautojas yra nepažįstamasis, ir jie nevartoję alkoholio, nei kai vartotas terminas nenorimi lytiniai santykiai, prievartautojas pažįstamas ir jie vartoję alkoholio. Taip pat buvo nustatyta, kad tik studijų kryptis ir tik vertinant aukos charakterio savybių kaltinimą, buvo reikšminga vertintojų charakteristika: socialinių mokslų atstovai aukos charakterio savybes suvokė, kaip mažiau skatinusias seksualinę prievartą, nei kitų mokslų kryptių atstovai.

**STUDENTŲ SUBJEKTYVIAI SUVOKIAMO STRESO IR
SUBJEKTYVIAI VERTINAMOS SVEIKATOS RODIKLIŲ SĄSAJOS****Ieva Pečiulienė*, Dovilė Normantaitė, Aidas Perminas***Vytauto Didžiojo universitetas*

Studentai yra specifinė populiacija, kuri turi įveikti daug kliūčių, kad galėtų optimaliai įgyvendinti akademinis tikslus. Sėkmingas studentiško tikslų įgyvendinimas apima ne tik studijavimą, bet ir psichosocialinių, finansinių problemų sprendimą (Womble, 2003, Agrawal, 2007). Studentai palyginus su bendraamžiais yra pažeidžiama grupė, tačiau trūksta informacijos apie studentų sveikatą (Shaikh, 2006; Oswalt, 2007). Sveikatos sunkumai, nuovargis, miego trukdžiai gali būti dėl įvairių priežasčių, nesiejant su jaučiamu akademinu stresu (Vaez, 2008). Roddenbery (2010) atrado, jog akademinis stresas siejasi su psichologinėmis sveikatos problemomis, bet ne fizinėmis. Tačiau Qureshi (2002) teigia priešingai. Stowell (2004) teigimu subjektyviai suvokiamo streso lygis gali sukelti labai įvairias psichologines ir imunologines pasekmes. Taigi nėra iki galo aiškus klausimas, kaip studentų populiacijoje siejasi tarpusavyje subjektyviai suvokiamas stresas, miego trukdžiai, nuovargis bei sveikatos vertinimas? Tad šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti, ar yra ryšys tarp subjektyviai suvokiamo streso ir subjektyviai suvokiamų sveikatos rodiklių.

Tyrimo dalyvavo 385 VDU ir KTU universitetų I - IV kurso studentai nuo 18 – 32 metų (228 merginos ir 157 vaikinai). Subjektyviai patiriamam stresui matuoti buvo naudojama Reederio skalė (Reeder, 1984). Miego kokybei matuoti buvo naudojama Bendra miego trukdžių skalė (Lee, 1992). Nuovargiui įvertinti buvo naudojamas Hann (1998) Nuovargio simptomų inventoriūs. Subjektyviai suvokiama sveikata buvo vertinama vienu klausimu: „Kaip jūs įvertintumėte savo sveikatą šiuo metu?“.

Vaikinų ir merginų imtyse tarp visų skalių yra statistiškai reikšmingas ryšys ($p < \alpha = 0,05$). Merginų imtyje tarp suvokiamo streso ir miego trukdžių yra silpnas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys ($r = 0,329$); tarp suvokiamo streso ir nuovargio yra vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys ($r = 0,535$); tarp suvokiamo streso ir subjektyvios sveikatos vertinimo yra silpnas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys ($r = 0,322$). Vaikinų imtyje tarp suvokiamo streso ir miego trukdžių yra silpnas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys ($r = 0,298$); tarp suvokiamo streso ir nuovargio yra vidutinio stiprumo statistiškai reikšmingas ryšys ($r = 0,493$); tarp suvokiamo streso ir subjektyvios sveikatos vertinimo yra silpnas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys ($r = 0,263$).

Taigi didėjant subjektyviai suvokiamo streso lygiui, ir merginoms, ir vaikinams didėja nuovargis, miego trukdžiai ir sveikatos nusiskundimai.

BEDARBIŲ PSICHINĖS SVEIKATOS IR DEMOGRAFINIŲ RODIKLIŲ SĄSAJOS

Margarita Pileckaitė – Markovienė*, Oleg Bogačionok

Lietuvos edukologijos universitetas

Šio tyrimo objektu pasirinkome bedarbių psichinę sveikatą. Atsižvelgėme į tai, jog tyrimai patvirtina, kad nedarbo ryšį su psichine sveikata veikia nedarbo trukmė bei demografiniai kintamieji: lytis, amžius ir išsilavinimas. Tyrimų rezultatai yra nevienareikšmiški. Tyrimo tikslas - išanalizuoti bedarbių psichinės sveikatos sąsajas su demografiniais rodikliais.

Bedarbių psichinė sveikata (distresas) buvo matuojama naudojant D. Goldberg (1998) bendros sveikatos klausimyną (angl. The General Health Questionnaire, GHQ 28). Klausimynas susideda iš keturių skalių: somatiniai sveikatos sutrikimai, nerimo ir nemigos požymiai, depresijos požymiai, socialinė dezadaptacija. Patiriamos nuotaikos pobūdis buvo tiriamas naudojant J. Denollet 1993 metais sukurtą „Bendros nuotaikos skalę“ (angl. The Global Mood Scale). Taip pat surinkti bendri duomenys apie bedarbius - respondento lytis, amžius, išsilavinimas, nedarbo trukmė.

Tyrimė dalyvavo 104 bedarbiai, užsiregistravę Vilniaus darbo biržoje. Bedarbių imtį sudaro 58 vyrai ir 46 moterys. Respondentų amžius 18 – 60 m., amžiaus vidurkis - 28. Bedarbių išsilavinimas: pradinis ir pagrindinis - 12,5 proc.; vidurinis ir profesinis - 45,2 proc.; aukštesnysis ir aukštasis - 42,3 proc. Pagal nedarbo trukmę bedarbiai suskirstyti į trumpalaikius (nedarbas iki 1 metų), kurie sudaro 66,3 proc. visų bedarbių ir ilgalaikius bedarbius (nedarbas virš 1 metų) – 33,7 proc.

Rezultatai parodė, kad bedarbės moterys pasižymi aukštesniais neigiamos nuotaikos ir somatinių sveikatos sutrikimų įverčiais nei vyrai. Žemesnio išsilavinimo, vyresnio amžiaus ir ilgalaikiams bedarbiams labiau pasireiškia neigiama nuotaika ir somatinių sveikatos sutrikimų požymiai, aukštesni nerimo ir nemigos požymiai, aukštesni depresijos įverčiai ir stipresnis bendras distresas. Didesnė socialinė dezadaptacija pasireiškia vyresnio amžiaus bedarbiams.

16 – 18 METŲ PAAUGLIŲ SUVOKIAMOS MOKYKLOS POLITIKOS PSICHOAKTYVIŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO ATŽVILGIU IR MARIHUANOS VARTOJIMO SĄSAJOS

Vytautė Povilanskaitė*, Laura Šeibokaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

Moksliniai tyrimai patvirtina mokyklos narkotikų politikos, kaip apsauginio veiksnio, svarbą paauglio vartojimo ar nevartojimo pasirinkimui. Marihuana yra populiariausia nelegali psichoaktyvioji medžiaga tarp paauglių. Žinant tai naudinga iširti, ar vartoję ir nevartoję marihuanos lietuviai paaugliai vertina mokyklos politiką skirtingai, kas leistų aiškiau suprasti mokyklos politikos svarbą paauglio vartojimo ar nevartojimo apsisprendime. Tyrimo tikslas - nustatyti 16 – 18 metų paauglių suvokiamos mokyklos politikos psichoaktyvių medžiagų vartojimo atžvilgiu ir marihuanos vartojimo sąsajas.

Tyrimo dalyvavo 134 16 – 18 metų mokiniai iš dviejų mokyklų (vaikinių 43,3 %). Tyrime naudotas savižina paremtas klausimynas, kurį sudaro klausimai skirti nustatyti demografinius duomenis, paauglių marihuanos vartojimo ypatumus, paauglių suvokiamą jų mokyklos politiką psichoaktyvių medžiagų vartojimo atžvilgiu. Klausimynas buvo parengtas remiantis užsienio autorių darbais, pritaikant klausimus Lietuvos paaugliams artimesnei kultūrai. Mokyklos politikos suvokimas buvo vertintas 5 skalėmis (Cronbach α 0,54-0,81): suvokiamos mokyklos psichoaktyvių medžiagų vartojimo taisyklės; suvokiama psichoaktyvių medžiagų nevartojimo mokykloje reali situacija; suvokiamas žalos psichoaktyvių medžiagų tema mokymas; suvokiamas psichoaktyvių medžiagų mokykloje neprieinamumas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad niekada gyvenime marihuanos nevartoję paaugliai suvokia mokyklos politiką psichoaktyvių medžiagų vartojimo atžvilgiu kaip ryškesnę, labiau pastebimą nei paaugliai, kurie bent kartą gyvenime vartojo marihuaną. Niekada marihuanos nevartoję mokiniai mano, jog marihuanos vartojimo paplitimas mokykloje yra mažesnis, nei mano vartoję mokiniai. Tuo tarpu marihuanos nevartojusių paauglių grupės suvokiamos mokyklos taisyklės dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo, suvokiamas mokymas psichoaktyvių medžiagų žalos tema, suvokiamas psichoaktyvių medžiagų neprieinamumas mokykloje bei suvokiamos pasekmės pažeidus mokyklos taisykles dėl psichoaktyvių medžiagų vartojimo nesiskiria nuo bent kartą marihuaną vartojusių paauglių grupės.

Tyrimas patvirtino mokyklos narkotikų politikos svarbą paauglių marihuanos vartojimui. Informacija gali būti naudinga specialistams, dirbantiems su paaugliais sprendžiant psichoaktyvių medžiagų vartojimo problemą, pasitelkiant įvairius specialistus ir resursus mokyklos aplinkoje.

**6–10 M. VAIKŲ INTELEKTO GEBĖJIMŲ,
VERTINTŲ CPM IR WISC-III TESTAIS, PALYGINIMAS****Ieva Salialionė***Vaikų ligoninė, VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų filialas*

2005 m. pristatytas Lietuvoje standartizuotas Spalvotųjų progresuojančių matricų (Coloured Progressive Matrices, CPM; Raven, 2008) testas kaip neverbalinių intelekto gebėjimų formalizuotos atrankos instrumentas (Gintilienė, Butkienė, 2005). Šio testo lietuviškos versijos validumo įrodymų kol kas mažai: turinio validumas pagrįstas užduočių sunkumo analize (Gintilienė, Butkienė, 2005); nustatytas ryšys su Bender–Geštalt ir Brandumo mokyklai testų rezultatais (Gudonis ir kt., 2008). Naudojant CPM kaip atrankos instrumentą, svarbu žinoti ryšį tarp CPM ir išsamų vaikų intelekto gebėjimų įvertinimą pateikiančio WISC-III (Wechsler intelligence scale for children – Third Edition, WISC-III; Wechsler, 2002) testo. Šio tyrimo tikslas – palyginti CPM ir WISC-III testais matuojamų intelekto gebėjimų rezultatus.

Analizuoti 34 vaikų, kurie buvo nukreipti psichologiniam įvertinimui ir kuriems buvo atliktas intelekto gebėjimų vertinimas dviem intelekto testais CPM ir WISC-III, rezultatai. Tiriamųjų amžius nuo 6 iki 10 m. Lyčių proporcija: 20,6% mergaičių ir 79,4% berniukų. Analizuojant CPM rezultatus, remtasi G. Gintilienės ir D. Butkienės (2005) pateiktomis lietuviškomis CPM normomis.

Tyrimo rezultatai atskleidė reikšmingą ryšį tarp CPM procentinio rango ir visų WISC-III skalių ir indeksų balų: nustatyta stipri teigiama CPM koreliacija su WISC-III neverbalinių gebėjimų matais (NIQ, POI, AGI) ir bendruoju IQ bei vidutinė teigiama koreliacija su WISC-III verbalinių gebėjimų matais (VIQ, VSI). CPM rezultatai yra reikšmingai aukštesni nei WISC-III skalių ir indeksų balai (išskyrus AGI – šiuo atveju skirtumų nerasta). 87,5% atvejų, kai pagal CPM neverbaliniai intelekto gebėjimai buvo mažesni nei vidutiniai arba maži (0–25 proc. rangai), pagal WISC-III jie buvo labai žemi (NIQ \leq 69, t. y. \leq 2 proc. rangai).

Naudojant CPM formalizuotai atrankai, reikia atsižvelgti, kad CPM rezultatai gali pervertinti vaiko gebėjimus. Tikslingi išsamesni, ne klinikinės imties, didesnių imčių tyrimai, kurie leistų nustatyti pagal CPM rezultatus numatomą lietuviškos WISC-III versijos intervalą ir CPM rezultatų ribą, nuo kurios rekomenduotinas išsamus vaiko intelekto gebėjimų įvertinimas.

INTELEKTO GEBĖJIMAI GYVENIMO EIGOJE: GEBĖJIMŲ, AMŽIAUS IR IŠSILAVINIMO SĄSAJOS

Ieva Salialionė*, Albinas Bagdonas

Vilniaus universitetas

Vakarų visuomenei senstant vis aktualiau tampa suprasti kognityvinio senėjimo procesus. Lietuvos vyresnio amžiaus asmenų intelekto gebėjimai mažai tirti. Pirminiai tyrimai rodo gana ankstyvą žodinių gebėjimų silpnėjimą (Girdzijauskienė, 2011; Salialionė, Bagdonas, 2012), tuo tarpu Vakarų šalių populiacijose žodiniai gebėjimai iki gilesnės senatvės išlieka aukšto lygio (Baxendale, 2011; Grégoire, 2001). Dideli Lietuvos amžiaus grupių skirtumai gali rodyti ne tik senėjimo procesų nulemtą gebėjimų silpnėjimą, bet ir kartų skirtumus: Lietuvoje gali dar veikti Flynn'o efektas, kurį labiau išsivysčiusiose šalyse keičia plato efektas (Sundet et al., 2004; Teasdale & Owen, 2008). Reikalingi išsamesni tyrimai, kurie atskleistų dabartinės Lietuvos vyresnio amžiaus asmenų populiacijos kognityvinį funkcionavimą. Šio tyrimo tikslas – nustatyti skirtingų amžiaus grupių asmenų intelekto gebėjimų raišką; nustatyti skirtingų gebėjimų vyresniame amžiuje silpnėjimo kreives; įvertinti, kokią įtaką intelekto gebėjimų silpnėjimui turi amžius ir išsilavinimas.

Metodika. WAIS-III Lietuvos standartizacinio tyrimo dalyviams (N = 338; 56,8% moterų ir 43,2% vyrų; amžius – nuo 16 iki 89 m.) pateikta Wechslerio suaugusiųjų intelekto skalė – Trečias leidimas (Wechsler Adult Intelligence Scale – Third Edition, WAIS-III; Wechsler, 2008).

Rezultatai. Amžiaus grupių palyginimas parodė, kad verbalinio supratingumo ir darbinės atminties gebėjimai yra gana stabilūs 16–59 m. amžiaus grupėje, o nuo 60–69 m. stebimas jų silpnėjimas. Percepinės organizacijos ir psichomotorinio greičio gebėjimai yra gana stabilūs 16–39 m. amžiaus grupėje, jų silpnėjimas prasideda anksčiau (nuo 40–49 m.), o 70–89 m. amžiaus grupės šie gebėjimai stipriai žemesni nei referentinės (20–34 m.) grupės. Kelių faktorių daugiamatė dispersinė analizė atskleidė, kad 25–89 m. amžiaus grupėje tiek amžius, tiek išsilavinimas svarbūs prognozuojant gebėjimų lygį; šių veiksnių įtaka skirtingiems intelekto gebėjimams skiriasi. Verbalinio supratingumo gebėjimų sklaidos daugiau paaiškina išsilavinimas nei amžius. Darbinės atminties gebėjimų panašią sklaidos dalį paaiškina ir išsilavinimas, ir amžius. Percepinės organizacijos ir ypač psichomotorinio greičio gebėjimų sklaidos daugiau paaiškina amžius nei išsilavinimas.

PSICHOLOGO PASLAUGŲ POREIKIS NEJGALIŪJŲ PROFESINĖJE REABILITACIJOJE

Rūta Sargautytė*^{1,2}, Daiva Juozapavičienė², Edita Šatienė²

Vilniaus universtitetas¹, Valakupių reabilitacijos centras²

Profesinės reabilitacijos programa Lietuvoje įgyvendinama nuo 2005 m., ir psichologo paslaugos, gerinant neįgalaus asmens biopsicosocialinį funkcionavimą bei siekiant jo profesinės integracijos, tampa vis svarbesnės ir aiškiau apibrėžtos. Tyrimo tikslas - psichologo paslaugų poreikio neįgalųjų profesinėje reabilitacijoje analizė.

Tyrime naudoti 2011-2012 m. Valakupių reabilitacijos centro profesinės reabilitacijos programoje bei profesinės reabilitacijos metodikų bandomajame tyrime (2011 m.) dalyvavusių 159-ių klientų informacinės sistemos duomenys apie suteiktas psichologo paslaugas.

Psichologo paslaugų kiekis, tenkantis neįgaliam asmeniui profesinėje reabilitacijoje, 2011 m. sudarė vidutiniškai 5,87, 2012 m. - 5,81, o profesinės reabilitacijos metodikų bandomojo tyrimo metu - 8,75. Tai rodo, kad vidutinis psichologo paslaugų kiekis asmeniui dvejų metų laikotarpiu išliko panašus. Tačiau jei psichologo paslaugos teikiamos stengiantis visapusiškai atsižvelgti į neįgalaus asmens individualius poreikius, kai siekiama ne tik profesinės integracijos, bet ir gyvenimo kokybės gerinimo, psichologo paslaugų poreikis išauga daugiau nei 1,5 karto. Stebimi psichologo paslaugų struktūros pasikeitimai 2012 m. lyginant su 2011 m.: išaugo psichosocialinių įgūdžių lavinimo bei savęs pristatymo darbdaviui, taikant video treniruotės metodą, užsiėmimų poreikis, bet sumažėjo individualių konsultacijų poreikis. Psichologijos mokymo paslaugų kiekis, tenkantis asmeniui profesinėje reabilitacijoje, 2011 m. - 14,00 2012 m. - 23,71. 2011 m. psichologijos buvo mokoma vienoje profesinio mokymo programoje - Registratūros/priimamojo darbuotojo; 2012 m. - trijose mokymo programose: Registratūros priimamojo darbuotojo, Biuro administratoriaus, Verslo organizatoriaus.

Holistinis požiūris į neįgalaus asmens integracijos procesą bei biopsichosocialinis asmens funkcionavimo modelis pagrindžia didėjančių psichologo paslaugų poreikį neįgalųjų profesinėje reabilitacijoje. Šiuo metu neįgalųjų profesinėje reabilitacijoje aktualesni įgūdžių lavinantys/atstatantys užsiėmimai, gerinantys socialinę ir profesinę adaptaciją, plačiau naudojamos grupinio darbo formos. Tuo tarpu individualių psichologo konsultacijų poreikis, sprendžiant asmens psichologines problemas, kiek sumažėjo. Svarbesnis tampa psichologo vaidmuo ir profesiniame mokyme: psichologijos dalyko dėstymas vis dažniau įtraukiamas į modulines profesinio mokymo programas.

SUTUOKTINIŲ TURIMŲ KLAIDINGŲ ĮSITIKINIMŲ APIE BENDRAVIMĄ POROJE IR PASITENKINIMO SANTUOKA RYŠYS

Justina Slavinskienė*, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo Universitetas

Tyrimo tikslas – nustatyti sutuoktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje sąsajas su jų pasitenkinimu santuoka.

Tyrimo dalyvavo 85 santuokoje gyvenančios poros (170 tiriamieji). Tiriamųjų amžius – nuo 22 iki 53 metų. Santuokos trukmė svyravo nuo 6 mėnesių iki 14 metų. Siekiant nustatyti sutuoktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje išreikštumą buvo naudota Eidelson ir Epstein (1982) klausimyno koreguota versija (Relationship Beliefs Inventory), o pasitenkinimo santuoka įvertinimui buvo naudota Spanier (1976) diadinio prisitaikymo skalė (Dyadic Adjustment Scale). Naudojantis Aizenk asmenybės klausimynu (Eysenk, Eysenck Personality Questionnaire, 1986), socialinio pageidaujimumo (socialinio patrauklumo) efekto kontrolei buvo naudota melo skalė. Klausimyne taip pat buvo pateikti demografiniai klausimai.

Šiuo tyrimu nustatyta, kad sutuoktinių turimi klaidingi įsitikinimai „nesutarimai yra žalingi“, „priešingos lytys yra visiškai skirtingos“, „seksualinis perfekcionizmas“ bei „tikėjimasis minčių skaitymo“ yra reikšmingi veiksniai prognozuojant sutuoktinių pasitenkinimą santuoka. Buvo nustatyta, kad didėjant ir vyro, ir žmonos klaidingų įsitikinimų „nesutarimai yra žalingi“ ir „priešingos lytys yra visiškai skirtingos“ išreikštumui, mažėja jų pasitenkinimas santuoka. Tyrimu nustatyta, kad vyrų grupėje didėjant klaidingo įsitikinimo „seksualinis perfekcionizmas“ išreikštumui, didėja poros sutarimas, o žmonių grupėje didėjant šio klaidingo įsitikinimo išreikštumui, mažėja poros jausmų raiška. Didėjant klaidingo įsitikinimo „tikėjimasis minčių skaitymo“ išreikštumui žmonių grupėje, didėja bendras poros pasitenkinimas santuoka. Nustatyta, jog sutuoktinių amžius nėra susijęs su klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje išreikštumu. Sutuoktinių lytis tik iš dalies susijusi su klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje išreikštumu. Vyrai turi labiau išreikštus su seksualiniu perfekcionizmu susijusius klaidingus įsitikinimus nei žmonos. Žmonių ir vyrų klaidingi įsitikinimai „nesutarimai yra žalingi“, bei „priešingos lytys yra visiškai skirtingos“ yra išreikšti vienodai.

VYRŲ IR MOTERŲ SAVĖS PRISTATYMO FACEBOOK'O PROFILYJE YPATUMAI

Indrė Šimkutė*, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo Universitetas

Tyrimo tikslas – įvertinti, ar ir kaip skiriasi vyrų ir moterų socialiniame tinklapyje Facebook.com pateikiama informacija apie save.

Tyrimo dalyvavo 80 Vytauto Didžiojo universiteto studentų (20 vyrų ir 60 moterų), kurie sutiko įtraukti tyrėją į savo draugų sąrašą Facebook.com ir užpildė atsiųstą anketą. Tiriamiesiems sutikus dalyvauti tyrime ir atsiuntus atgal užpildytą anketą, buvo sužymimi jų Facebook'o profilio duomenys pagal įvairius rodiklius: nuo rašytinio savęs aprašymo iki profilyje pateiktų nuotraukų, draugų skaičiaus.

Tyrimu nustatyta, jog yra reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų facebook'o profilių detalumo: moterys turi daugiau draugų, užpildo daugiau profilio laukų, bei profilyje pateikia daugiau informacijos apie save (ir asmeninės, ir bendrosios, ir nurodydamos pomėgius). Rasti ir lyčių savęs pristatymo žodžiu skirtumai: moterys naudoja daugiau veiksmažodžių, taip pat jos naudoja daugiau žodžių, rodančių nepasitikėjimą bei sušvelninančių žodžių rašydamos apie save. Be to, jų mėgstamų citatų pasirinkimuose dažniau pasitaiko citatos su aukščiausiu ar aukštesniu laipsniu. Vertinant aprašyme „apie mane“ minimas temas, nustatyta, jog visi vyrai nurodė skirtingas temas, tuo tarpu moterys dažniau minėjo būtį ir pomėgius, rečiau maksimalizmą, pritaipimą prie visuomenės, zodiako, vardo, gimimo metų reikšmes. „Mėgstamų citatų“ aprašymo skylyje vyrai dažniau pabrėždavo buvimą savimi, o moterys – jausmus ir emocijas. Taip pat nustatyta, jog moterys dažniau nei vyrai nurodo mėgstamą televiziją, komandas, sportininkus, daugiau paspaudžia „patinka“ veiklos, muzikos, filmų, televizijos, mėgstamų komandų ir sportininkų srityse. Tyrimas parodė, jog skiriasi vyrų ir moterų nežodinis (nuotraukomis, paveikslėliais) savęs pristatymas profilyje: moterų nuotraukose dažniau matosi visas veidas; vyrų nuotraukose dažniau būna pozityvios ir jų suskirstymas į pozityvias ar negatyvias labiau kontrastingas. Vyrai įsikelia mažesnį nuotraukų skaičių, be to, nuotaika vyrų nuotraukose dažniausiai būna linksma, o moterų – linksma arba rimta. Gauti rezultatai patvirtina lyčių savęs pristatymo skirtumus ir internetinėje erdvėje.

IŠEMINE ŠIRDIES LIGA SERGANČIŲJŲ LIGOS SUVOKIMO IR NEIGIAMŲ EMOCIJŲ POKYČIAI, TAIKANT EKSPRESYVAUS RAŠYMO METODĄ

Liuda Šinkariova, Rūta Černiauskaitė, Aušra Juknelytė*

Vytauto Didžiojo universitetas

Ekspresyvaus rašymo metodas – tai spontaniškas rašymas apie savo skausmingus vidinius išgyvenimus, susijusius su traumine patirtimi (Pennebaker, 2004). Neigiamų emocijų išveikimas ir adekvatus savo ligos suvokimas yra svarbūs sergant išemine širdies liga (IŠL). Šio tyrimo tikslas – nustatyti IŠL sergančiųjų ligos suvokimo ir neigiamų emocijų pokyčius, taikant ekspresyvaus rašymo metodą.

Tyrime dalyvavo 88 reabilitacijos ligoninės pacientai, sergantys IŠL, iš jų tyrimą užbaigė 63. Kiekvienas tiriamasis apsilankė keturiuose užsiėmimuose, kurių metu rašė 20 min. Buvo sudarytos trys tyrimo dalyvių grupės: ekspresyvaus rašymo grupė (aprašė savo išgyvenimus, susijusius su liga), neutralaus rašymo grupė (rašė neutralia tema), nerašymo grupė (rašymo užsiėmimuose nedalyvavo). Metodai: PANAS – X (Watson, Clark, 1999); Trumpasis ligos suvokimo klausimynas (Brief IPQ; Broadbent et al., 2006); demografinių duomenų anketa.

Ligos suvokimo ir neigiamų emocijų pokyčiai buvo vertinami, palyginus vidutinius rodiklius pirmajame ir ketvirtajame užsiėmimuose. Gauti rezultatai parodė, kad ekspresyvaus rašymo grupės tiriamiesiems po 4 rašymo užsiėmimų liga tapo aiškesnė bei jų liūdesys sumažėjo, o baimė, priešiškus, kaltė – nepasikeitė. Neutralaus rašymo grupės tiriamieji tapo mažiau susirūpinę dėl savo ligos, nei buvo prieš rašymo užsiėmimus, o neigiamos emocijos (liūdesys, baimė, priešiškus, kaltė) nepasikeitė. Nerašymo grupėje tiriamųjų ligos suvokimas bei neigiamos emocijos per atitinkamą laikotarpį (po 4 dienų) nepakito. Išanalizavus tyrimo rezultatus tarp trijų tiriamųjų grupių, gauta, kad ekspresyvaus rašymo grupės tiriamieji po 4 rašymo užsiėmimų, tapo labiau susirūpinę dėl savo ligos, palyginus su neutralaus rašymo bei su nerašymo grupių tiriamaisiais. Tarp neutralaus rašymo ir nerašymo grupių tiriamųjų ligos suvokimas nesiskyrė. Išanalizavus tiriamųjų neigiamų emocijų pokyčius tarp minėtų grupių rasta, kad ekspresyvaus rašymo grupės tiriamųjų liūdesys po 4 užsiėmimų labiau sumažėjo, palyginus su neutralaus rašymo grupės tiriamaisiais, o kitos neigiamos emocijos nesiskyrė. Tarp ekspresyvaus rašymo ir nerašymo grupių bei tarp neutralaus rašymo ir nerašymo grupių tiriamųjų neigiamos emocijos nesiskyrė.

LIETUVIŠKŲJŲ HEXACO-100 IR HEXACO-60 VERSIJŲ PSICHOMETRINĖS CHARAKTERISTIKOS

Inga Truskauskaitė–Kunevičienė^{*1}, Goda Kaniušonytė¹, Rima Kratavičienė², Aistė Kratavičiūtė–Ališauskienė¹

Mykolo Romerio universitetas¹, Lietuvos edukologijos universitetas²

HEXACO PI–R klausimynas, paremtas HEXACO šešių faktorių asmenybės modeliu, kurį sudaro šie faktoriai: sąžiningumas ir nuolankumas (H); emociingumas (E); ekstraversija (X); sutariamumas (A); disciplinuotumas (C) ir atvirumas patyrimui (O), 2011 metais buvo išverstas į lietuvių kalbą ir pritaikytas naudoti moksliniuose tyrimuose (Truskauskaitė ir kt., 2011). Vis dėlto šio klausimyno naudojimas gali būti ribotas atsižvelgiant į jo ilgumą – klausimyną sudaro 200 teiginių. Dėl šios priežasties buvo sudarytos trumposios 100 ir 60 teiginių HEXACO PI–R versijos: HEXACO–100 (Lee and Ashton, 2004) ir HEXACO–60 (Ashton and Lee, 2009). HEXACO–100 versija kaip ir HEXACO PI–R vertina ir 6 asmenybės dimensijas, ir jas sudarančias 24 subdimensijas bei papildomą altruizmo subdimensiją. Kiekvieną HEXACO–100 subdimensiją sudaro keturi teiginiai. HEXACO–60 versijos teiginiai yra 100 teiginių versijos poaibis. Kiekvieną iš šešių HEXACO–60 asmenybės dimensijas vertinančių skalių sudaro dešimt teiginių, kurie kartu apibūdina faktoriaus esmę, iš kurių du arba trys teiginiai skirti kiekvienai subdimensijai įvertinti. HEXACO–60 klausimynas neleidžia patikimai įvertinti subdimensijų ir naudotinas tik dimensijų įvertinimui (Ashton and Lee, 2009). Šio tyrimo tikslas įvertinti lietuviškosios HEXACO PI–R klausimyno versijos trumpųjų HEXACO–100 ir HEXACO–60 versijų psichometrinės charakteristikas: patikimumą, struktūrinį validumą ir konstrukto validumą. Tyrime dalyvavo 371 dvejų universitetų skirtingų specialybių studentas, 278 (75 proc.) moterys ir 93 (25 proc.) vyrai nuo 19 iki 28 metų, savanoriškai sutikę užpildyti klausimyną. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad abiejų trumpųjų versijų patikimumas, matuotas vidinio suderinamumo ir teiginių tarpusavio koreliacijos įverčių analizės būdu, yra geras, faktorių analizė, faktorizuojant klausimynų subskales, patvirtino HEXACO–100 ir HEXACO–60 šešių faktorių struktūrą ir struktūrinį validumą, o skalių ir subskalių tarpusavio koreliacijų analizė – gerą konstrukto validumą. Apibendrinant rezultatus galima teigti, kad trumposios HEXACO PI–R versijos HEXACO–100 ir HEXACO–60 gali būti naudojamos moksliniuose tyrimuose. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus rekomenduojama esant galimybei naudoti ilgesnes (HEXACO PI–R ir HEXACO–100) versijas, o HEXACO–60 naudoti tik esant būtinybei.

SKIRTINGO KŪNO MASĖS INDEKSO STUDENČIŲ PASITENKINIMO KŪNO VAIZDU YPATUMAI

Eglė Urvelytė*, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

Šiuolaikinėje visuomenėje labai liekno kūno kultas yra susijęs su lūkesčiais apie idealų moters kūno vaizdą. Moteris, kurios kūno tipas neatitinka visuomenėje priimtų grožio standartų, patiria diskomfortą dėl savo išvaizdos ir dažniausiai yra nepatenkinta objektyviu kūno vaizdu. Tyrimais nustatyta, kad labiausiai patenkintos savo kūno vaizdu yra nepakankamo svorio merginos (Makinen ir kt., 2012; Cortese ir kt., 2010). Permal, Fauzee (2009) ir Yildiz ir kt. (2011) pastebėjo, kad moterų vertinimai susiję su jų kūno svoriu dažnai skiriasi nuo įvertinimo kūno masės indeksu (KMI), t. y. dalis moterų, kurių KMI rodė normalų svorį, manė turinčios viršsvorio. Tai rodo, kad moterys ne visada objektyviai vertina savo svorį, jos teigia esančios nepatenkintos savo svoriu, net tuomet, kai jų kūno masės indeksas yra normalus.

Tyrimas atliktas Vytauto Didžiojo universitete. Buvo apklausta 200 studentų, kurių amžius nuo 18 iki 50 metų. Atsižvelgiant į kūno masės indeksą (PSO normatyvai) 13% studentų buvo nepakankamo svorio, 76% normalaus ir 11% per didelio kūno svorio. Tiriamosios turėjo užpildyti MBSRQ (The Multidimensional Body-Self Relations Questionnaire) (Janda, 2001) klausimyną, kuriuo matuojamas pasitenkinimas bei rūpinimasis savo kūno vaizdu. Kūno masės indeksas nustatytas paklausiant. Pasitenkinimas kūno vaizdu palygintas trijose studentų grupėse: per mažo svorio (KMI <18,5), normalaus svorio (KMI 18,5-25) ir per didelio svorio (KMI>25).

Rezultatai parodė, kad per mažo KMI moterys geriausiai įvertino savo išvaizdą, fizinę būklę, jos buvo labiausiai patenkintos savo apatine bei vidurine kūno dalimi. Tuo tarpu normalaus KMI merginos išreiškė didesnę nepasitenkinimą, o per didelio KMI studentės buvo labiausiai nepatenkintos savo kūno vaizdu. Tyrimas atskleidė, kad labiausiai savo kūno vaizdu yra patenkintos ypač liekno kūno tipo moterys, kurių KMI yra per mažas, tuo tarpu normalaus KMI moterys yra labiau nepatenkintos savo kūno vaizdu ir netgi teigia norinčios sulieknėti.

MOTINYSTĖS STRESO, STRESOGENINIŲ ĮVYKIŲ ŠEIMOS GYVENIME IR VAIKO AGRESYVAUS ELGESIO SĄSAJOS

Evelina Viduolienė*, Aidas Perminas

Vytauto Didžiojo universitetas

Elgesio sunkumai ikimokykliniame amžiuje prognozuoja didesnius vaiko sunkumus vyresniame amžiuje, t.y. probleminį, rizikingą, agresyvų elgesį bendraamžių atžvilgiu, kelia sunkumų socialinio funkcionavimo, prisitaikymo, akademinį pasiekimų srityse, trikdo kasdienę veiklą, tokį elgesį sunku keisti ar kontroliuoti (Briggs-Gowan ir kt., 2006; Pihlakoski ir kt., 2006; Mesman, Koot, 2001; Sourander, Hestelä, 2005; Ashford ir kt., 2008; Fanti, Henrich, 2010; Beernink ir kt., 2012). Motinystės stresas, kuomet vaikas dar nelanko mokyklos, stipriausiai prognozuoja vaiko elgesio problemas ateityje lyginant su sudėtingu vaiko temperamentu, vaiko sveikatos problemomis (Deater-Deckard, 2005; Goldberg ir kt., 1997; Visconti, 2002; Ashford ir kt., 2008; Baker ir kt., 2003; Luoma ir kt., 2004; Mäntymaa, Puura, 2012). Kadangi šie veiksniai glaudžiai tarpusavyje susiję ir turi neigiamų pasekmių tolesnei vaiko raidai ir šeimos gerovei, svarbu juos analizuoti jau ankstyvame vaiko amžiuje. Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kaip yra susiję stresogeniniai įvykiai šeimos gyvenime, vaiko lytis ir amžius, motinystės stresas ir vaiko agresyvus elgesys.

Tyrimo dalyviai yra 1180 motinų, auginančių 21–69 mėnesių amžiaus vaikus. Stresogeniniams įvykiams šeimos gyvenime ir motinystės stresui įvertinti naudotas Motinystės streso klausimynas (Parenting Stress Index, Abidin, 1990), vaiko agresyvus elgesys vertintas Vaiko elgesio aprašo (Child Behavior Checklist 1,5–5, Achenbach, Rescorla, 2000) agresyvaus elgesio skale. Sąsajoms tarp vertintų charakteristikų nustatyti naudota AMOS 18 versijos programa.

Didesnis motinystės stresas prognozuoja didesnius vaiko sunkumus, susijusius su agresyviu elgesiu. Daugiau stresogeninių įvykių šeimos gyvenime per pastaruosius metus prognozuoja didesnį motinystės stresą, tačiau tiesiogiai neprognozuoja vaiko agresyvaus elgesio. Jaunesnis vaiko amžius prognozuoja labiau išreikštą agresyvų elgesį, tačiau neprognozuoja motinystės streso. Vyriška vaiko lytis prognozuoja labiau išreikštą agresyvų elgesį ir didesnį motinystės stresą, susijusį su vaiko charakteristikomis, tačiau neprognozuoja su motinos charakteristikomis susijusio motinų streso.

MOTINYSTĖS STRESO SĄSAJOS SU VAIKO SOMATINIAIS IR MIEGO NUSISKUNDIM AIS

Evelina Viduolienė, Aidas Perminas, Diana Kvakšytė*

Vytauto Didžiojo universitetas

Auginantys vaikus, turinčius daugiau miego, somatinių nusiskundimų, tėvai skundžiasi prastesne gyvenimo kokybe, jaučia daugiau psichologinės įtampos, susijusios su vaiko priežiūra. Egzistuoja abipusis ryšys tarp tėvų streso ir vaiko sveikatos problemų: kai vaikai išsako daugiau somatinių skundų, tėvai jaučia daugiau streso, o vaikai, reaguodami į tėvų stresą, kuris veikia tėvų bendravimą ir elgesį su vaiku, gali turėti daugiau nusiskundimų sveikata. Gausu mokslinių įrodymų, kad didesnis tėvystės stresas yra susijęs su somatinėmis vaiko būklėmis, raidos sutrikimais, negaliomis bei lėtinėmis ligomis. Dauguma tyrėjų analizuoja motinystės streso sąsajas su kūdikių miego kokybe ar kliniškai nustatytais vaiko sveikatos problemomis, tačiau ne mažiau svarbu įvertinti motinystės streso sąsajas su normaliai besivystančiais ikimokyklinio amžiaus vaikų miego ir somatiniais nusiskundimais. Šiame tyrime siekiama nustatyti motinystės streso sąsajas su ikimokyklinio amžiaus vaikų miego ir somatiniais nusiskundimais.

Tyrime dalyvavo 838 motinos nuo 20 iki 49 metų amžiaus, kurių 19-71 mėnesių amžiaus vaikai lanko Panevėžio miesto vaikų darželius. Jos užpildė Vaiko elgesio aprašo (Child Behavior Checklist 1,5-5, Achenbach, Rescorla, 2000) ir Motinystės streso (Parenting Stress Index, Abidin, 1995) klausimynus.

Didesnius vaiko somatinius nusiskundimus prognozuoja didesnis motinystės stresas, susijęs su vaiko charakteristikomis (vaiko prisitaikymo sunkumais ir reiklumu motinos atžvilgiu) ir daugiau stresogeninių įvykių šeimos gyvenime per pastaruosius metus. Didesnius vaiko miego sunkumus prognozuoja didesnis motinystės stresas, susijęs su vaiko charakteristikomis (vaiko išsiblaškimu, labilia nuotaika, vaiko prisitaikymo sunkumais), daugiau stresogeninių įvykių šeimos gyvenime per pastaruosius metus bei mažesnis motinystės stresas, susijęs su nepateisintais motinos lūkesčiais. Stresogeniniai įvykiai, motinų patiriamas stresas ir vaiko somatiniai skundai bei miego sunkumai yra glaudžiai susiję ir gali įtakoti šeimos gyvenimo kokybę.

APATINIŲ GALŪNIŲ AMPUTACIJĄ PATYRUSIŲ ASMENŲ POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMO SIMPTOMŲ, JŲ ĮVEIKOS STRATEGIJŲ IR PSICHOLOGINIO ATSPARUMO ŠAŠAJOS

Kristina Vildžiūnaitė*¹, Liuda Šinkariova²

Všį "Pagrindinis ortopedijos servisas"¹, Vytauto Didžiojo universitetas²

Apatinių galūnių amputacija yra trauminis įvykis, kuris neretai sąlygoja potrauminio streso sutrikimo ir jo simptomų patyrimą. Vieni iš veiksnių, kurie gali padėti sumažinti patiriamą sutrikimą ir jo simptomus, yra adekvatus streso valdymas ir psichologinis atsparumas. Tyrimo tikslas - iširti žmonių, patyrusių apatinių galūnių amputaciją, potrauminio streso sutrikimo simptomų, jų įveikos strategijų ir psichologinio atsparumo sąsajas.

Buvo iširta 120 tiriamųjų (92 vyrai ir 28 moterys), kurie patyrė apatinių galūnių amputaciją. Tiriamieji pildė anketą, kurioje buvo pateikiami šie klausimynai: įvykio poveikio skalė – revizuota (IES-R) (Kazlauskas, Gailienė, 2005), streso įveikos klausimynas (Valickas, Želvienė, Grakauskas, 2010), DRS-15 (Dispositional Resilience Scale) (Bartone, 2009).

Asmenų su žemesniu nei aukštuoju išsilavinimu bendras psichologinis atsparumas ir jo bruožai (kontrolė, įsipareigojimas) teigiamai susiję su problemų sprendimo įveikos strategijos naudojimu. Nepriklausomai nuo išsilavinimo vyresnių asmenų didesnė psichologinio atsparumo kontrolė susijusi su dažnesniu socialinės paramos įveikos strategijos naudojimu. Emocinės iškrovos ir socialinės paramos įveikos strategijos susijusios su bendru potrauminio streso sutrikimo simptomų kiekiu ir atskirais simptomais (padidintu dirglumu, pasikartojančiu traumuojančio įvykio išgyvenimu). Vyresnių su žemesniu išsilavinimu vyrų dažnesnis problemų sprendimo įveikos strategijos naudojimas susijęs su patiriamu didesniu potrauminio streso sutrikimo vengimo simptomu išreikštumu. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog psichologinis atsparumas nėra susijęs su potrauminio streso sutrikimo simptomais tiesiogiai. Bet nustatyta, jog jaunesnių su žemesniu išsilavinimu vyrų didesnis bendras psichologinis atsparumas ir įsipareigojimas susiję su dažniau naudojama problemų sprendimo įveikos strategija, o dažnesnis šios strategijos naudojimas susijęs su mažesniu potrauminio streso sutrikimo vengimo simptomu išreikštumu.

SVEIKŲ IR SERGANČIŲ CUKRINIŲ DIABETU SUAUGUSIŲJŲ RŪPINIMOSI BURNOS ERTMĖS SVEIKATA, SVEIKATOS KONTROLĖS LOKUSO IR SAVIVEIKSMINGUMO SĄSAJOS

Loreta Zajančkauskaitė-Staskevičienė*¹, Jolanta Kužmarskienė²

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Joniškio raj. Kriukų pagrindinė mokykla²

Sergantys cukriniu diabetu (CD) dažniau serga periodonto ligomis, bet mažiau rūpinasi burnos ertmės sveikata (Macek, Tomar, 2009). Kadangi burnos ertmės ligos ir cukrinis diabetas laikomi „elgesio ligomis“, tai saviveiksmingumas ir sveikatos kontrolės lokusas gali būti susiję su abiejų ligų valdymu. Tyrimo tikslas – įvertinti sergančių cukriniu diabetu ir sveikų suaugusiųjų rūpinimosi burnos ertmės sveikata, sveikatos kontrolės lokuso ir saviveiksmingumo ypatumus ir sąsajas.

Tyrimė dalyvavo 200 suaugusiųjų, po 100 sergančių cukriniu diabetu ir sveikų, amžiaus vidurkis – 43,28 m., SD – 11,64. Metodai: rūpinimosi burnos ertmės sveikata UISESS – B klausimynas (Salcedo-Rocha, Garcia-de Alba-Garcia ir kt., 2011), Daugiamatė sveikatos kontrolės lokuso skalė (Multidimensional Health Locus of Control Scale – MHLC; Walston, Walston, DeVellis, 1978); Įveikimo saviveiksmingumo skalė (Coping Self – Efficacy Scale – CSE; Chesney, Neilands, Chambers ir kt., 2006).

Rezultatai parodė, kad sveiki suaugusieji savo sveikatos būklę labiau sieja su vidine kontrole, o sergantys CD – su kitų žmonių įtaka ir atsitiktinumu. Sveikų suaugusiųjų saviveiksmingumas aukštesnis nei sergančių CD. Sergančių CD ir sveikų vyrų labiau išreikštas atsitiktinumą sveikatos kontrolės lokusas susijęs su blogesniais burnos higienos įpročiais ir blogesniu savo burnos ertmės būklės suvokimu. Sveikų vyrų ir sveikų moterų aukštesnis saviveiksmingumas susijęs su geresniais burnos higienos įpročiais. Tuo tarpu vyrų ir moterų, sergančių CD, saviveiksmingumo ir rūpinimosi burnos ertmės sveikata ryšio nerasta. Asmenų, sergančių CD, blogesnę rūpinimąsi burnos ertmės sveikata prognozuoja blogesnis nemalonių minčių ir emocijų kontroliavimas bei žemesnis išsilavinimas. Tuo tarpu sveikų - žemesnis išsilavinimas, vyriška lytis ir aukštesnis atsitiktinumą sveikatos kontrolės lokusas. Apibendrinant, burnos sveikatos ugdymo pastangas reikia ypatingai sutelkti į žemesnio išsilavinimo asmenis, o sergančius CD nuolat skatinti rūpintis burnos sveikata, nes šie pacientai sveikatos kontrolę linkę priskirti kitiems.